

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 46

FÖRSTA KAMMAREN

1970

15—16 december

Debatter m. m.

Tisdagen den 15 december

	Sid.
Svar på enkel fråga av herr Annerås (fp) ang. dispens för öppet-hållande inom detaljhandeln på söndagar	5
Svar på interpellationer:	
av herr Björk (s) ang. kontraceptivforskningen inom WHO och Karolinska institutet	6
av fru Florén-Winther (m) ang. samordningen av pension för statsanställda i vissa fall	7
Försöksverksamhet med systematiserad decentraliserad universitetsutbildning	12
En europeisk organisation för kärnforskning	14
Ersättning till kommuner för bidrag till investeringar i primärflygplatser	16
Utvidgad restitution av fordonsskatt	17
Förslag till kommunal renhållningslag, m. m.	21
Bistånds- och katastrofutbildning av värnpliktiga m. fl.	36
Riksdagsstadga för enkammarriksdagen	51
Ändringar i adoptionslagstiftningen	63
Linjesjöfart på Gotland	69
Förvaltning av kyrklig jord, m. m.	76
Rikets mynt, m. m.	83

Onsdagen den 16 december

Anföranden i anledning av tvåkammarriksdagens upphörande ..	96
---	----

Samtliga avgjorda ärenden

Tisdagen den 15 december	Sid.
Statsutskottets utlåtande nr 223, ang. försöksverksamhet med systematiserad decentraliserad universitetsutbildning	12
— nr 224, ang. vissa ändringar i överenskommelsen angående upprättande av en europeisk organisation för kärnforskning	14
— nr 225, ang. ersättning till kommuner för bidrag till investeringar i primärflygplatser	16
— nr 226, ang. anslag till Posthus m. m.	17
Bevillningsutskottets betänkande nr 64, ang. ändring i förordningen om automobilskatt	17
— nr 65, ang. ändring i förordningen angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst, m. m.	21
Tredje lagutskottets utlåtande nr 79, om skärpt ansvar för researrangör gentemot deltagare i sällskapsresa till utlandet	21
— nr 90, ang. ändring i naturvårdslagen m. m., m. m.	21
Statsutskottets utlåtande nr 221, ang. bistånds- och katastrofutbildning av värnpliktiga m. fl.	36
Konstitutionsutskottets utlåtande nr 47, om översyn av JO-institutionen	51
— nr 48, ang. riksdagsstadga för enkammarriksdagen	51
— betänkande nr 49, ang. ändringar i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande	63
Bevillningsutskottets betänkande nr 67, ang. riksskatteverkets inträttande, m. m.	63
Första lagutskottets utlåtande nr 81, ang. ändring i föräldrabalken m. m.	63
Tredje lagutskottets utlåtande nr 89, ang. linjesjöfart på Gotland	69
— nr 91, ang. förvaltning av kyrklig jord, m. m.	76
— nr 92, ang. införande av fastighetsbildningslagen, m. m.	83
Konstitutionsutskottets utlåtande nr 45, ang. ändring i kommunal och ecklesiastik indelning i samband med fastighetsbildning m. m.	83
Bankoutskottets utlåtande nr 71, om fördjupad företagsdemokrati vid de statsunderstödda teatrarna	83
— nr 72, om tillämpning av upphovsrättslagen inom de svenska teatrarna	83
— nr 79, ang. rikets mynt, m. m.	83
— nr 80, ang. prissättningen på flytande bränsle i Norrland, m. m.	91
— memorial nr 81, ang. grunderna för pension eller annan ersättning åt tjänstemän hos kamrarnas kanslier vid övergång till enkammarriksdag	91

— nr 82, ang. besvärstadga för riksdagen och dess verk, m. m. . .	91
— nr 83, ang. ny instruktion för riksdagens förvaltningskontor	91
— nr 84, ang. vissa bestämmelser om personal hos riksdagen	91
— nr 85, ang. ändringar i vissa reglementen och instruktioner avseende riksdagens verk	91
— nr 86, ang. dels ändring i lagen om ändring i lagen för Sveriges riksbank, dels nytt bankoreglemente	91
— nr 87, ang. ändring i stadgarna för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond	91
— nr 88, ang. översyn av Nordiska rådets svenska delegationskansliorganisation	91
— nr 89, ang. överväganden rörande regler för riksbankens kontakter med bankerna i vissa frågor, m. m.	91
— nr 90, om upphävande av instruktionen för bankoutskottet och om vissa bemyndiganden i samband därmed	91
Jordbruksutskottets utlåtande nr 53, ang. utgifter på tilläggsstat I: jordbruksärenden	91
Statsutskottets memorial nr 227, ang. tilläggsstat I till riksstaten. .	91

Onsdagen den 16 december

Första lagutskottets memorial nr 82, ang. kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om ändring i föräldrabalken, m. m.	95
---	----

Tisdagen den 15 december

Kammaren sammanträdde kl. 10.30.

Justerades protokollet för den 7 innevarande månad.

Ang. dispens för öppethållande inom detaljhandeln på söndagar

Herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet FELDT erhöll ordet för att besvara herr Annerås' (fp) fråga angående dispens för öppethållande inom detaljhandeln på söndagar, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 11 december, och anförde:

Herr talman! Herr Annerås har frågat mig om jag vill redogöra för vilka skäl som ligger till grund för regeringens beslut i frågor om dispens för öppethållande inom detaljhandeln på söndagar.

Jag vill begränsa svaret till den fråga som just nu är aktuell och som jag antar herr Annerås närmast åsyftar, nämligen öppethållande på söndagar för julhandel.

Regeringen har nyligen efter besvär undanröjt tillstånd till öppethållande på s. k. skyltsöndag i några orter i olika delar av landet. Inte i något av dessa fall hade det tillfredsställande visats att det med hänsyn till allmänhetens intresse var påkallat att butikerna hölls öppna på söndagen. Allmänhetens julinköp kan förläggas inom ramen för den i lagen medgivna affärstiden, nämligen vardagar mellan klockan 8 och 20.

Herr ANNERÅS (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Feldt för det svar som givits

mig med anledning av min fråga om dispens för öppethållande inom detaljhandeln.

För att ytterligare förtydliga frågan vill jag nämna att anledningen är regeringens hastigt påkomna konseljbeslut den 4 december, att samtliga detaljhandelsföretag i Göteborg skulle hållas stängda söndagen den 6 december. Det var så hastigt påkommet att länsstyrelsen, som hade gått med på öppethållandet, underrättades telegrafiskt om regeringens besked.

I affärstidslagen talas om allmänhetens intresse som motiv för att bevilja dispens från lagens generella bestämmelser, och under de tre senaste åren har skyltsöndagarna med butiksöppet blivit något av en folkfest i Göteborg. Av statsrådets svar framgår att det inte tillfredsställande har visats att det med hänsyn till allmänhetens intresse var påkallat att butikerna hölls öppna på söndagen. Men att det verkliga förelåg intresse från allmänhetens sida bevisas av att man förra året måste stänga av trafiken i city. Man kan således inte klaga på intresset, utan snarare är det väl så att man här har getts bevis på att allmänheten vid enstaka tillfällen önskar söndagsöppet utöver det sedvanliga.

Jag har förståelse för de fackliga organisationernas inställning i denna fråga. För de anställda innebär julhandeln en mycket hård belastning med en affärstid mellan kl. 9 och 20 alla vardagar under en ganska lång tid.

Vad jag däremot inte har samma förståelse för är regeringens sätt att handlägga frågan. Lagen säger att hänsyn skall tas till allmänhetens intresse, och länsstyrelsen och drätselkammaren har därvid samma uppfattning, nämligen att sådant intresse föreligger från allmän-

Ang. kontraceptivforskningen inom WHO och Karolinska institutet

hetens sida och motiverar söndagsöppet.

En affärstidskommitté med representanter för Köpmannaförbundet, konsumentkooperationen och varuhusgruppen å den ena sidan samt Handelstjänstemannaförbundet å den andra sidan har diskuterat dessa frågor, och vad jag kan förstå har man i princip varit enig om öppethållandet. Några svårigheter att få personalen att medverka tycks inte ha förelegat. Däremot har detta beslut åsamkat företagen ekonomiska förluster genom att företagen på ett tidigt stadium engagerat folk som de nu måste betala.

Det anmärkningsvärda vid regeringens handläggning av denna fråga finner jag vara att regeringen har gått emot den kommunala beslutanderätten. Både kommunala organ och länsorgan har varit eniga om angelägenheten av att affärerna i Göteborg skulle få ha söndagsöppet, och det är väl inte vanligt att regeringen upphäver kommunala beslut som är fattade i lagens anda.

Herr statsrådet **FELDT**:

Herr talman! Jag vill till herr Annerås endast säga att av de handlingar som förefanns i målet och av de upplysningar som kunde inhämtas framgår att det allmänna intresset var mycket svagt. Allmänhetens intresse må ur Göteborgs detaljhandels synpunkt kunna definieras ganska snävt, men det allmänna intresset som lagen talar om kunde jag inte återfinna någonstans i de handlingar som åberopades. I det kommunala organ som fattade beslutet om öppethållande fanns det inte någon allmän mening om att detta var ett allmänt intresse. Det rådde alltså oenighet i drätselkammaren, där minoriteten reserverade sig mot beslutet.

Den hastighet varmed beslutet fattades berodde på att länsstyrelsen beslutade på ett så sent stadium att besvären kom in till handelsdepartementet under tisdagen. Ärendet hade behandlats

så skyndsamt som möjligt av det förbund som anförde besvären. Beslutet kunde sedan inte fattas förrän i fredagens konselj. Men vi gjorde allt som stod i vår makt för att i tid underrätta köpmännen i Göteborg om detta.

Jag kan hålla med herr Annerås om att det är ett delikat uppdrag och en delikat hantering när det gäller dispenser från affärstidslagen. En utredning arbetar med denna fråga, och det är min förhoppning att vi skall komma fram till en lösning som gör det lättare att i framtiden tillgodose både det allmänna intresset och de anställdas intresse av rimliga arbetstider och rimlig ersättning för sitt arbete.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. kontraceptivforskningen inom WHO och Karolinska institutet

Ordet lämnades här efter till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet **ASPLING**, som meddelat, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr *Björks* (s) interpellation angående kontraceptivforskningen inom WHO och Karolinska institutet, och nu yttrade:

Herr talman! Herr Björk har frågat om jag kan lämna en närmare redogörelse för hur långt de förhandlingar framskridit, som syftar till att främja kontraceptivforskningen genom samarbete mellan Världshälsoorganisationen (WHO) och Karolinska institutet.

Jag vill först nämna, att en allmänmedicinsk forskargrupp med inriktning mot ämnesområdet fortplantningens endokrinologi inrättades den 1 juli 1967 med placering vid Karolinska sjukhuset. Gruppen leds av professorn hos statens medicinska forskningsråd Egon Diczfalusy. Forskargruppen har i dagarna fått nya lokaler i en nybyggnad vid Karolinska sjukhuset.

Ang. samordningen av pension för statsanställda i vissa fall

Våren 1969 förelåg ett förslag om inrättande av ett internationellt forskningsråd inom familjeplaneringsområde, som skulle på visst sätt anknytas till Karolinska institutet. Vid de fortsatta kontakterna med WHO förde organisationen fram önskemål om ett närmare samarbete i frågan och föreslog att professor Diczfalusys forskningsenhet skulle bli ett av WHO:s forsknings- och utbildningscentra, nämligen ett första World Health Organization Research and Training Centre on Human Reproduction. Detta skulle sedan kunna utgöra en bas för den framtida utbyggnaden av WHO:s verksamhet inom familjeplaneringen.

WHO:s förslag får ses som ett resultat av de svenska insatserna på familjeplaneringsområde, och en överenskommelse om forskningsarbetet har nu utformats mellan WHO och Karolinska institutet. Därigenom är forskningsenheten sedan den 1 december 1970 ett sådant forsknings- och utbildningscentrum som jag förut nämnt.

En särskild grupp inom WHO, vari bl. a. professorerna Bergström och Diczfalusy ingår, utreder för närvarande forskningen inom familjeplaneringsområde och kommer att under våren 1971 lägga fram förslag om en framtida breddning och utveckling av densamma. Kostnaderna för utredningen bestrids av SIDA, som också ekonomiskt stöder såväl forskningen som utbildningen av forskare från andra länder vid det nya centret.

Herr BJÖRK (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret på min interpellation.

Jag föreställer mig att svaret rentav har ett visst nyhetsvärde. Riksdagen har ju under ett flertal år visat intresse för forskning på familjeplaneringsområde. Olika propåer har framförts i sammanhanget, och statsutskottets första avdelning har för sin del hänvisat

till de överväganden som uppgivits pågå kring vissa speciella insatser inom denna sektor. Det är glädjande att förhandlingarna nu har lett till ett resultat.

Jag skall göra några små kommentarer till gången av det hela. För det första har frågan, såvitt jag förstår, en något längre förhistoria än vad som framgått av socialministerns svar. För det andra förefaller det mig som om statsutskottet under de år frågan varit aktuell har blivit något knapphändigt informerat om vad som varit på gång. Detta är nu historia; saken är klar. Även statsutskottets första avdelning går till historien. Man kan bara glädja sig över att de svenska insatserna på familjeplaneringsområde i och med det steg som nu tas kanske i högre grad än tidigare läggs på forskningsidan, vilket jag tror i och för sig innebär en riktig utveckling.

Herr talman! Jag tackar än en gång för svaret.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. samordningen av pension för statsanställda i vissa fall

Herr statsrådet LÖFBERG, som tillkännagivit, att han ämnade vid detta sammanträde besvara fru *Florén-Winthers* (m) interpellation angående samordningen av pension för statsanställda i vissa fall, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Fru *Florén-Winther* har frågat mig dels om jag är beredd att medverka till att effekterna av pensionssamordningen mildras för statsanställda änkor efter statstjänstemän, dels om jag vill upplysa kammaren om vilka åtgärder statsanställda änkor efter statstjänstemän kan vidta för att er hålla även icke samordningsbar pension.

Fråga om samordning av statlig familjepensionsförmån med statlig eller

Ang. samordningen av pension för statsanställda i vissa fall

icke-statlig egenpensionsförmån regleras i 7 § 5 mom. statens allmänna tjänstepensionsreglemente. Samordningen sker enligt huvudregeln på så sätt att familjepensionsförmånen minskas med en fjärdedel när egenpensionsförmån utgår samtidigt.

Pensionsreglementet är utfärdat av Kungl. Maj:t men har tillkommit efter överenskommelse med de statsanställdas huvudorganisationer. Eventuella sakändringar i reglementet förutsätter en ny överenskommelse med organisationerna.

Som svar på fru Florén-Winthers första fråga vill jag meddela att statens avtalsverk och de statsanställdas huvudorganisationer nyligen tillsatt en arbetsgrupp som har till uppgift att undersöka om bestämmelserna i pensionsreglementet kan förenklas. Den av interpellanten åsyftade samordningsregeln kan härvid väntas komma upp till diskussion mellan parterna. De ändringar som på senare år gjorts i reglementet har tillkommit på framställning av avtalsverket efter överenskommelse med personalorganisationerna. Jag finner det därför nödvändigt att avvakta parternas samlade bedömning av pensionsreglementets olika regler.

Som svar på fru Florén-Winthers andra fråga vill jag nämna att Kungl. Maj:t har möjlighet att dispensera från de föreskrifter som reglerar samordningen. Med begagnande av denna möjlighet har Kungl. Maj:t lämnat en allmän dispens, som är beroende av den familjepensionsberättigade änkans totala ekonomiska situation. Den dispensen medför i vissa fall att änkan får uppbära oreducerad familjepensionsförmån trots att hon har rätt till egenpensionsförmån.

Fru FLOREN-WINTHER (m):

Herr talman! Först av allt ber jag att få tacka statsrådet Löfberg för svaret på min interpellation om statsanställda änkors samordningsproblem

i vad gäller egenpension och änkepension.

Min första fråga var ju om statsrådet ville medverka till att samordningseffekterna mildras för statsanställda änkor efter statstjänstemän. Med anledning av denna fråga har statsrådet nu redovisat, att statens avtalsverk och de statsanställdas organisationer tillsatt en arbetsgrupp, som skall göra en översyn av pensionsreglementets förenkling, varvid statsrådet anmäler att en översyn skall komma till stånd också över det av mig upptagna samordningsproblemet. Statsrådet finner det nu viktigt att avvakta vad parterna kommer fram till.

Låt mig, herr talman, ändå ge herr statsrådet några synpunkter med på vägen, när han skall invänta att det påbörjade utredningsarbetet slutföres innan han ger sitt stöd åt en rättvisare ordning för framtiden.

För det första kan vi konstatera, att alla är överens om att pensionen är en trygghet som man hela livet själv spar ihop till, lika med en s.k. innestående lön. För det andra kan vi konstatera att man när det gäller samordningsprinciper mellan olika typer av egenpension, statspension, ATP, folkpension, pensionstillskott och övriga socialförsäkringsförmåner har varit överens om en s.k. bruttopensionsprincip.

Statens personalpensionsverk brukar ju informera om vad som gäller, och jag vill citera vad verket framhåller för dem som står i beredskap att gå i pension: "Genom tillkomsten av ATP och utbyggnaden av folkpensioneringen kan man icke på samma schablonmässiga sätt som tidigare fastställa storleken av de totala förmåner som vid varje tillfälle skall utgå i form av statlig pension och socialförsäkringsförmåner. Den statliga pensionen och socialförsäkringsförmånerna måste ses som en enhet och skall tillsammans bilda den totalpension, som kallas bruttopension. Bruttopenionsens storlek står i direkt förhållande till den

Ang. samordningen av pension för statsanställda i vissa fall

genomsnittliga slutlönen före anställningshavarens avgång ur tjänst och till antalet tjänsteår.”

På ett annat ställe i samma informations-PM står att genom nuvarande bruttopensionssystem är statspensionären sålunda vid varje tillfälle garanterad att erhålla minst sin bruttopension, oavsett om folkpension eller övriga socialförsäkringsförmåner utgår eller ej. Detta gäller alltså alla statsanställda, oavsett om de är män eller kvinnor.

Vi kommer då till en tredje punkt som det också finns anledning att rikta uppmärksamheten på, och det är när familjepensionsförmånerna kommer in som ett led i pensionsvillkoren. Allmänna familjepensionsreglementet är från 1936 och alltså ganska gammalt. Om några kompletteringar skett på den här punkten har jag inte kunnat utröna. Där står i alla fall att änkepensioner finns men inte änklingspensioner, och det vet vi ju alla. Vi vet också att änkepension är bara en del av pensionen. Om den avlidne dessutom efterlämnar hustru i ett tidigare äktenskap blir pensionen uppdelad ytterligare. Vidare förkommer barnpensioner, som också är delar av egen pension.

Familjepensionerna har utgjort en efterlevandetrygghet därigenom att kvinnor och barn haft del i männens lön inte bara under livstiden utan också om dödsfall inträffar. Familjepensionen har kanske till och med varit den enda ekonomiska tryggheten och därmed oerhört betydelsefull i resomangen kring de statsanställdas förmåner.

Det måste vara felaktigt att när det gäller kvinnor med egen inarbetad pension — med denna goda princip som utgångspunkt — anse deras änkepensionsdel vara utslagsgivande vid en samordning i ett bruttopensionssystem. Detta måste — även om statsrådet har åberopat att den konstruktionen av samordningen är avtalsbaserad — upp-

fattas som rent diskriminerande mot de statsanställda änkor som varit gifta med en statsanställd man.

Även änklingspensionen, som nu är under utredning, bör i detta sammanhang av statsrådet uppmärksammas och förverkligas. Mig veterligt förekommer inga sådana här samordningsprinciper när det gäller änkepensionen på vare sig det kommunala eller det privata området, och även det gör att denna fråga måste ses över på ett förståndigt sätt, då ju samordningsprinciper också mellan statliga och andra pensioner i framtiden måste vara av godo.

Låt mig också, herr talman, peka på att samordningsprinciperna behöver granskas även ur en rad andra synpunkter. En sådan här samordning drar med sig vissa konsekvenser. Änkepensionen samordnas, och folkpensionen samordnas, men när det finns en egenpension med i bilden kan pensionsförmånerna bli helt annorlunda. Jag tänker bland annat på att bostadstillägget åt pensionärer kan komma att påverkas i negativ riktning av att samordning har förekommit.

Jag skall ta ett exempel för att belysa en situation som kan behöva granskas. Jag tar exemplet från Stockholm. Där fastställs det kommunala bostadsbidraget på så sätt att till folkpensionen läggs 2 000 kronor. Låt oss säga att folkpensionen är 5 760 kronor. Vi är då uppe i 7 760 kronor per år. Detta belopp dras av från den totala inkomsten. Har man 14 000 kronor per år totalt i pension, gör det 14 000 kronor minus 7 760 kronor; kvar blir 6 240 kronor. Om hyran överstiger hälften av detta belopp, dvs. 3 120 kronor, betalar kommunen det överskjutande beloppet i bostadsbidrag.

Om vi tar en statstjänaränka med 14 000 kronor i pension, med folkpensionsdelen 2 800 kronor plus de 2 000 kronorna i bostadstillägg, så är vi uppe i 4 800 kronor. 14 000 kronor minus 4 800 kronor gör att 9 200 kronor blir

Ang. samordningen av pension för statsanställda i vissa fall

kvar. Hälften av detta belopp blir 4 600 kronor. Hon får alltså inget bostadsbidrag förrän hyran överstiger 4 600 kronor — det är ju en rätt hög hyra — i förhållande till att pensionsinkomsten är 14 000 kronor.

En jämförelse bör här göras med en privatanställds änka. Bostadsbidraget till pensionärerna är ju förbundet med folkpensionens storlek. Är den också samordnad och utgör en mindre del, ger detta ett visst utslag. För en statsanställds änka är folkpensionsdelen alltid bara en mindre del av den vanliga folkpensionen. Hennes bostadsbidrag beräknas alltså efter helt andra grunder, vilket ställer henne i en avsevärt sämre situation. Ser vi på de båda pensionärerna — den statsanställda och den privatanställda — som har samma belopp i pension per år, 14 000 kronor, kan vi konstatera att änkan som har haft en man i statstjänst inte får något bostadsbidrag, medan den privatanställdes änka får det.

Detta är en sak som bör tas upp till speciell granskning när samordningsfrågorna diskuteras. Det är ett delproblem, men ett väsentligt delproblem, framför allt i de kommuner där hyrorna är höga, så höga att våra pensionärer har svårt att klara dem. Vi vet att det i kommunerna görs mycket för att skaffa fram goda pensionärsbostäder, men kostnaderna för dem är dryga.

Jag kan alltså av interpellationssvaret konstatera att jag kommit en liten bit på väg i vad avser min första fråga i interpellationen genom att statsrådet i dag har åberopat den pågående utredningen och också sagt sig vilja avvakta dess resultat. Jag har tyckt mig utläsa av svaret att det bakom statsrådets formulering finns en positiv handlingsvilja och att statsrådet är beredd att vidtaga åtgärder.

När det gäller den sista frågan jag ställde — huruvida statstjänstemännen skulle kunna få möjlighet att redan nu erhålla en icke samordningsbar pension — åberopar statsrådet Kungl.

Maj:ts dispensföreskrifter, enligt vilka en allmän dispens kan ges i anledning av ankans totala ekonomiska situation. Denna dispensföreskrift är, efter vad jag kan uppfatta, formulerad på ett mycket lösligt sätt. Det kan också betyda att tillämpningen blir besvärlig i det enskilda fallet. Dessutom innebär inte föreskrifterna att en person som är berörd av dem automatiskt får information om detta i informationspromemorian. Jag har åtminstone i den pensionspromemoria som går från statens pensionsverk inte kunnat hitta någonting därom. Det förhållandet kan bidra till att dispensförfarandet är ytterst litet känt, vilket blir till förfång för många som önskar ha möjlighet att ansöka om dispens.

Till slut, herr talman, vill jag redan i dag till herr statsrådet föra fram synpunkten att man — när denna utredning lagt fram sitt resultat, vilket jag utgår från kommer att gå i positiv riktning och vara till hjälp för de änkor det här är fråga om — kanske också bör lägga in en bestämmelse om retroaktivitet. Detta problem har under senare år, med många kvinnor i statstjänst som berörs av dessa bestämmelser, blivit av tämligen stor betydelse.

Jag har i interpellationen betonat hur viktigt det är att vi på detta område — som rent tekniskt är av komplicerad natur och som består av en rad olika led — försöker skaffa inte bara ett lättillgängligt avtal utan också informationer som är lättillgängliga för den enskilde pensionstagaren. Jag vill än en gång understryka detta.

Herr statsrådet **LÖFBERG:**

Herr talman! Fru Florén-Winther ville gärna ge mig några synpunkter med på vägen vad gäller det problemkomplex hon tagit upp. Jag är givetvis tacksam för det. Jag har noterat dessa synpunkter och vill gärna understryka att vi har att arbeta på ett mycket in-

Ang. samordningen av pension för statsanställda i vissa fall

vecklat område när det gäller de statliga pensionsfrågorna.

Jag faan emellertid väsentligast i fru Florén-Winthers inlägg att hon — såvitt jag uppfattade — principiellt anslöt sig till min upplägning i interpellationssvaret, nämligen att det är parterna på arbetsmarknaden som har att driva dessa frågor och eventuellt lägga fram förslag till förenklingar eller förbättringar. Jag vill gärna understryka detta. Här i riksdagen tas nämligen i olika sammanhang upp en del frågor som vi principiellt anser att parterna på den statliga arbetsmarknaden skall ta ställning till. Även om de här berörda frågorna ännu inte formellt är reglerade i ett kollektivavtal är det ändå — såsom jag framhöll i interpellationssvaret — på det sättet att det nuvarande reglementet har tillkommit genom överenskommelser och överläggningar med personalorganisationerna. Ändringar i reglementet skall också vidtagas efter sådana överläggningar och överenskommelser. Jag är glad att vi tydligen är överens på den punkten.

Jag vill sedan endast beröra några detaljer i anslutning till fru Florén-Winthers inlägg. Samordningsproblemen beträffande bostadstillägget hör kanske inte riktigt hemma i denna diskussion, och därför skall jag lämna dem därhän. Den dispensmöjlighet som finns, och som jag berört i mitt svar, anser fru Florén-Winther vara oklart formulerad. Det vill jag inte hålla med om. Hon menar också att den kanske är föga känd. Jag vill framhålla att om pensionsverket, som har tillagts rätten att handlägga denna dispens, upptäcker att en änka har en så låg familjepension att denna dispens kan tillämpas, sätter man in reduceringen, oavsett om änkan har ansökt därom eller inte.

Fru FLOREN-WINTHER (m):

Herr talman! Eftersom jag själv är facklig ombudsman vet jag hur betydelsefullt det fackliga arbetet är när

man träffar överenskommelser. Men i detta fall är det statens avtalsverk som förhandlar. Jag tolkar statsrådets formulering så att han för sin del är beredd att förorda en bättre tingens ordning när man har gjort denna utredning och när statens avtalsverk och de berörda i arbetsgruppen lägger fram ett konkret förslag. Det är detta som jag har anslutit mig till som något positivt.

Statsrådet säger att frågan om bostadstilläggen inte hör hit. Jag vill understryka att den utgör ett exempel på de konsekvenser som samordningsregeln får, och jag tycker därför att herr statsrådet inte skall avvisa denna fråga med att den inte hör hemma i sammanhanget.

Beträffande den sista punkten i statsrådets kommentar, nämligen att pensionsverket tillämpar dispensförfarandet när man ser att en änka är i en sådan ekonomisk situation att detta förfarande kan tillämpas, vill jag säga att det är en utomordentlig tingens ordning. Men dispensbestämmelserna bör också finnas med i reglementena och i de pensions-PM som pensionsverket ger ut, och de bör vara lättillgängliga för alla. Det är väl inte alltid som pensionsverket känner till varje detalj i varje enskild änkas situation. Därför bör man kunna söka denna dispens på vanligt sätt och få prövat om man kan komma i åtnjutande av ett dispensförfarande — precis som vi får det prövat i många andra situationer. Vi bör i lagar och förordningar kunna läsa oss till våra egna möjligheter att få vår sak prövad.

Herr statsrådet LÖFBERG:

Herr talman! Avslutningsvis skall jag helt kort säga att jag inte vill redovisa vare sig någon positiv eller någon negativ inställning till denna fråga. Vad jag understrukt är att parterna nu har att diskutera den, och att de är i full färd att göra det. Sedan har de att framlägga ett förslag, och när förslaget

Ang. försöksverksamhet med systematiserad decentraliserad universitetsutbildning ligger på bordet är det min sak att ta ställning.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. försöksverksamhet med systematiserad decentraliserad universitetsutbildning

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 223, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försöksverksamhet med systematiserad decentraliserad universitetsutbildning, jämte motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 169, under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden för den 30 oktober 1970, föreslagit riksdagen att godkänna de i statsrådsprotokollet förordade riktlinjerna för försöksverksamhet med systematiserad decentraliserad universitetsutbildning.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 1334, av herr *Carlsson, Eric*, och herr *Nilsson, Nils*, samt II: 1551, av herr *Eliasson* i Sundborn och herr *Boo*,

dels de likalydande motionerna I: 1352, av herr *Lindblad*, och II: 1572, av herr *Westberg* i Ljusdal,

dels de likalydande motionerna I: 1353, av herr *Stefanson*, och II: 1569, av herr *Jonsson* i Mora,

dels de likalydande motionerna I: 1354, av herr *Sundgren m. fl.*, och II: 1570, av herr *Marcusson m. fl.*,

dels motionen II: 1552, av fru *Jonäng* och herr *Eriksson* i Bäckmora,

dels ock motionen II: 1571, av herr *Nordstrandh*.

I detta sammanhang hade utskottet även behandlat följande, i anslutning till den av utskottet under vårsessionen behandlade propositionen nr 88, väckta motioner, nämligen

dels de likalydande motionerna I: 1216, av herr *Andersson, Axel*, och II: 1423, av herr *Sellgren*,

dels ock motionen II: 1399, av herr *Martinsson m. fl.*

Utskottet hade i det föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

1. att riksdagen måtte godkänna de i statsrådsprotokollet över utbildningsärenden för den 30 oktober 1970 förordade riktlinjerna för försöksverksamhet med systematiserad decentraliserad universitetsutbildning,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1334 och II: 1551,

3. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1353 och II: 1569,

4. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1352 och II: 1572,

5. att riksdagen måtte avslå motionen II: 1552,

6. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1354 och II: 1570,

7. att riksdagen måtte avslå motionen II: 1571,

8. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1216 och II: 1423,

9. att riksdagen måtte avslå motionen II: 1399.

Reservation hade anmälts, utom av andra, av herr *Nyman* (fp), som dock ej antytt sin mening.

Herr NYMAN (fp):

Herr talman! Till detta utskottsutlåtande har jag fogat en blank reservation som jag önskar närmare motivera.

När det gäller högre akademisk utbildning känner sig många orter i landet kallade att få del av härligheten. Det gäller också min hemstad Västerås, landets fjärde stad. Trots sitt centrala läge i den folkrika Mälardalen saknar den Rudbeckianska skolstaden högre allmänna utbildningsanstalter, om man undantar förskollärrarseminariet. Lovvärda försök har gjorts att dra till staden högre utbildning, men myndigheterna har varit mer eller mindre kall-

Ang. försöksverksamhet med systematiserad decentraliserad universitetsutbildning
sinniga. Nu senast har Västerås visat upp sin skolvänlighet genom en uppmärksam utställning i kungl. biblioteket i Stockholm. Västerås har visserligen ett folkrörelseuniversitet men önskar något mer — en universitetsfilial, då vi inte kunde få en teknisk högskola, trots sakkunnigas rekommendation utformas på ett från arbetsmarknadens, särskilt näringslivets och den allmänna förvaltningens, synpunkter ändamålsenligt sätt samt att för prövning inom ämbetet eller till fakulteter och sektioner vid universitetet/högskolorna avge de förslag om utbildningen som är påkallade eller i övrigt lämpliga”.

Västerås vill bli försöksort för decentraliserad universitetsutbildning, vilket ju också föreslogs av universitetskanslersämbetet, men av någon anledning, jag höll på att säga som vanligt, inte togs upp i en Kungl. Maj:ts proposition, denna gång nr 169. Västmanlands samtliga riksdagsmän har gjort sig påmind i en motion där vi anhåller att vid kommande utvidgning av försöksverksamheten då det gäller distribution av högre utbildning Västerås skall få bli försöksort i framtiden.

Utskottet säger ingenting beträffande Västerås som försöksort, utan anser allmänt att det är angeläget med en fortsatt utveckling så snabbt som möjligt av decentraliserad universitetsutbildning för att avlasta hårt trängda universitet.

Vår förhoppning, herr talman, är att Västerås en dag skall få del av den högre akademiska utbildningen som komplement till sin övriga utbildningsverksamhet som staden fått lovord för.

Herr talman! Jag har inget yrkande, endast en förhoppning.

Herr WALLMARK (m):

Herr talman! I anslutning till denna proposition skulle jag vilja ta upp en särskild fråga. Den berör utbildningsråden.

Enligt universitetskanslersämbetets instruktion skall, ”i den mån Kungl. Maj:t så förordnar, till ämbetet vara knutna utbildningsråd som rådgivande organ för olika slag av utbildning vid universitet och högskolor med uppgift för utbildningsråden att verka för att utbildningen till innehåll och organisa-

tion utformas på ett från arbetsmarknadens, särskilt näringslivets och den allmänna förvaltningens, synpunkter ändamålsenligt sätt samt att för prövning inom ämbetet eller till fakulteter och sektioner vid universitetet/högskolorna avge de förslag om utbildningen som är påkallade eller i övrigt lämpliga”.

Det har inrättats sådana utbildningsråd, bl. a. för de tekniska vetenskaperna. Emellertid finns det ett område som inte har fått något sådant utbildningsråd, trots framställning från universitetskanslersämbetet. Det gäller den — man kan väl nästan säga unika — utbildning som vi har av ekonomiingenjörer. Universitetskanslersämbetet gjorde ju redan i december 1968 en framställning till Kungl. Maj:t med begäran om tillstånd att få inrätta ett sådant utbildningsråd. Departementet har ännu inte behandlat denna framställning, och i och för sig har det kanske inte varit någon brådska, eftersom avdelningen är helt nyinrättad.

Emellertid pågår utbildningen för fullt, och det är ett nödvändigt behov och krav — såväl från dem som går på denna utbildning som från högskolan i Linköping och universitetskanslersämbetet — att man snarast får tillstånd detta utbildningsråd bl. a. för att skapa kontakt med arbetsmarknaden så att man inte riskerar att denna grupp kommer att stå vid sidan av arbetsmarknaden på grund av bristande information.

Jag skulle, herr talman, mot denna kort angivna bakgrund vilja få tillfälle att fråga statsrådet Moberg: Är det möjligt att Kungl. Maj:t inom kort kommer att ta ställning till denna fråga och tillmötesgå alla berörda parterns önskemål att få inrätta ett utbildningsråd för ämnesområdet industriell ekonomi och organisation?

Herr statsrådet MOBERG:

Herr talman! Som svar på herr Wallmarks fråga vill jag ge upplysningen

Ang. en europeisk organisation för kärnforskning

att Kungl. Maj:t i samband med propositionen om Linköpingsorganisationen i våras beslöt om avslag på denna framställning. Det skedde efter samråd med kanslersämbetet som hade lagt fram förslag såsom herr Wallmark sade. Anledningen till avslagsbeslutet är att denna utbildning bör ha de kontakter som det här gäller via utbildningsrådet för maskinteknik. Denna utbildning är i sin grundutbildningsdel en maskinteknisk utbildning. Den avslutande delen är en företagsekonomisk utbildning. Om vi hade villfarit kanslersämbetets ursprungliga framställning, så hade vi fått ett lokalt råd. När vi 1964 ändrade bestämmelserna, var vi angelägna om — och det fanns ingen opposition mot detta — att man skulle få ett hela riket omfattande råd. Av det skälet fann vi i samråd med kanslersämbetet den lämpligaste ordningen vara att rådet för maskinteknik jämväl svarar för ekonomiingenjörsutbildningens behov av kontakt.

Herr WALLMARK (m):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret. Det har tydligen uppstått något missförstånd under den gångna perioden. Ingen av de berörda parterna har uppfattat detta som ett avslag. Därest frågan inte skulle få en positiv behandling kommer universitetskanslersämbetet, enligt de informationer jag har, tillsammans med tekniska högskolan i Linköping och elevkåren att göra en förnyad framställning till Kungl. Maj:t om att få inrätta detta utbildningsråd.

Det är självklart att det blir helt lokalt för Linköping, ty vi har endast en utbildningslinje med drygt hundratalet studerande för närvarande, men antalet kommer givetvis att växa successivt. Jag beklagar det ställningstagande som Kungl. Maj:t gjort, ty denna utbildning är trots allt så annorlunda. Den har maskinteknik som bas, det är riktigt, och den är nu tillfälligt infogad

under utbildningsrådet för maskinteknik. Men för att man skall få en ordentlig anknytning till arbetsmarknaden tror jag att man ändå skall kosta på sig att inrätta ett sådant utbildningsråd som föreslagits. Jag ber statsrådet att välvilligt överväga att ta detta beslut under förnyad omprövning. Jag tror det skulle vara till gagn både för dessa ekonomistuderande och för de kommande avnämarna.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Ang. en europeisk organisation för kärnforskning

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 224, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av vissa ändringar i överenskommelsen angående upprättande av en europeisk organisation för kärnforskning.

I detta utlåtande hade utskottet — som icke haft någon erinran mot vad som föreslagits i Kungl. Maj:ts proposition nr 182 — hemställt, att riksdagen måtte godkänna de ändringar i överenskommelsen angående upprättande av en europeisk organisation för kärnforskning, som framginge av bilaga till statsrådsprotokollet över utbildningsärenden för den 30 oktober 1970.

Reservation hade anförts av herr Wallmark (m), vilken likväl ej antytt sin åsikt.

Herr WALLMARK (m):

Herr talman! Till detta utlåtande har jag fogat en blank reservation. Det innebär att jag delar uppfattningen inom utskottet att vi med tillfredsställelse kan konstatera att en sådan här organisation nu har kommit till stånd och att riksdagen kommer att godkänna de

Ang. en europeisk organisation för kärnforskning

föreslagna ändringarna i överenskomsten.

Det sägs emellertid att ett godkännande av dessa ändringar inte innebär att Sverige förbinder sig att delta i ett storacceleratorprojekt. Denna fråga har jag tidigare haft uppe till diskussion med statsrådet Moberg. Den väsentligaste förändringen sedan vi sist diskuterade den är att England mot all förmodan har förklarat sig intresserat och villigt att delta i detta nya projekt. Det innebär en avgörande ändring i de väntade besluten. Därmed har också samtliga större stater i Europa med undantag av Norden tagit ställning till detta projekt, och man kan därför säga att det så gott som är i hamn. Kvar står emellertid Sveriges ställningstagande, och jag skulle kunna tänka mig att Norges och Danmarks ställningstagande i frågan kan komma att bli beroende av Sveriges.

Vi har i dagarna kunnat läsa ett uttalande från universitetskanslersämbetet i vilket framhålles, att även om det i och för sig är värdefullt att delta i detta projekt så avstyrker man det ändå och det med motiveringen att vi har så ont om pengar att vi i första hand måste prioritera den nationella forskningen.

Min reflexion när jag läste detta uttalande var att det i realiteten är en bankruttförklaring för svensk forskning. Vi skulle alltså inte ha råd att delta i detta internationella projekt som nu inte blir så våldsamt dyrt — det talas om 6 à 8 miljoner kronor om året under en 8—10-årsperiod. Skulle vi alltså sitta så illa till med anslag till svensk forskning att vi icke skulle ha möjlighet att delta i detta CERN-projekt vore det verkligen beklagligt.

Med anledning av att statsrådet Moberg befinner sig i kammaren vill jag i första hand ställa frågan: När avser Sveriges regering att ta ställning till problemet om deltagande i storacceleratorprojektet i CERN? Kommer frågan att underställas riksdagen innan rege-

ringen definitivt tar ställning? Jag vill naturligtvis också ställa följdfrågan: Delar statsrådet Moberg universitetskanslersämbetets utomordentligt defaistiska uppfattning beträffande svensk forsknings ekonomiska ställning?

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! Herr Wallmark tog upp sakfrågan. Låt mig därför i korthet beskriva hur det rent tekniskt ligger till.

I somras gjorde CERN:s ledning nere i Genève en helomvändning i frågan om hur en storaccelerator skulle organiseras och byggas upp. Tidigare hade man räknat med att förlägga en sådan på en ny plats och i ett annat land än i Schweiz. Men i somras kom man av olika skäl fram till att det lämpligaste vore en placering av projektet i anslutning till den nuvarande CERN-anläggningen. Därmed blev frågan delvis ny. Under höstens lopp har vårt atomforskningsråd — det var i november — hos Kungl. Maj:t anhållit om att Sverige måtte delta i det nu aktuella projektet.

I den situationen fann jag det nödvändigt att låta det nya materialet gå ut på remissbehandling. Vi hade för några år sedan remissbehandlat det material som då förelåg, men i den nya situationen var det alltså nödvändigt att på nytt remissbehandla frågan, och så har skett. Vi har fått svaren i dagarna, och bland andra har som herr Wallmark nämnde universitetskanslersämbetets ledning sagt nej, och dess ställningstagande bygger på ett antal fakulteters yttranden. Bland fakulteterna råder däremot delade meningar, vilket var att vänta. Vi fick i materialet häromdagen och har för närvarande frågan under prövning inom den speciella sakkunniggrupp för beredning av frågor rörande upprättande av storaccelerator som arbetar i departementet sedan ett antal år tillbaka. Frågan är med andra ord inte färdigberedd inom departementet.

Ang. ersättning till kommuner för bidrag till investeringar i primärflygplatser

I CERN har man velat påskynda behandlingen av detta ärende, och bl. a. har Storbritannien meddelat sin avsikt att delta i projektet. Men, herr Wallmark, det engelska beslutet är mycket intressant innehållsmässigt. Det innebär nämligen att det engelska forskningsrådet får ta pengar till detta av sina tilldelade medel. Det är alltså inget nettotillskott, utan forskningsrådet får göra en prioritering, och det har man uppenbarligen gjort inom vetenskapsrådets krets.

Nu vill CERN-ledningen sannolikt få ett beslut till stånd redan i nästa vecka. Jag har personligen haft kontakt med generaldirektören för CERN i den här frågan och klargjort för honom att det tekniskt är uteslutet för Sverige att med så kort varsel ta ståndpunkt i en så stor fråga. Han hade full förståelse för det, och i den behandling som sker i rådet nästa vecka kommer man att beakta att Sverige och sannolikt även några andra stater helt enkelt inte haft tid att bilda sig en uppfattning i en fråga som gäller så stora pengar.

Det är, herr Wallmark, inom parentes sagt inte bara de nordiska länderna som ännu inte sagt sin mening, utan det är ytterligare några stater. Regeringen kommer att ta ställning till frågan i början av nästa år, och självfallet kommer vi att redovisa vår ståndpunkt för riksdagen. Min egen privata mening i dag är helt ointressant.

Herr WALLMARK (m):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för denna redovisning. Jag visste att det var bråttom, och jag har förståelse för att regeringen inte anser sig kunna ta ställning på en vecka. Men jag vill speciellt peka på att man i England, trots tvång till omprioritering inom ramen för anslagen till vetenskapsrådet, ändå ansett denna sak så viktig att man gått med i projektet. Låt mig sluta med att uttala den förhoppningen att Sverige inte anser sig vara i en

så dålig ekonomisk ställning att vi inte kan delta i detta utomordentligt viktiga internationella forskningsprojekt.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölles vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Ang. ersättning till kommuner för bidrag till investeringar i primärflygplatser

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 225, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till kommuner för bidrag till investeringar i primärflygplatser.

I förevarande utlåtande hade utskottet tillstyrkt Kungl. Maj:ts i propositionen nr 200, under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 30 oktober 1970, framlagda förslag och hemställt, att riksdagen måtte godkänna de i statsrådsprotokollet angivna riktlinjerna för ersättning till kommuner för bidrag till investeringar i primärflygplatser.

Herr HANSSON (s):

Herr talman! Detta är ett mycket kort utlåtande. Proposition nr 200 som ligger till grund för utlåtandet är inte heller så omfångsrik, men den är bra.

Den snabba och summariska behandlingen som ärendet om investeringar i primärflygplatser fått i sista stund här i riksdagen avspeglar inte på något sätt de strider som stått kring samma ärende 1967 i denna kammare och i medkammaren. Då var den lösning, som föreslås i proposition nr 200, fullkomligt otänkbar. Vi kämpade flerfrontsrig i kamrarna, mot partivänner, mot oppositionen och mot dåvarande kommunikationsministern.

Vad man den gången speciellt från göteborgsk sida ville hävda var att bidragen från kommunerna till utbyggnad av primärflygplatser på något

sätt måste uttalas vara lån från kommunerna eftersom ju staten tar tillbaka sina utlägg för investeringarna via luftfartens överskott, när sådant överskott uppstår. Våra önskemål betraktades i största allmänhet som ett uttryck för en göteborgsk besvärlighet, och någon förståelse för resonemangen rönkte vi inte. Vi mötte också ganska liten förståelse från företrädare för andra landsändar. Men kommunerna har under hand blivit varse vart detta system har lett, och det har gjorts framställningar från partivänner och andra och från olika städer som har beklagat sig över att kommunerna fått ligga ute med stora pengar. Men det fanns som sagt 1967 i riksdagen ganska litet intresse för den sidan av saken.

Vi har nu fått en annan kommunikationsminister, och han har haft möjlighet att tänka om på denna punkt. Luftfarten går ju numera med förtjänst, och det är självklart för honom att kommunerna skall få del däri. Detta borde ha kunnat utsägas redan 1967. Statskontoret påpekade redan då att kommunernas bidrag borde ha karaktären av lån och att villkor för återbetalning av lånen borde formuleras. Jag har därför anledning att i dag applådera omvändelsen och att tacka kommunikationsministern för denna proposition.

De beräkningsmetoder och fördelningsprinciper som anges i propositionen har inte motiverats på ett avgörande sätt. Det kan fortfarande enligt mitt sätt att se bli diskussion därom. Sista ordet är väl därmed kanske inte sagt. Kommunförbundet har anledning att granska det hela. Men detta får inte skymma min tillfredsställelse över det steg som nu tagits. De kvarvarande frågorna om fördelningen och beräkningsmetoderna får enkammarriksdagen ta ställning till — denna fråga kommer väl upp igen.

Det är min övertygelse, herr talman, att det även i den kommande enkam-

Ang. utvidgad restitution av fordonsskatt
marriksdagen skall finnas besvärliga göteborgare som kan driva denna fråga.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 226, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Posthus m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. utvidgad restitution av fordonsskatt

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 64, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen (1922:260) om automobilskatt jämte motioner.

I proposition nr 192 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 6 november 1970, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om ändring i förordningen (1922:260) om automobilskatt.

I syfte att möjliggöra restitution av fordonsskatt på tyngre lastbilar för kortare tid än hel kalendermånad hade i propositionen föreslagits generellt bemyndigande för Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämde att, när synnerliga skäl föreläge, medgiva befrielse från eller nedsättning av skatt enligt förordningen (1922:260) om automobilskatt. Villkoren för restitution skulle meddelas i en särskild kungörelse, som utfärdades med stöd av ett dispensbemyndigande. Förutsättningarna för dispens skulle i huvudsak vara, att fordonets årsskatt uppginge till ca 4 800 kronor och att det under en sammanhängande period av minst 15 dagar reservregistrerades på grund av vägvästängning vid tjällossning eller repara-

Ang. utvidgad restitution av fordonsskatt

tion. När det gällde s. k. enbilsåkare skulle även sjukdom godtagas som restitutionsgrund.

I anledning av propositionen hade väckts följande motioner:

1) de likalydande motionerna I: 1372, av herr *Pettersson, Karl*, och herr *Jacobsson, Gösta*, samt II: 1595, av herrar *Lothigius* och *Enarsson*, ävensom

2) motionen II: 1596, av herr *Sundelin m. fl.*

I motionerna I: 1372 och II: 1595 hade yrkats, att riksdagen med ändring av Kungl. Maj:ts proposition nr 192 skulle besluta,

a. att dispens skulle medgivas om det visades, att fordonet varit tillfälligt avfört ur registret en sammanhängande period om minst 10 dagar,

b. att såsom villkor för restitution skulle föreskrivas, att fordonets årsskatt skulle uppgå till lägst 3 000 kronor samt

c. att också brist på sysselsättning för fordonet skulle utgöra en förutsättning för dispens.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte

A) med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 192 antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om ändring i förordningen (1922:260) om automobilskatt;

B) avslå följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 1372 och II: 1595,

2) motionen II: 1596,

i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet i betänkandet anfört.

Reservation hade avgivits av herrar *Yngve Nilsson (m)*, *Karl Pettersson (m)* och *Magnusson* i Borås (m), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

A) med bifall till motionerna I: 1372 och II: 1595 samt med anledning av motionen II: 1596 antaga det vid Kungl. Maj:ts proposition nr 192 fogade förslaget till förordning om ändring i förordningen (1922:260) om automobilskatt och godkänna de villkor för utvidgad restitution av automobilskatt som reservanternas förordat;

B) avslå motionen II: 1596 i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad reservanternas anfört och hemställt.

Herr **PETTERSSON, KARL**, (m):

Herr talman! I bevillningsutskottets betänkande nr 64 behandlas Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen om automobilskatt.

Förslaget går ut på ett bemyndigande för Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer att, när synnerliga skäl föreligger, medge nedsättning av eller befrielse från automobilskatt. Syftet med den föreslagna dispensregeln är att möjliggöra restitution av fordonsskatt på tyngre lastbilar för kortare tid än hel kalendermånad. Förutsättningarna i propositionen är i huvudsak att fordonets årsskatt uppgår till 4 800 kronor och att det under en sammanhängande period av minst 15 dagar reservavregistreras på grund av vägvastängning vid tjällossning eller reparation. När det gäller s. k. enbilsåkare skall även sjukdom godtas som restitutionsgrund.

I den till betänkandet fogade reservationen från ledamöter i moderata samlingspartiet anföres behovet av vidgade möjligheter till dispens. Med hänsyn till de administrativa svårigheterna skall beloppet för restitution begränsas till minst 200 kronor, vilket föreslås såväl i propositionen som av utskottet. Reservanternas delar den uppfattningen, men yrkar att gränsen för rätt till restitution skall dragas vid bestämmelsen för tung lastbil, en totalvikt vid 10 ton och med en årsskatt av ca 3 000 kronor i stället för det i propositionen före-

slagna och av utskottsmajoriteten bifallna årsbeloppet av 4 800 kronor. Rätt till restitution bör gälla från en årsskatt om lägst 3 000 kronor, men med den begränsningen att restitutionen minst skall uppgå till 200 kronor för att restitution skall utgå.

Reservanterna tillstyrker, i likhet med utskottsmajoriteten, att den föreslagna tidsperioden skall vara 15 dagar som kortaste tidsperiod, men att i samband med reservavregistreringsperiod, som omfattar en eller flera månader, tiden före eller efter sådan registreringsmånad skall vara 10 dagar.

Propositionen föreslår att vägavstängning vid tjällossning eller reparation samt för s. k. enbilsåkare sjukdom skall godtas som restitutionsgrund. Utskottet uttalar att jämväl annan vägavstängning skall medföra rätt till dispens.

I motionsparen I: 1372 och II: 1595, med mig som huvudmotionär, och i reservationen från moderata samlingspartiets utskottsledamöter begäres att brist på sysselsättning jämväl skall utgöra grund för dispens. Med hänsyn till de tunga fordonens, framför allt virkestransportfordonens, svårigheter från sysselsättningsynpunkt vid olika tillfällen och den höga fordonsbeskattningen är det nödvändigt att dispens medges vid brist på sysselsättning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation som är fogad till bevillningsutskottets betänkande nr 64.

Herr JOHANSSON, TAGE, (s):

Herr talman! Herr Pettersson har redogjort för innehållet i såväl propositionen som reservationen, och jag kan därför fatta mig kort.

Utskottsmajoriteten tillstyrker propositionens förslag inte minst därför att propositionen är ett positivt svar på en beställning som riksdagen gjorde i våras. Bevillningsutskottet hade då i en skrivning hemställt om åtgärder för

Ang. utvidgad restitution av fordonsskatt ökade möjligheter till restitution av fordonsskatt. Jag tycker att vi i stort sett kan vara nöjda med det förslag som föreligger i propositionen.

Reservanterna vill emellertid, som framgick av herr Petterssons anförande, gå ett steg längre än vad utskottsmajoriteten har föreslagit. Det gäller framför allt gränserna för årsskatten 4 800 kronor och tiden 15 dagar, där reservanterna i vissa fall vill ha 3 000 kronor respektive 10 dagar. Man kan naturligtvis ha olika uppfattningar om var man skall dra dessa gränser. Vi har från majoritetens sida inte ansett oss kunna tillmötesgå reservanternas önskemål i detta avseende.

Det förtjänar i det här sammanhanget att noteras — och det sägs också av reservanterna — att vi nog inte når en tillfredsställande lösning av detta problem, förrän vi har avvecklat den årliga beskattningen och kan övergå till kilometerbeskattning. Det förslag som nu föreligger bör följaktligen ses som ett provisorium.

På en punkt skiljer vi oss åt mera i sak, nämligen när det gäller reservanternas förslag om att brist på sysselsättning skall kunna åberopas som skäl för dispens. Jag har svårt att se hur en klar rättvisa skall kunna uppnås på det sättet och hur en sådan ordning skall kunna administreras. Dessutom kan — och det är för mig väsentligt — en sådan bestämmelse inbjuda till missbruk, och det bör man självklart akta sig för.

Propositionens förslag, som tillstyrks av bevillningsutskottets majoritet, innebär, som jag redan sagt, ett tillmötesgående av krav som framförts av ifrågavarande intressenter. Även om det råder delade meningar om detaljerna, bör förslaget kunna accepteras.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr PETTERSSON, KARL, (m):

Herr talman! Som herr Tage Johansson mycket riktigt sade, gjorde bevill-

Ang. utvidgad restitution av fordonsskatt

ningsutskottet i våras mer eller mindre en beställning rörande dispensmöjligheten. Anledningen till det var en motion vars yrkande i stort sett sammanfaller med yrkandet i den reservation som är fogad till utskottets nu föreliggande betänkande.

Beträffande den principiella frågan om att brist på sysselsättning skulle utgöra grund för dispens sade herr Johansson att det kanske skulle bli svårt att utforma ett sådant system rättvist, att administrationen skulle bli svår och att bestämmelsen skulle inbjuda till missbruk. Jag tror att möjligheterna till missbruk är lika stora när det gäller verkstadsarbete. Förfarandet bygger ju ändå på ett förtroende för den person som skall verifiera att en lastbilsägare har haft sin bil stående för reparation eller på grund av brist på sysselsättning.

Vi reservanter har särskilt pekat på timmertransporterna, där jag av praktisk erfarenhet vet att de tunga fordonen många gånger med mycket kort varsel kan få helt och hållet inställa transporterna på grund av ändrade mottagningsförhållanden vid terminaler eller ändrade order beträffande råvaran. Det borde finnas möjligheter att exempelvis genom åkarnas organisation, deras lastbilscentraler eller befraktarnas ordercentraler, som ju är stora administrationsapparater, kunna undanröja de farhågor som herr Tage Johansson hyser.

Herr JOHANSSON, TAGE, (s):

Herr talman! Beträffande möjligheterna till missbruk säger herr Karl Pettersson att även verkstadsarbete på samma sätt skulle kunna inleda till missbruk. Jag har nog en helt annan mening. Har jag min bil inlämnad på verkstad, är det lätt att få den saken verifierad av vederbörande verkstad. Det kan inte vara riktigt lika lätt att få verifierat om jag har varit arbetslös eller inte. Det gäller ju inte enbart tim-

merbilar utan även bilar med andra körningar. Om jag har haft bilen stående 14 dagar och får en liten beställning den femtonde, kan det vara frestande att tacka nej till den beställningen för att få 15 dagars arbetslöshet och därmed följaktligen ha rätt till restitution. Sådana små detaljer får man lov att ta med i bilden i denna debatt.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på godkännande av den vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Pettersson, Karl*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 64, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Pettersson, Karl*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 104;

Nej — 23.

Ang. förslag till kommunal renhållningslag, m. m.

* Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Herr TALMANNEN yttrade:

Om inget oförutsett inträffar, torde dagens sammanträde kunna avslutas omkring kl. 17.

Jag vill också meddela att Sveriges Radio begärt att det vid morgondagens avslutningsplenium måtte få förflyta ett par minuter efter kl. 15 innan sammanträdet öppnas, detta för att ge TV möjlighet att orientera allmänheten om vad första kammaren är. Jag vill säga detta på det att kammaren icke måtte uppfatta det som om talmannen kommer för sent till det sista sammanträdet.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 65, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen (1951:763) angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst, m. m. jämte motioner, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av tredje lagutskottets utlåtande nr 79, i anledning av motioner om skärpt ansvar för researrangör gentemot deltagare i sällskapsresa till utlandet, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. förslag till kommunal renhållningslag, m. m.

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 90, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i naturvårdslagen (1964:822) m. m., dels motioner i ämnet, dels ock motioner angående tillståndstvång för anordnande av skrotbilsupplag samt angående åtgärder mot olja (i viss del).

Genom en den 16 oktober 1970 dagtecknad proposition, nr 157, vilken hän-

visats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:ts, under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden och lagrådets protokoll,

dels föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändring i naturvårdslagen (1964:822),

2) kommunal renhållningslag,

3) lag om ändring i lagen (1943:431) om allmänna vägar,

4) lag om ändring i lagen (1965:54) om kommunala renhållningsavgifter, dels velat inhämta riksdagens yttrande över vid propositionen fogade förslag till

5) kungörelse om ändring i allmänna ordningsstadgan (1956:617),

6) kungörelse om ändring i hälsovårdsstadgan (1958:663).

I propositionen hade föreslagits en skärpning av bestämmelserna i naturvårdslagen till skydd mot nedskräpning och en utvidgning av tillämpningsområdet för dessa. Vidare föresloges, att lagen om skyldighet att renhålla gata m. m. skulle ersättas med en ny kommunal renhållningslag. Denna innehölle bestämmelser om skyldighet för kommun att hålla rena gator och andra allmänna platser samt allmänna vägar utom sådana för vilka staten vore väghållare. Fastighetsägare föresloges fortfarande kunna få svara för renhållning av gångbana. Kommunen hade föreslagits bliva skyldig att städa på annan plats utomhus än som omfattades av gaturenhållning. I lagen om allmänna vägar skulle införas skyldighet för staten såsom väghållare att svara för renhållning av allmänna vägar, rast- och parkeringsplatser samt sidoområden till dessa. Kommun skulle bliva skyldig att omhändertaga och bortforsla hushållsavfall m. m. från all bostadsbebyggelse.

De föreslagna ändringarna motiverade vissa ändringar i allmänna ord-

Ang. förslag till kommunal renhållningslag, m. m.

ningsstadgan, hälsovårdsstadgan och lagen om kommunala renhållningsavgifter.

Enligt den i propositionen föreslagna lydelsen av 5 a § lagen om ändring i lagen om allmänna vägar skulle väghållare vara skyldig att svara för renhållningen av mark intill en bredd av 25 meter i anslutning till parkerings- och rastplatser, som hörde till väg inom område utanför stads- eller byggnadsplan, detta under förutsättningen att allmänheten hade tillträde till marken i fråga.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

A. de likalydande motionerna I: 1312, av herrar *Brundin* och *Åkerlund*, samt II: 1536, av fru *Sundberg m. fl.*;

B. de likalydande motionerna I: 1313, av herr *Carlsson, Eric, m. fl.*, och II: 1534, av herr *Hedlund m. fl.*, i vilka motioner hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 157 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla om skyndsamt prövning och förslag till nästa års riksdag om tillsättandet av en särskild miljövårdsnämnd för konsumentförpackningar, vilken i enlighet med vad som anförts i motionerna skulle överväga olika åtgärder mot nedskräpning och miljöförstöring genom främst engångsflaskor och engångsburkar samt snarast sammanställa ett handlingsprogram i ifrågavarande syfte;

C. de likalydande motionerna I: 1314, av fru *Hamrin-Thorell* och herr *Axelsson*, samt II: 1533, av herr *Eriksson* i Arvika och herr *Strömberg*;

D. de likalydande motionerna I: 1315, av herr *Hjorth* och herr *Johansson, Tage*, samt II: 1532, av fru *Ekroth*, i vilka motioner yrkats, att riksdagen vid behandlingen av proposition 157 skulle besluta dels att införa förbud mot engångsförpackningar för öl och läske-

drycker, dels att väghållares ansvar för renhållningen utefter väg borde omfatta 25 meter utmed hela vägbanan och även gälla enskild väg, dels att statens järnvägar skulle åläggas renhållningsansvar utmed järnvägsområde;

E. de likalydande motionerna I: 1316, av herrar *Högström* och *Dahlberg*, samt II: 1535, av herr *Lindberg m. fl.*, i vilka motioner anhållits, att riksdagen måtte besluta,

att 5 a § i lagen om allmänna vägar skulle erhålla i motionerna angiven lydelse, vilket förslag avsåge, att renhållningszonen intill parkerings- och rastplats skulle vidgas till 50 meter, samt

att i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad som i övrigt anförts i motionerna;

F. motionen I: 1317, herr *Petersson, Hans*, och herr *Levin*;

G. motionen I: 1318, av herr *Pettersson, Karl*;

H. motionen I: 1319, av herr *Skårman m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen skulle besluta,

1. att § 5 a i förslaget till lag om ändring i lagen (1943:431) om allmänna vägar skulle erhålla den i motionen angivna lydelsen, vilket förslag gällde att väghållarens renhållningsansvar borde omfatta 25 meter utmed hela vägbanan,

2. att §§ 3, 12 och 87 i lagen om enskilda vägar skulle hava den lydelse, motionen visade, vilket förslag avsåge, att i utlåtande om vägsamfällighets eller vägförenings arbetsuppgifter även skulle kunna medtagas begreppet renhållning;

I. de likalydande motionerna I: 1320, av herr *Tistad m. fl.*, och II: 1531, av herr *Andersson* i Örebro *m. fl.*, i vilka motioner hemställts, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 157 måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förslag till 1971 års värriksdag om ett generellt pantsystem för bryggeriglas för öl och läskedrycker; ävensom

Ang. förslag till kommunal renhållningslag, m. m.

J. motionen II: 1537, av herr *Svenning m. fl.*, vari yrkats, att riksdagen vid behandlingen av förevarande proposition skulle beakta vad i motionen anförts och göra de uttalanden respektive vidtagna de ändringar i de föreslagna författningarna som påkallades därav.

Vidare hade utskottet behandlat följande fristående motioner, nämligen

A. de likalydande motionerna I: 106, av herrar *Wirtén* och *Skårman*, samt II: 131, av herr *Tobé m. fl.*, om åtgärder mot förorening genom olja, såvitt avsåge det däri upptagna yrkandet att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära, att naturvårdslagen kompletterades så att avsiktligt utsläpp av olja eller oljeprodukter eller olämpligt utkast av sådana produkter förbjödes och överträdelser beivrades; samt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle giva till känna vad i motionerna anförts angående kommunala uppsamlingsplatser för oljeprodukter samt återvinnings- och destruktionsanläggningar för dessa; ävensom

B. de likalydande motionerna I: 249, av herr *Sveningsson m. fl.*, och II: 352, av fru *Sundberg m. fl.*

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen måtte antaga det vid propositionen nr 157 fogade förslaget till lag om ändring i naturvårdslagen (1964: 822);

B. att riksdagen måtte med avslag på dels motionen I: 1317, dels motionen II: 1537, såvitt avsåge renhållningen av allmän väg inom planlagt område, antaga 1 § i förslaget till kommunal renhållningslag;

C. att riksdagen måtte med avslag på motionen I: 1318 antaga 2 § i förslaget till kommunal renhållningslag;

D. att riksdagen måtte med avslag på motionen II: 1537, såvitt avsåge frågan om dispensmyndighet, antaga 4 § i förslaget till kommunal renhållningslag;

E. att riksdagen måtte med avslag på motionen II: 1537, såvitt avsåge ikraftträdandet av 4 § i förslaget till kommunal renhållningslag, antaga de föreslagna övergångsbestämmelserna för lagen;

F. att riksdagen måtte antaga de delar av förslaget till kommunal renhållningslag som ej omfattades av hemställan under B—E;

G. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 1315 och II: 1532, I: 1316 och II: 1535, I: 1319 samt II: 1537, samtliga såvitt avsåge frågan om omfattningen av väghållares renhållningsskyldighet, antaga 5 a § första och andra meningarna i förslaget till lag om ändring i lagen (1943: 431) om allmänna vägar;

H. att riksdagen måtte med avslag på motionen II: 1537, såvitt avsåge frågan om väghållares renhållningsansvar inom område med stadsplan eller byggnadsplan, antaga 5 a § sista meningen i förslaget till lag om ändring i lagen om allmänna vägar;

I. att riksdagen i de delar som ej omfattades av hemställan under G—H måtte antaga förslaget till lag om ändring i lagen om allmänna vägar;

J. att riksdagen — med förklaring att visst tillägg borde göras i 1 § förslaget till lag om ändring i lagen (1965: 54) om kommunala renhållningsavgifter — med bifall till motionen II: 1537, såvitt nu vore i fråga, för sin del måtte antaga lagförslaget med under punkten angiven lydelse;

K. att riksdagen måtte lämna utan erinran dels förslaget till kungörelse om ändring i allmänna ordningsstadgan (1956: 617), dels ock förslaget till kungörelse om ändring i hälsovårdsstadgan (1958: 663);

L. att motionerna I: 1319 samt I: 1315 och II: 1532, samtliga såvitt avsåge renhållningen å enskild väg, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

M. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 106 och II: 131, såvitt nu vore i fråga, anhålla, att motionerna jämte detta utlåtande överlämnades till

Ang. förslag till kommunal renhållningslag, m. m.

naturvårdskommittén i och för beaktande av det avsnitt som rörde oljespill m. m.;

N. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 1313 och II: 1534 giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i utlåtandet anfört om inrättandet av en miljövårdsnämnd;

O. att motionerna I: 1320 och II: 1531 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

P. att följande motioner, nämligen

1. I: 106 och II: 131, såvitt nu vore i fråga;

2. I: 249 och II: 352;

3. I: 1312 och II: 1536;

4. I: 1313 och II: 1534;

5. I: 1314 och II: 1533;

6. I: 1315 och II: 1532;

7. I: 1316 och II: 1535; samt

8. II: 1537,

i vad de ej kunde anses besvarade genom vad utskottet i utlåtandet anfört och hemställt icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade anförts

vid G i utskottets hemställan

I, beträffande frågan om omfattningen av våghållarens renhållningsansvar, av herr *Skärman* (fp), som ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under G hemställa, att riksdagen måtte — med förklaring att viss ändring borde göras i § 5 a förslaget till lag om ändring i lagen (1943:431) om allmänna vägar — dels med bifall till motionerna I: 1315 och II: 1532 samt I: 1319, samtliga såvitt nu vore i fråga, dels i anledning av motionerna I: 1316 och II: 1535 samt II: 1537 för sin del antaga 5 a § första och andra meningarna i den lydelse, som i reservationen angivits;

vid L i utskottets hemställan

II, beträffande frågan om renhållning av enskild väg, av herr *Skärman* (fp), som ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla den lydelse, som

i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under L hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionen I: 1319, såvitt nu vore i fråga, och med anledning av motionerna I: 1315 och II: 1532 för sin del antaga i reservationen infört förslag till lag om ändring i lagen om enskilda vägar den 3 september 1939 (nr 608);

vid O i utskottets hemställan

III, beträffande frågan om ett generellt pantsystem för bryggeriglas för öl och läskedrycker, av herr *Sellgren* (fp), som ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort lyda så, som denna reservation visade, samt att utskottet bort under O hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1320 och II: 1531 i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förslag till 1971 års värriksdag om ett generellt pantsystem för bryggeriglas för öl och läskedrycker.

Herr **SKÄRMAN** (fp):

Herr talman! Proposition nr 157 bygger till stora delar på det betänkande som Kommittén för ett renare samhälle avgav sommaren 1969. De förslag som kommittén lade fram hade karaktären av en paketlösning, som när det gäller renhållningsansvaret ute i kommunerna byggde på följande resonemang.

För den allmänna renhållningen i kommunerna finns ingen närmare till hands liggande lösning än att låta kommunerna själva vara huvudmän för denna. Renhållningsansvaret, som tidigare endast gällt hälsovårdstötort, skulle således utsträckas till att omfatta kommunens hela område. Detta måste, hur renhållningen än löses, medföra en ekonomisk belastning för kommunerna.

Emellertid fann kommittén att den största nedskräpningen förekom på de allmänna vägarna och på en markkremsa utanför vägområdet, som uppskattades till cirka 50 meter på vardera sidan. Då nedskräpningen på vägbanan

Ang. förslag till kommunal renhållningslag, m. m.

och därinvid var en följd av trafiken borde, såsom även 1960 års vägsakkunniga menade, vägverket såsom ansvarigt för väghållningen i övrigt även svara för väghållningen vid sidan av vägen. Därmed skulle belastningen på kommunerna inte bli så stor.

I propositionen har departementschefen följt vissa av kommitténs förslag men i andra delar sökt andra lösningar. Därmed har enhetligheten i paketförslaget brutits och kostnader flyttats över på kommunerna.

Sälunda har genom förslaget till kommunal renhållningslag kommunerna ålagts full renhållningsskyldighet. När det gäller de allmänna vägarna däremot har vägverket såsom väghållare ålagts renhållningsskyldighet allenast för själva vägområdet plus en markremsa om 25 meter utanför parkerings- och rastplatserna. Inte ens de futtiga 2 meter utanför själva vägområdet som 1960 års vägsakkunniga föreslagit ansåg man sig kunna gå med på.

Det är för att återställa balansen som jag i reservation I föreslår att väghållarens renhållningsansvar utsträcker till en zon av 25 meters bredd utanför vägområdet. Då nedskräpningen avklingar ganska snabbt med avståndet från vägen har jag ansett mig kunna begränsa ansvaret till ett område om 25 meter. I realiteten kommer säkerligen renhållningen på de flesta ställen att inskränka sig till ett fåtal meter.

Bakom förslaget ligger också praktiska skäl och trafiksäkerhetsskäl. Det kan inte vara rationellt att två skilda städpatruller samlar upp samma slags skräp, som råkat hamna på ömse sidor om ett kritstreck.

Min reservation, som stöds av en stor majoritet remissinstanser, avser således dels att få en rationell renhållning på och invid våra allmänna vägar, dels att inte belasta kommunerna med den av vägtrafikanterna orsakade nedskräpningen. Jag befarar att många av riksdagens ledamöter på grund av den stora propositionsfloden inte haft tillfälle

att tänka igenom dessa frågor, som kommittén å andra sidan ägnat mycket stor uppmärksamhet.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till reservation I.

När det gäller renhållningen av de enskilda vägarna framskyntar faran av den stora pappersfloden än mer. Såväl ett antal remissmyndigheter som departementschefen — jag hänvisar till sidan 83 i propositionen — har förutsatt att kommittén föreslagit att enskilda väghållare i gemen skulle åläggas samma renhållningsansvar för sina vägar som vägverket för de allmänna vägarna. Hur har ett sådant missförstånd då kunnat uppkomma? Kommittén har nämligen inte framlagt något sådant förslag.

Jag har sökt klarhet och funnit den genom en jämförelse mellan sidorna 129 och 154 i kommittébetänkandet Ett renare samhälle. Den förstnämnda sidan innehåller kommitténs förslag, den senare en sammanfattning som olyckligtvis råkat bli missvisande. Slutsatsen blir att man inte orkat med att läsa mer än sammanfattningen och stött sina ställningstaganden på denna felaktiga sammanfattning.

Kommitténs förslag, som i huvudsak är lika med den reservation II som jag gjort mot utlåtandet, avser endast att komplettera lagen om enskilda vägar så att i denna, liksom i lagen om allmänna vägar, vägrenhållning blir ett väghållningsbegrepp. Så är nämligen nu inte förhållandet, och det finns en mängd fritidsvägar av enskild natur där nedskräpningen är betydande och ford- rar en organiserad städning lika väl som man behöver snöröjning och sandning när det är halt. Som väl de flesta kammarledamöterna torde känna till är det väghållarna själva som vid vägförrättning eller genom enskild överenskomst har att besluta rörande omfånget av vägarbeten och väghållning på de enskilda vägarna. Endast i ett fall — och det har icke gömts undan — medför föreslagen ändring i lagen om enskilda vägar ett åläggande om städnings-

Ang. förslag till kommunal renhållningslag, m. m.

ansvar. Det gäller tätorter, där väghållningen regleras genom vägförening — en förening som har en helt annan organisation än vägsamfällighet, fastän de ofta förväxlas. Genom ändring av 87 § i lagen om enskilda vägar åläggs således vägföreningen i en tätort städningsansvar av i huvudsak samma innebörd som det som gäller väghållaren till allmän väg. Där finns t. ex. en skyldighet att sanda. Självklart borde en sådan skyldighet även uppföljas genom att man städade bort vad man skräpat ned under vinterns sandning.

Vi har även föreslagit att statsbidragen till den enskilda väghållningen skulle uppräknas med hänsyn till vägrenhållningen. Därvid bör det dock enligt kommitténs mening som villkor för det uppräknade bidraget krävas att vägrenhållning verkligen sker och således uppfattas som en uppgift för den organisation som mottar bidraget. Men då bör man även ha möjlighet att i lagen skriva in vägrenhållning såsom en uppgift för de enskilda vägorganisationerna.

Herr talman! Trots att jag väl inser det omöjliga i att omvända en författelsen ganska glest besatt kammare ber jag att få yrka bifall till såväl reservation I som reservation II.

Herr **HJORTH** (s):

Herr talman! De frågor som behandlas i föreliggande proposition och utskottsutlåtande gäller skärpta bestämmelser till skydd mot nedskräpning och åläggande om renhållningsskyldigheter för stat och kommun. Om skärpningen i 23 § naturvårdslagen får den önskade effekten att envar som vistas ute i naturen, längs vägarna eller i bebyggda områden undviker att strö tomglas och andra emballage, tidningar o. d. omkring sig, blir ju det allmännas skyldighet att ta till vara skräpet av mindre omfattning. Nu är det väl ingen som tror att det blir riktigt på det viset. Renhållningen kommer säkert att få en framträdande plats även i fortsättning-

en. Uppgiften att plocka rätt på vad människor i tanklöshet och nonchalans lämnar efter sig kommer troligtvis att bli alltmer omfattande, om detta enorma utflöde av engångsförpackningar och andra emballage skall fortsätta att öka i samma takt som hittills. Även här bör åtgärder sättas in, så att inte det som av bekvämlighetsskäl införes i det ena ledet på ett område vållar besvär och kostnader i andra avseenden.

Nedskräpningen utefter våra vägar, och då särskilt vid och omkring rastplatserna, är väl det mest iögonenfallande av dessa föroreningsproblem. Främst sommartid utgör rastplatserna en sanitär olägenhet, och det tilltänkta angenäma avbrottet i resan blir inte så njutbart med dessa högar av matsäcksrester, papper och exkrementer. Vägarna — speciellt vägarna utanför samhällena — kantas av tomglas och ölburkar. De som deltagit i de länsomfattande frivilliga städaktionerna vet vad allt de vägfärande behagar kasta ifrån sig under färden — det är minsann inte litet.

I fråga om de allmänna vägarna föreslog Kommittén för ett renare samhälle att renhållningsansvaret skulle omfatta marken intill 50 meter från det egentliga vägområdet. Propositionen begränsar väghållarens renhållningsskyldighet till enbart vägområdet samt vid parkerings- och rastplatser till 25 meter där omkring. I våra motioner I:1315 och II:1532 yrkar vi på renhållning av ett område på 25 meter utmed hela vägbanan.

Flera andra motionärer har också föreslagit vidgade bestämmelser i förhållande till propositionens förslag. Utskottet har dock ej funnit skäl att sträcka sig så långt utom i fråga om första gångsröjningen, då behovet anses särskilt stort. Utskottet är alltså överens med motionärerna om att nedskräpning förekommer även utanför det egentliga väg- och rastplatsområdet. Det torde därför inte vara tillräckligt att inskränka renhållningen där till enbart initialskedet. Nu är det väl egentligen fel att

Ang. förslag till kommunal renhållningslag, m. m.

exakt i meter ange det område som skall hållas rent. Det bör ju omfatta allt skräp som finns kastat utefter väg samt på och omkring parkerings- och rastplats, oavsett om det är 10, 25, 50 eller några fler meter från vägen. Det är ofta beroende på terrängens beskaffenhet. I princip bör man ta rätt på allt skräp som rimligen kan anses ha slängts eller lämnats kvar av de vägfarande under resan eller vid tillfälliga uppehåll.

Det kan väl inte heller vara praktiskt att såväl väghållaren som kommunen skall svara för vägrenhållningen. Då är det stor risk att det hela blir halvgjort. Reservationen I av herr Skärman tar upp dessa synpunkter. Då han i renhållningen också tar med en markkremsa på 25 meter intill väg, vilket helt sammanfaller med vår motion, vill jag tillstyrka reservation I. Även om jag inte tror att väghållaren går med måttbandet i hand är det nog bäst att ange att också det närmaste området intill väg bör ingå i renhållningen. Jag hoppas därtill på en generös bedömning och en sådan tillämpning att inte några gränsproblem uppstår.

Vi hade i vår motion föreslagit att väghållarens renhållningsansvar skulle gälla även enskild väg. Herr Skärman har ett liknande förslag, som dessutom är både bättre och mera lagtekniskt utformat och som han närmare har redogjort för tidigare. Han följer upp förslaget i sin reservation II, till vilken jag ger min anslutning.

Kommittén för ett renare samhälle ansåg också att väghållning naturligen även borde omfatta vägrenhållning. Jag beklagar att utskottsmajoriteten, liksom departementschefen, inte ansett detta vara praktiskt genomförbart. Många enskilda vägar leder ju in till områden som är attraktiva i olika avseenden och därför utnyttjas i stor utsträckning. Tyvärr är det väl ingen skillnad på människornas beteenden vare sig de färdas på allmän eller enskild väg när det gäller att skräpa ned. Det vore också önskvärt om de enskilda väghållarna vid

iordningställandet av nya vägar i större utsträckning tänkte på miljöfrågorna. Vägarerna går oftast rakt fram utan tanke på terrängformationerna, och någon uppsnyggning av slänter och dylikt förekommer inte. Det ser ibland ut som om en jätteplog gått fram rakt genom naturen. Men detta är ett problem som får tas upp i annat sammanhang.

Visserligen har SJ andra bekymmer och ekonomiska problem att brottas med, men nog tycker jag att det är hög tid att ta uti med toalettfrågan i vägnarna. Det är faktiskt synd om de människor som råkar bo i samhällen utmed järnvägslinjerna. Resenärernas behov att gå på toaletten inställer sig inte endast mellan samhällena — jag tänkte säga stationerna, men mellan dem finns det numera som bekant gott om tid. Nu kommer det att ordna sig, säger utskottet, när vi får slutna toalettssystem för järnvägsvagnar. Men det torde nog dröja ett bra tag innan det hela blir genomfört. Under tiden fortsätter föroreningen, och ingen åläggs ansvaret att städa upp. Det vore åtminstone på tiden att SJ ändrade sina skyltar i vägnarna. Fortfarande står det anslag vid fönstren att föremål som kan vålla brand eller annan skada ej får kastas ut. Oavsett om skada vållas eller inte borde ju ingenting över huvud taget få kastas ut, och det borde framgå av skyltarna — om man nu skall ha dem kvar.

Till sist vill jag beröra den enligt min mening viktigaste frågan — frågan om engångsförpackningar. Det blev alltså inget förbud trots att engångsförpackningar har den största andelen i den tilltagande nedskräpningen. Fördelarna är trots allt större än nackdelarna enligt kommittén, departementschefen och utskottet. Det är svårt att dela den uppfattningen, även om önskan om bekvämlighet delas av alla. Det är också svårt att dela den uppfattningen om man tänker på den förfulning som engångsförpackningarna åstadkommer när de kastas ute i naturen, den skada de kan förorsaka i fråga om skärsår på både män-

Ang. förslag till kommunal renhållningslag, m. m.

niskor och djur och de ökade kostnaderna både vid inköpet och omhändertagandet och destruktionen av avfallet. Som vanligt höll jag på att säga, kommer samhället för sent in i bilden. De kommersiella intressena har fått härja alltför fritt och alltför länge.

Självtjäningsbutikerna bygger på systemet med engångsförpackningar, och de mäktiga bryggeriföretagen har skickligt via en förföris reklam styrt utvecklingen både när det gäller engångsglas och ölkonsumtion. De forna ölschappen som var tillhåll för äldre s. k. ölgubbar har nu döpts om till pubar, där det ungdomliga öldrickenet florerar i allt större omfattning. Det har blivit inne för både flickor och pojkar att dricka öl — en utveckling som de mäktiga ölfabrikerna gnuggar sig i händerna åt. Allt kan ju åstadkommas med en mördande reklam.

Men det var nu engångsglas och plåtförpackning för öl och läskedrycker frågan gällde. I Danmark är, enligt upplysningstjänsten, ett lagförslag om förpackningar för öl och läskedrycker föremål för utskottsbehandling. Enligt förslaget skall inrikesministern kunna vidta åtgärder för att förhindra att öl, must och kolsyrehaltiga läskedrycker försäljes i engångsförpackningar.

I Finland förekommer inte någon nämnvärd försäljning av öl och läskedrycker i engångsglas, och engångsglas förekommer egentligen endast i fråga om importöl. Naturvårdande intressegrupper har dock i olika sammanhang uttalat sig mot engångsglas. Den 15 april i år fattade den finska regeringen ett principbeslut enligt vilket man avsåg att lagstifta om förbud mot användande för engångsbruk av glasflaskor för läskedrycker. Samtidigt beslöt Finlands regering vidta åtgärder för att skjuta upp beslutet om tillstånd att använda ölburkar av plåt. Man förordnade samtidigt att användningen av nya förpackningsämnen för engångsförpackningar skulle bli beroende av tillstånd. Det är däremot inte bekant om

den nya regeringen i Finland har samma uppfattning och fullföljer den tidigare regeringens beslut. Nedskräpningsproblemet i Finland torde dock öka om det finska Alkoholbolagets beslut att fr. o. m. mars nästa år tillåta försäljning av öl i plåtburkar förverkligas.

I Norge träffades 1965 en frivillig överenskommelse mellan bryggerierna, mineralvattenfabrikanterna och A/S Vinmonopolet om att avstå från att marknadsföra öl och mineralvatten i engångsflaskor. Förutsättningen för överenskommelsen var att inte heller någon import av öl och läskedrycker i engångsflaskor skulle äga rum. Överträdelser har emellertid i vissa fall skett. Den 10 april i år förelades stortinget ett regeringsförslag om möjlighet att utfärda förbud mot användande av vissa slags engångsemballage vid marknadsföring av konsumtionsvaror. Lagen bifölls, och enligt denna kan i Norge Kungl. Maj:t eller den Kungl. Maj:t bemyndigade utfärda föreskrifter om förbud mot användning av vissa slag av engångsförpackningar.

Inställningen till problemet med engångsförpackningar är sålunda mera positiv i de övriga nordiska länderna än i Sverige. Detta synes också gälla de remissinstanser som yttrat sig. Det kan tilläggas att Nordiska rådet hemställt till de olika regeringarna om en likartad lösning av de problem som är förenade med användandet av engångsförpackningar. I ett tilläggsförslag av den 3 september i år hemställes att Nordiska rådet måtte rekommendera de nordiska regeringarna att tillämpa enhetliga principer för lagstiftning som gäller användningen av engångsförpackningar. I sistnämnda förslag beklagas att inga kontakter tagits mellan regeringarna med anledning av rådets rekommendation. Tilläggsförslaget är för närvarande under remissbehandling och avses tas upp till behandling vid sessionen i Köpenhamn i februari nästa år.

Ang. förslag till kommunal renhållningslag, m. m.

Det går alltså trögt att få en önskvärd lösning på nordisk basis. Utskottet hoppas på forskning och utvecklingsarbete och att vi skall få fram mera miljövänliga och ofarliga förpackningsmaterial. Sedan sätter man sin tillit till upplysning och skärpt förbud mot nedskräpning. Det förefaller att vara fromma förhoppningar. Då tror jag mera på en miljövårdsnämnd. Jag uttalar den förhoppningen att det fortsatta utredningsarbetet skall resultera i förbud mot miljöfarliga produkter. Dit hör utan tvekan engångsförpackningar av glas och plåt för öl och läskedrycker.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationerna I och II och i övrigt till utskottets hemställan.

Fru FLOREN-WINTHER (m):

Herr talman! Mycket av det herr Hjorth sade om engångsförpackningarna och den nedskräpning i naturen som de för med sig skulle jag kunna ansluta mig till. Men för att leda det resonemanget i konsekvens anser jag att det finns all anledning att också stödja reservation III av herr Sellgren.

Jag har alltid haft den inställningen att det borde bli ett förbud mot nedskräpningen i naturen med emballage, framför allt glasförpackningar, burkar osv. Jag har av propositionen, med dess ingående analyser och med det myckna material man haft till sitt förfogande för att belysa olika möjligheter för att åstadkomma ett förbud, förstått att den vägen inte är framkomlig, i varje fall inte nu. Därför har jag skrivit under motionerna I: 1320 och II: 1531. Jag ansåg att förslagen i motionerna utgjorde en framkomlig väg. Utskottsmajoriteten har dock icke ansett sig kunna tillstyrka motionärernas förslag. Motionerna innehåller dock, anser jag, förslag som öppnar möjlighet att få till stånd en bättre tingens ordning då det gäller att komma till rätta med ned-

skräpningen i naturen, nämligen genom att pantförfarandet återinfördes, framför allt för glasförpackningar. Panten skulle inte uppgå till glasets värde, utan beräknas i förhållande till vad nedskräpningen nu kostar samhället. Den utgångspunkten anser jag vara riktig då det gäller att försöka återinföra pantförfarandet.

En hel del mindre affärer på olika håll i landet har också börjat pröva möjligheten med ett pantförfarande. De är naturvårdsvänliga och vi kan bygga vidare på deras experiment.

Det finns, herr talman, anledning att uppmärksamt följa utvecklingen på emballageområdet. Genom ett pantsystem kan man eventuellt söka driva utvecklingen i riktning mot förpackningsformer som är mindre skadliga än de nu använda. Ett pantföreläggande kunde innebära att ökade resurser sättes in på att få fram förpackningar som lättare förstörs och som inte förfular naturen på samma sätt som nu sker.

Herr talman! Med dessa utgångspunkter anser jag att det i konsekvensens namn finns anledning att ge vår anslutning till reservation III av herr Sellgren.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s):

Herr talman! Det är åtskilliga naturvårdsfrågor som riksdagen så här i slutspurten har att behandla. Den ändring av naturvårdslagen som vi nu skall avgöra är en mycket viktig del av vårt arbete för att skapa en bättre situation när det gäller att förhindra nedskräpningen av vår natur.

Samtidigt föreslås också en ny renhållningslag, som ger ökade skyldigheter för kommunerna att hålla rent på gator och allmänna platser. Staten får som väghållare ett ökat ansvar för renhållningen av de allmänna vägarna, rast- och parkeringsplatserna.

Tredje lagutskottet ställer sig positivt till de flesta av de förslag som jordbruksministern förordar. Det är

Ang. förslag till kommunal renhållningslag, m. m.

bara några få detaljer i lagförslaget som det råder delade meningar om. I samtliga fall har en ledamot reserverat sig. Han har i dag fått anslutning från bl. a. herr Hjorth. Jag skall återkomma till hans inlägg senare.

Jag vill till att börja med säga att vi är glada över att detta förslag till bättre regler mot nedskräpningen kommit. Kommittén för ett renare samhälle har enligt min uppfattning gjort ett gott utredningsarbete, och det råder allmän tillfredsställelse med att man nu får bättre möjligheter att ingripa mot dem som fördärvar naturen och skräpar ned.

Många motioner har inlämnats i anledning av propositionen. De flesta av dem har rört engångsförpackningarna, som onekligen är ett svårt problem att komma till rätta med.

I den första reservationen av herr Skårman angående väghållares renhållningsansvar har reservanten velat bredda det väg- och markområde som renhållningsansvaret gäller till 25 meters avstånd från väggkanten. Motiveringen att man skall gå utöver den gräns som departementschefen förordar är att nedskräpningen går utanför den tiometersgräns som förordats också av utskottet, varigenom kommunen kommer att åsamkas ökade städkostnader på områden som egentligen bör bekostas av väghållaren. Utskottet har häremot anfört, att väghållarens ansvar i första hand skall omfatta vägbanan och andra därtill hörande områden, dvs. vägområdet. Något mått i siffror finns inte i lagtexten, men av propositionen framgår klart att man bör räkna det område som skall hållas rent till omkring 10 meter på båda sidor om vägbanan. Renhållningsskyldigheten skall vidare avse parkerings- och rastplatser, och här har man valt att sätta städgränsen till 25 meter. Detta är motiverat, anser jag, ty omkring rastplatser och parkeringsplatser sker en ökad nedskräpning i jämförelse med vad som förekommer utmed vägen i övrigt.

Utskottet har här uttalat, att man förutsätter att väghållaren i inledningsskedet ägnar speciellt intresse åt dessa områden kring rast- och parkeringsplatser och städar på ett område som går utanför de angivna 25 meterna.

Utskottet har anfört starkt vägande skäl för sitt ställningstagande, och om riksdagen följer detta så ges goda möjligheter att få renare utefter våra vägar.

Herr Skårman tog i sitt anförande upp frågan om remissinstansernas inställning till detta problem. Han sade att hans uppfattning fått stor anslutning från dem. Det är inte så konstigt, ty remissinstanserna talar för egna synpunkter och intressen, och då är det uppenbart att de kunnat yttra sig så att svaren tilltalat herr Skårman.

Sedan säger herr Skårman att riksdagen haft alltför kort tid på sig för att behandla detta problem. Med anledning av den väldiga ansvällningen av propositioner har riksdagen inte hunnit behandla ärendena i vanlig ordning, sade han. Jag vågar tala på utskottets vägnar och säga att utskottet ägnat all möjlig tid åt behandlingen av denna proposition och de motioner som därav följt. Det har inte varit något hafsverk, utan utskottet har verkligen ägnat frågorna intresse och följt dem så långt det varit möjligt. Jag tillbakavisar alltså resonemanget om att vi inte skulle haft tillräckligt med tid på oss för att ta klar ställning till detta problem.

Herr Hjorth, som enligt mitt förmenande höll ett mycket intressant och tankeväckande anförande, sade att det var fel att i exakt meterantal ange var städgränsen skall gå. Jag kan hålla med honom. Det är klart att den tiometersgräns som utskottet angett som lämplig linje att hålla sig till inte är exakt. Det är klart att det finns skräp utanför den gränsen; det vill jag inte förneka. Så till vida har herr Hjorth rätt men någonstans måste gränsen gå för väghållarens skyldighet att hålla rent utanför vägområdet. När vi angett tio meter

Ang. förslag till kommunal renhållningslag, m. m.

anser vi det vara en sträckning som är tillräcklig.

Jag kan hålla med herr Hjorth om att man i inledningsskedet bör ha en generös bedömning av städgränsen. Jag förutsätter att vägverket inte kommer att gå med måttband och säga att hit är det tio meter — det skräp som ligger utanför struntar vi i. Med kännedom om vägverkets sätt att behandla frågorna vågar jag säga att man inte kommer att gå med millimetermått, utan man kommer att ta hänsyn till det rådande läget och följaktligen också kunna gå utanför tiometersgränsen.

I fråga om den andra reservationen, som avser enskilda vägar, delar utskottet jordbruksministerns uppfattning när han av praktiska skäl bedömer det somorealistiskt att ålägga även väghållare för enskild väg renhållningsskyldighet beträffande väg- och sidoområdena och därmed befria kommunerna från renhållningsskyldighet. Det av reservanten förordade systemet med en ökning av statsbidraget och att därmed på vägsamfällighet överflytta renhållningsansvaret kan vi inte acceptera. I de fallen är det den kommunala renhållningen som får ta ansvaret. Jag tror också det är klokast att så sker.

Den tredje reservationen, som fru Florén-Winther här har talat för, gäller frågan om ett generellt pantsystem för bryggeriglas. Den frågan berörs inte i propositionen utan har, som nämnts, kommit upp motionsvägen. Utredningskommittén ansåg att det fanns så många nackdelar med ett pantsystem att man inte ville vara med om att införa ett sådant. Det är naturligtvis möjligt att införa ett kvittosystem, det vill jag inte förneka, men detta skulle medföra betydande svårigheter för både kunder och affärsmän. Ett kvittosystem skulle dessutom medföra att man motverkade ett ökat frivilligt insamlande av kasta-de returflaskor.

Utskottet framhåller beträffande nedskräpningen med glas och flaskor att miljökontrollutredningen har i upp-

drag att framlägga förslag till lagstiftning mot miljöfarliga produkter. Till dessa kan utan vidare hänföras glas och flaskor. Man understryker också att det är värdefullt om utredningsarbetet på den punkten handläggs så snabbt som möjligt.

I några motioner har man tagit upp engångsförpackningarna som utgör ett besvärligt nedskräpningsinslag. Något förbud mot engångsförpackningarna har varken utredningen eller departementschefen velat gå med på. Med anledning av vad herr Hjorth sade vill jag erinra om att inte mindre än 108 av de 115 remissinstanserna har gått emot förslaget om att man skulle förbjuda engångsförpackningarna. Jag har beträffande ölburkarna, vilka jag betecknar som en styggelse för vår natur, samma uppfattning som herr Hjorth, och jag hoppas att man på något sätt skall kunna komma till rätta med de problem som finns. Det är också riktigt som jordbruksministern har framhållit att vad som behövs är att man via forsknings- och utvecklingsarbete kan få fram sådana produkter som inte fördärvar vår miljö och skadar vår natur. Vikten av dessa strävanden vill vi understryka. De är viktigare än ett förbud som blir svårt att upprätthålla och som dessutom inte kan lösa de problem vi har.

Herr Hjorths hänvisning till vad som förekommer i de nordiska länderna i övrigt är värdefull. Men herr Hjorth underströk även att det är svårt att få en gemensam lagstiftning på vilket område det vara må när det gäller det nordiska samarbetet. Vi har våra särpräglade linjer i de olika länderna, och i regel är det svårt att gå ifrån dem. Jag vill gärna uttala den förhoppningen att vi skall kunna komma fram till ett system med möjligheter att med andra produkter än dagens klara de förpackningsproblem som onekligen finns. Jag tror emellertid inte att ett förbud skulle kunna lösa det problem det gäller.

Ang. förslag till kommunal renhållningslag, m. m.

Herr Hjorth tog också upp frågan om SJ:s toaletter och de problem dessa ställer till med. Även i det fallet kan jag hålla med herr Hjorth i själva principfrågan. Men vi skall veta att den här saken inte är någonting som man löser så rasande snabbt, utan här måste man också använda sig av ett konstruktions- och utvecklingsarbete för att få frågorna lösta.

Jag anser att det är fullt berättigat att driva på opinionen i detta avseende, men vi bör veta att detta också medför ekonomiska konsekvenser. Vi får vara beredda att ta dessa konsekvenser, men då bör det också föreligga tekniska möjligheter att lösa problemet, när denna fråga blir aktuell.

Herr talman! Jag ber med detta att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SKÄRMAN (fp):

Herr talman! Jag skall försöka att inte onödigt förlänga debatten, men det var ett par uppgifter som herr Göran Karlsson lämnade som enligt min mening inte bör stå oemotsagda.

Jag har inte riktat någon kritik mot utskottets arbete. Jag vill bara säga att det är ett beundransvärt arbete med tanke på att så mycket har hunnits med och att sekretariatet haft en stor arbetsbelastning som klarats av med gott humör och naturligtvis med tillgripande av nattarbete och överstidsarbete och arbete under lördagar och söndagar. Men det kan inte vara riktigt att utskottet som skett under de senaste veckorna först haft att ta ställning till propositionen om jordabalken med cirka 2 000 sidor, sedan till jordabalkens promulgationslag, promulgationslagen till den fastighetsbildningslag som antogs av riksdagen i maj i år och förslag till ny ecklesiastik boställsordning. Vidare har utskottet haft att behandla förslaget om ny lantmäteriororganisation. Jag har bara velat nämna de fem tyngsta ärendena, av vilka jordabalken torde vara ett av de största lagförslag som

behandlats i riksdagen efter 1734 års lag. Herr Göran Karlsson har kanske förutsättning att tillgodogöra sig en sådan omfattande materia, men jag vill för egen del deklarerat att jag funnit det mycket arbetsamt att följa med i svängarna.

Herr Göran Karlsson talade om de tio meter på ömse sidor om vägen som skulle städas. Det är väl här inte fråga om tio meter på ömse sidor av vägen. På s. 95 i proposition nr 157 kan vi se att statens vägverk framhåller att den totala kostnaden för städning en gång om året av vägområdet, som förutom körbanan genomsnittligt kan sägas omfatta cirka tio meter på ömse sidor om körbanan, bör enligt verket beräknas till cirka 6 miljoner kronor. Det är alltså inte fråga om tio meter på ömse sidor om vägområdet som är avgörande för städningsskyldigheten, utan det är på tio meter på ömse sidor om körbanan som städning skall ske, och där finns det banketter, slänter och diken. Man har således beräknat att banketter, slänter och diken vid sidan av området omfattar i genomsnitt tio meter. Men det är ett område som exproprierats antingen med äganderätt eller med vägrätt och som således vägverket disponerar. Fattas bara att vägverket inte skulle städa sin egen mark, när det är trafiken som åstadkommer nedsmutsningen!

Jag vill sedan säga till fru Florén-Winther att jag varit ledamot av Kommittén för ett renare samhälle och att vi från början allesammans var inställda på att det skulle vara mycket enkelt att förbjuda engångsglasen. Men under den tid som arbetet pågick nödgades vi tyvärr samtliga tänka om. Vad som här anförts om nordiskt samarbete och om den lagstiftning och de överenskommelser som träffats på detta område kan vi i detta sammanhang inte gå in på. Det råder ju i vårt land näringsfrihet och det finns inte något monopol, men i en hel del av anförda fall gäller konkurrensbegränsning av ett slag som

Ang. förslag till kommunal renhållningslag, m. m.

vi med hänsyn till gällande bestämmelser inom Norden och framför allt inom EFTA har svårt att gå in på. Vi var således nödgade att tänka om. Vi föreslog som sagt i kommittén en paketylösning, och om den inte hade blivit urvattnad alltför mycket, hade ett förbud mot engångsglasen icke behövts. Det hade i stället inneburit att vi fått mindre farligt emballagematerial. Å andra sidan har det visat sig bl. a. i Danmark, som inte har haft engångsglas, att inte heller returglasen kommer tillbaka. Standarden har höjts. Folk struntar i pantavgifterna och slänger returglasen i nästan lika stor omfattning som vi gör med engångsglasen.

Engångsglasen har alltså blivit ett mycket stort problem. Såsom herr Göran Karlsson nämnde hoppas vi nu på att miljökontrollutredningen följer upp det förslag som vi framförde i Kommittén för ett renare samhälle, nämligen förslaget om en miljöskyddsnämnd och en miljövårdsavgift så att man kunde styra utvecklingen mot mindre skräpanne och skadliga förpackningsmaterial.

Fru FLOREN-WINTHER (m):

Herr talman! Utskottets talesman har redovisat att utskottet seriöst har behandlat motionerna I: 1320 och II: 1531 och gått igenom olika möjligheter till ett pantförfarande. Efter vad jag kan förstå har utskottet tappat motionens poäng, när utskottets talesman säger att det åter skulle bli ett kvittosystem, vilket skulle bli väldigt besvärligt, komplicerat och otidsenligt. Vi motionärer har dock inte alls föreslagit något sådant. Om man noga läser reservationen finner man att vi i stället förordar ett system, där bryggerierna i glasen stämplar in ett igenkänningsmärke, vilket sedan skulle berättiga till att pant erhöles för glasen. Den stämpeln skulle också innebära — det står i reservationen — möjligheter att periodiskt göra avräkningar bryggerierna emellan. På det

sättet skulle man få ett relativt lättillgängligt system som skulle gynna alla.

Herr Skårman förklarade att man inom utredningen har diskuterat dessa problem mycket, vilket jag är utomordentligt tacksam för. Han sade att man hade nödgats tänka om, därför att vissa konkurrensbestämmelser omöjliggör ett förbud. Men jag utgår ifrån att ett sådant här pantsystem med ett märke — man kan också tänka sig andra enklare lösningar, och jag kan återkomma till det — inte utgör något brott mot konkurrensbestämmelserna utan är ett enkelt tekniskt system för att åstadkomma mindre nedskräpning i naturen. Returglasnedskräpningen började med accelererad hastighet framför allt när företagen slutade att ta emot returglas. Självfallet har sedan plåtburkarna bidragit till att denna nedskräpning har blivit än värre.

Såsom jag pekade på i mitt förra anförande har en hel rad affärer själva försökt att införa ett pantsystem enligt vanliga traditionella former. De begagnar inte kvitton utan andra metoder bl. a. en speciell apparat. Flera stora butikskedjor använder en apparat, där man trycker in sina returglas och pengarna kommer ut i ett myntfack, summan beroende på hur många returglas man har tryckt in. Andra butikskedjor ger på vinst och förlust pant för alla sådana glas som inte har stämpeln "ej returglas". Redan nu finns ju på de glas som inte är returglas inpressat i glaset just orden "ej returglas". Vi motionärer har därför ansett det vara en enkel teknisk lösning, som inte behöver bli så komplicerad varken i utredningssammanhang eller i utskottssammanhang, att låta varje bryggeri ha sin egen stämpel inpressad i glaset. På samma sätt som det nu står "ej returglas" kan det stå en firmastämpel. Sedan kan man cleara panterna företagen emellan. Att den frågan skulle vara en stor och avgörande fråga kan jag inte tro, om vi inser vilka svårigheter nedskräpningen av vår natur med retur-

Ang. förslag till kommunal renhållningslag, m. m.

glas och andra typer av förpackningar kommer att medföra i framtiden. Vi måste försöka finna utvägar. I slutet av mitt förra anförande pekade jag på en väg som finns att gå, nämligen att få till stånd en utvecklingsforskning på det här området i syfte att få fram förpackningar som inte skräpar ned i naturen. En sådan forskning bör vi också se som någonting positivt när det gäller att få fram ett pantförfarande.

Herr HJORTH (s) kort genmäle:

Herr talman! Det gläder mig att utskottets talesman, herr Göran Karlsson, var överens med mig om att tio meter inte är något heligt tal — och inte heller är något annat tal det — utan att det måste ske en generös bedömning, särskilt i ingångsskedet. Vad jag är rädd för är ett system med två renhållningsinstanser som skall städa vid sidan av vägarna. Uppgiften måste åligga väghållaren, och jag hoppas att det tas vederbörlig hänsyn så att problem av det slaget kan undvikas i framtiden.

Herr Göran Karlsson framhöll att det är svårt att åstadkomma förbud på nordisk basis vad beträffar engångsförpackningar. Det framhöll jag också i mitt förra anförande, men jag tycker att det skulle vara olyckligt om Sverige skulle gå i spetsen när det gäller nedskräpning. Vårt land bör i stället försöka vara ett föredöme i fråga om att få bukt med sådana saker. Om Nordiska rådet kunde komma fram till en lösning av detta problem vid sessionen i februari, så vore det verkligen tacknämligt.

Fru Florén-Winther sade med adress till mig att det inte var konsekvent att inte stödja reservation III när man vill ha förbud mot engångsförpackningar. Jag tycker emellertid att det system som skisserats i motionerna och i reservationen verkar väldigt krångligt. Det förefaller inte vara något effektivt sätt att lösa problemen.

SJ:s toaletter utgör, som herr Göran

Karlsson sade, ett stort problem, och det är klart att dess lösning får ekonomiska konsekvenser. Jag är mycket väl medveten om detta. Emellertid har man löst problemet när det gäller vissa bus-sar, och konstruktioner har gjorts på sina håll utomlands. Här är det fråga om en stor sanitär olägenhet, och jag vill uttala förhoppningen att man i första hand försöker avhjälpa bekymren på de sträckor som är särskilt utsatta.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s):

Herr talman! Beträffande herr Hjorths senaste inlägg om SJ-toaletterna vill jag bara betona att man inte kan komma förbi den ekonomiska aspekten. Här gäller det ju att bygga om SJ:s hela vagnpark, och det gör man inte utan mycket stora kostnader. Det är klart att vi får ta kostnaderna, när vi fått fram de tekniska möjligheterna, men dessa har vi inte i dag. Jag räknar med att de som sysslar med utvecklingsarbetet på området skall kunna åstadkomma någonting av det slag som herr Hjorth talade om.

Herr Hjorth sade att det vore olyckligt om Sverige skulle gå i spetsen för nedskräpningen i Norden. Jag håller helt med honom. Vårt land borde vara en föregångsnation när det gäller att förhindra nedskräpning. Emellertid tror jag att vi bör vidga begreppet litet grand och säga att i kampen för att åstadkomma en renare och finare natur har Sverige faktiskt gjort stora ansträngningar. När det gäller hela naturvårdsområdet ligger Sverige inte illa till. Snarare går vi i spetsen för att åstadkomma bättre miljöer. Det bör vi hålla i minnet när sådana här saker diskuteras. Finländarnas, danskarnas och norrmännens problem uppstår när man i dessa länder får lika stor förbrukning av engångsförpackningar som vi har här i landet. Där har vi också gått i spetsen.

Fru Florén-Winther sade att utskottet har missat poängen, men så enkelt

Ang. förslag till kommunal renhållningslag, m. m.

är det inte. Vi har inte missat någon poäng. Jag vill emellertid sätta in problemet i ett vidare sammanhang. Nu finns det returglas i handeln. Då skulle konsekvensen bli att vi förbjuder också andra glasförpackningar. Men ute i naturen ligger ju bortkastade bytesflaskor lika ofta som engångsglas. Man löser därför inte problemen på den väg som fru Florén-Winther anger, nämligen genom att stämpla flaskorna. Även om vi har praktiskt taget något av ett bryggerimonopol här i landet, med Pripps som det stora företaget, är det uppenbart att en sådan stämpling skulle leda till ett besvärligt clearingsystem mellan bryggerierna. Några stämplor kan i varje fall inte, fru Florén-Winther, lösa ölburksproblemet, vilket jag betecknar som värre än nedskräpningen genom engångsglas.

Herr Skärman tog upp frågan om behandlingen av detta och en hel del andra ärenden i utskottet. Vårt sekretariat har varit utomordentligt hårt belastat denna höst med stora frågor. Jag vill ändå säga att sekretariatet har gett ledamöterna alla uppgifter som vi har behövt för vårt ställningstagande, och det är ju det viktigaste i detta sammanhang.

Jag skulle vilja ställa en fråga till herr Skärman. Denna lag skall träda i kraft redan den 1 januari 1971. Skulle herr Skärman vilja ha ett uppskov med behandlingen av lagen och på det sättet försena de ansträngningar som har gjorts för att åstadkomma en till dagens situation bättre anpassad lagstiftning?

Herr SKÄRMAN (fp):

Herr talman! Herr Göran Karlsson ställde en fråga till mig, och en fråga bör ju besvaras.

Jag är av den meningen att de flesta propositioner kommer mycket sent, men man har förfärligt bråttom när det gäller ikraftträdandet.

Nu är det dock så att vissa delar av renhållningslagen icke skall träda i

kraft förrän den 1 januari 1972. Och det är väl tur det, för den här renhållningen kostar ju kommunerna åtskilligt. Jag vill se den kommun som har varit så förutseende att den i staten för 1971 redan har tagit upp medel för den renhållning som kommunen skall ombesörja under 1971. Det har varit omöjligt för kommunerna att göra det. En sådan här övergång måste ske successivt.

Herr HJORTH (s):

Herr talman! Jag avsåg givetvis engångsförpackningarna — glas och burkar — då jag uttalade en farhåga för att Sverige skulle bli föregångare när det gäller nedskräpning i naturen. I övrigt vill jag hålla med herr Göran Karlsson om att Sverige gjort betydelsefulla insatser på miljövårdsområdet och i många avseenden varit ett föredöme för andra.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s):

Herr talman! Jag vill till herr Skärman säga att kommunerna inte är så barskrapade på resurser när det gäller att hålla rent. Det finns redan kommunala renhållningsverk. Därför behöver inte kommunerna lång tid på sig för att sätta det hela i kraft.

Fru FLOREN-WINTHER (m):

Herr talman! Jag vill till herr Göran Karlsson säga att panten ju bör sättas till ett sådant belopp att konsumenterna anser det vara värt att gå tillbaka med flaskan. Detta är en viktig sak.

Herr Göran Karlsson medger att flaskproblemet finns men säger att burkproblemet är ännu större. Jag vill hävda att om vi bara har kommit till rätta med flaskproblemet — glasflaskorna är ju oförstörbara där de ligger i naturen, medan burkarna efter en tid rostas sönder — har vi kommit en bra bit på vägen när det gäller att klara även burkproblemet. Det ena goda får inte förskjuta det andra goda. Det är ett led i

Ang. bistånds- och katastrofutbildning av värnpliktiga m. fl.

utvecklingen att man tar det ena problemet först och det andra sedan.

Detta är skälen till att jag anser att konsekvensen bjuder att kammaren avslutar sig till reservation III.

Jag kan inte förstå de besvärligheter som herr Hjorth målar upp. Det kan inte vara besvärligare att ha ett system av det slag som vi förordar där flaskan är panten än inget system alls.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan, varvid dock vissa punkter, vid vilka endast yrkats bifall till vad utskottet hemställt, komme att sammanföras.

På gjord proposition bifölls vad utskottet hemställt i punkterna A—F.

Härefter gjordes enligt de rörande punkten G förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Skårman vid utlåtandet avgivna, med I betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Därpå bifölls på gjord proposition vad utskottet hemställt i punkterna H—K.

Vidare gjordes i enlighet med de avseende punkten L framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare därpå att kammaren skulle antaga det förslag, som innehölls i den av herr Skårman vid utlåtandet anförda, med II betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet hemställt i punkterna M och N.

Ytterligare gjordes enligt de beträffande punkten O förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Sellgren vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Slutligen bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i punkten P.

Ang. bistånds- och katastrofutbildning av värnpliktiga m. fl.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 221, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bistånds- och katastrofutbildning av värnpliktiga m. fl. jämte motioner.

I propositionen nr 162 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 16 oktober 1970, föreslagit riksdagen att dels godkänna de riktlinjer som angivits i nämnda statsrådsprotokoll för bistånds- och katastrofutbildning av värnpliktiga m. fl., dels godkänna att en central nämnd för bistånds- och katastrofutbildning inrättades den 1 juli 1971.

I propositionen hade föreslagits, att värnpliktiga m. fl. som hade särskilda förutsättningar och fyllde vissa grundläggande krav skulle beredas tillfälle att inom ramen för värnplikten och den vapenfria tjänsten genomgå en särskild bistånds- och katastrofutbildning. Utbildningen, som skulle stå öppen även för kvinnor, föresloges omfatta inledande utbildning (90 dagar), allmän biståndsutbildning (250 dagar), katastrofutbildning (110 dagar) och fortsatt tjänstgöring i minst 90 och högst 160 dagar.

Målet för utbildningen vore att skapa en reserv för rekrytering av personal

Ang. bistånds- och katastrofutbildning av värnpliktiga m. fl.

för bilateralt och multilateralt utvecklingsamarbete samt för katastrofhjälp. Rekryteringen föresloges inriktas främst på de yrkesgrupper som dominerade inom SIDA:s verksamhetsområde. De som hade genomgått utbildningen hade föreslagits bli sammanförda i en särskild kår, beredskapskåren för biståndsinsatser.

Vidare föresloges, att en nämnd skulle inrättas för att leda och genomföra utbildningen. Utbildningen avsåges inledas år 1972 med en kontingent om 100 personer.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 1343, av herrar *Dahlén* och *Wikström*, samt II: 1563, av herr *Wiklund* i Stockholm och herr *Gustafson* i Göteborg, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att tjänstgöring i internationellt biståndsarbete skulle kunna tillgodoräknas som fortsatt tjänstgöringstid i enlighet med vad som anförts i motionerna, samt att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhålla om förslag angående tjänstgöring i internationellt biståndsarbete som alternativ till värnplikts-tjänstgöringen och vapenfri tjänst i enlighet med vad som anförts i motionerna,

dels motionen I: 1344, av fru *Segerstedt Wiberg*, vari bland annat diskuterats biståndsutbildning i nordisk samverkan och yrkats, att i motionen framförda synpunkter skulle beaktas vid behandlingen av ifrågakavande proposition,

dels de likalydande motionerna I: 1345, av herr *Sundgren*, och II: 1562, av herr *Svensson* i Kungälv m. fl., vari föreslagits, att biståndsarbete i princip skulle godtagas som värnplikts- eller vapenfri tjänst, att grundutbildningen skulle differentieras i fråga om innehåll och omfattning med hänsyn till olika yrkesgruppers behov och att vad sålunda anförts skulle givas Kungl. Maj:t till känna,

dels de likalydande motionerna I: 1346, av herr *Werner*, och II: 1561, av fru *Ryding m. fl.*, vari anhållits, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition 162 och att regeringen i ny undersökning måtte låta pröva formerna för u-landstjänst som ett värnpliktsalternativ och framlägga förslag i enlighet med i motionerna anförda synpunkter,

dels ock motionen II: 1560, av herr *Björck* i Nässjö och herr *Oskarson*.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt,

1. beträffande utredning av ett system för utbildning av personal för bistånds- och katastrofinsatser utan anknytning till värnpliktslagen och lagen om vapenfri tjänst att riksdagen måtte avslå motionen II: 1560, såvitt nu vore i fråga,

2. beträffande tillgodoräknande av tjänstgöring i u-hjälpsarbete som fortsatt tjänstgöring att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1343 och II: 1563, såvitt nu vore i fråga,

3. beträffande differentiering av utbildningen i fråga om innehåll och omfattning att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1345 och II: 1562, såvitt nu vore i fråga,

4. beträffande tjänstgöring i internationellt biståndsarbete som alternativ till värnpliktstjänstgöring och vapenfri tjänst att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1344, I: 1343 och II: 1563, I: 1345 och II: 1562, I: 1346 och II: 1561, sistnämnda sex motioner såvitt nu vore i fråga,

5. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 1346 och II: 1561 samt II: 1560, nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna de riktlinjer som angivits i statsrådsprotokollet för bistånds- och katastrofutbildning av värnpliktiga m. fl.,

6. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 1346 och II: 1561 samt

Ang. bistånds- och katastrofutbildning av värnpliktiga m. fl.

II:1560, nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna, att en central nämnd för bistånds- och katastrofutbildning inrättades den 1 juli 1971.

Reservation hade avgivits av herrar *Axel Andersson* (fp), *Nyman* (fp), *Wikström* (fp), *Gustafson* i Göteborg (fp) och *Källstad* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 4 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I:1344, I:1343 och II:1563, I:1345 och II:1562, I:1346 och II:1561, sistnämnda sex motioner såvitt nu vore i fråga, hos Kungl. Maj:t hemställa om förslag angående tjänstgöring i internationellt biståndsarbete som alternativ till värnpliktstjänstgöring och vapenfri tjänst.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Kravet på biståndsarbete som alternativ till värnpliktstjänstgöring och vapenfri tjänst har länge drivits, främst av en rad ungdomsorganisationer. System av liknande innebörd tillämpas i en rad europeiska länder. Enmansutredningen Värnplikt och biståndsutbildning fick på grund av sina snäva direktiv inte behandla denna fråga. Det var synd.

De skäl som anförts för u-landstjänst som alternativ till traditionell värnpliktsutbildning är utomordentligt starka. Det är väsentligt att den svenska säkerhetspolitiken inte bara inriktas på försvarsåtgärder i traditionell bemärkelse utan också på fredsbevarande insatser i en mera vid mening. De svenska insatserna på nedrustningsområdet kan tas som ett exempel på en sådan åtgärd och de svenska biståndsinsatserna som ett annat. Möjligheter för värnpliktiga att fullgöra sin utbildning i form av insatser inom biståndsarbetet skulle därmed ligga i linje med en säkerhetspolitisk målsättning att förebygga konflikter. En sådan möjlighet skulle också kunna bidra till att göra

det lättare att rekrytera kvalificerad personal, som under andra förhållanden inte skulle avsatt några år för insatser i biståndsarbetet.

I ett särskilt yttrande som fogats till enmansutredningens betänkande har en av experterna förordat ett sådant system. Det intressanta är att en rad remissinstanser har understött detta förslag: socialstyrelsen, LO, TCO, SACO, Svenska missionsrådet och flera av de politiska ungdomsförbunden. Tanken har också förts fram i en rad motioner i anslutning till denna proposition. I andra kammaren har framstående företrädare för Broderskapsrörelsen och SSU motionerat i detta syfte och i denna kammare socialdemokraten herr Sundgren. Vänsterpartiet kommunisterna har väckt en partimotion, fru Segerstedt Wiberg har motionerat i detta syfte, herr Dahlén och jag har tillsammans med några kolleger i andra kammaren väckt en motion, och i något andra ordalag har några representanter för moderata samlingspartiet motionerat i samma syfte.

Vid ett sammanträde som Svenska ekumeniska nämnden, topporganet för de svenska kyrkorna, höll för ett par veckor sedan, antog man ett uttalande i denna fråga. Eftersom det uttalandet inte har givits någon publicitet vill jag gärna läsa upp det:

”Kraven på att tjänstgöring i internationellt utvecklingsarbete skall godtas som alternativ till värnplikt — för dem som efter prövning befinnes lämpliga, inom av statsmakterna fastställda kvotramar — har på senare tid väckt ökad anklang i vida kretsar. Sådana möjligheter finnes redan nu i bl. a. Belgien, Frankrike, Holland, Italien, Västtyskland och Danmark. Kyrkornas Världsråds generalförsamling i Uppsala 1968 uppmanade kyrkorna att verka för en utveckling i denna riktning. Svenska Ekumeniska Nämnden instämde hösten 1968 i detta krav.

Efter utredning av en särskild sakkunnig har en proposition nyligen

Ang. bistånds- och katastrofutbildning av värnpliktiga m. fl.

framlagts om införande av en 450 dagars bistånds- och katastrofutbildning av vissa värnpliktiga, vapenfria samt kvinnor. Däremot har man inte ansett sig behöva ta upp någon mer ingående diskussion av möjligheter till tjänstgöring i u-land inom värnpliktens och den vapenfria tjänstepliktens ram.

Utredningens huvudargument är att de flesta värnpliktiga vid tiden för sin första tjänstgöring inte har de yrkeskunskaper och den mognad som är nödvändiga förutsättningar för u-landstjänst. Häremot har genmålts att det i de flesta fall är ändamålsenligt att söka efter en preliminär lämplighetsprövning får anstånd med militärtjänsten till dess att de förvärvat nödvändiga yrkeskunskaper och erfarenheter.

En av utredningens experter har reservationsvis framfört uppfattningen att tjänstgöringstiden till så stor del som möjligt bör kunna fullgöras genom biståndsarbete i u-land. Till denna uppfattning har en betydande del av remissinstanserna anslutit sig, bland dem Socialstyrelsen, Universitetskanslersämbetet och Svenska Missionsrådet.

Svenska Ekumeniska Nämnden vill med instämmande i dessa synpunkter på nytt vädja till regering och riksdag att medverka till att det snarast skapas en laglig möjlighet för därtill lämpade värnpliktiga och vapenfria tjänstepliktiga att fullgöra sin tjänst inom ramen för det internationella utvecklingssamarbetet."

Ungefär samtidigt som detta uttalande av Ekumeniska nämnden antogs, publicerades en ledare i Dagens Nyheter, där man i stort sett anförde liknande synpunkter. Jag citerar bara några rader: "Detta är ett enkelt och tilltalande system. Det skulle inte betyda någon märkligt ny form av kategoriklyvning i värnpliktssystemet. Det skulle inte utsätta värnpliktstanken för krav på att alla möjliga nyttiga samhällsfunktioner i stället för militärtjänst borde kunna fullgöras av värnpliktiga, eftersom det dels förutsätter

frivillighet och u-landstjänst, dessutom mycket väl kan sägas vara just 'fredsbevarande' och 'konfliktförebyggande' i den svenska säkerhetspolitikens inklusive försvarspolitikens mening. Med ett visst antal värnpliktiga och vapenfria i fredskårsarbete och annan u-landstjänst skulle avlöningen bli standardiserad och billigare än nu, och den nackdel som kan ligga i att de hjälpande lever på en mycket högre materiell standard än folket på platsen skulle reduceras."

Dagens Nyheter slutar med att yrka avslag på propositionen, vilket jag för min del inte vill göra, och med att föreslå att ett nytt förslag läggs fram innan utbildningen påbörjas hösten 1972. Det är också vad reservanterna i statsutskottet har velat föreslå. Jag vill gärna säga att detta inte är någon partiståndpunkt. De som företrätt folkpartiet i avdelningen i statsutskottet har andra värderingar och synpunkter. Ändå vill jag — med anknytning dels till den ståndpunkt som Svenska ekumeniska nämnden under ärkebiskopens ledning har intagit, dels till Dagens Nyheter's ställningstagande — yrka bifall till reservationen.

Fru **SEGERSTEDT WIBERG** (fp):

Herr talman! I våras behandlades i Nordiska rådet en motion i denna fråga. Man behandlade den ingående. Man ställde sig relativt välvillig, men hänvisade till pågående utredningsarbete i de nordiska länderna. Man avvisade alltså inte själva förslaget utan ville avvakta vad som kom fram under utredningsarbetet. Underförstått var givetvis att man räknade med ett positivt ställningstagande till det nordiska samarbetet från utredningarna.

När utskottet har behandlat frågan har man inte tagit upp dessa synpunkter. Man bryr sig inte om förslaget, och detta trots att såväl SIDA som socialstyrelsen ställt sig positiva till ett nordiskt samarbete här. Likgiltigheten är

Ang. bistånds- och katastrofutbildning av värnpliktiga m. fl.

nedslående, i synnerhet som ingen som sysslat med dessa frågor kan vara okunnig om vilket intryck det nordiska samarbetet på det internationella fältet gör och vilken betydelse man tillskriver att länder intimt samarbetar på detta fält till gagn för freden.

Naturligtvis motsvarar varken propositionen eller det korta utskottsutlåtandet förväntningarna från den växande opinionen för u-landstjänstgöring som alternativ till värnplikt och vapenfri tjänst. Man gör säkert den ungdom mycket besviken som på allvar upplever den fattiga världens krav på bistånd från den rika. Vore förslaget inte så småskuret, skulle jag möjligen kunna känna glädje över att kvinnorna tas med och ges tillfälle till utbildning, men såsom förslaget utformats är det svårt att känna den glädjen. De unga som vill göra en insats och vill få en utbildning måste också uppleva denna besvikelse. När deras krav ställs svarar Sveriges riksdag med att föreslå att 100—200 personer skall ges möjlighet till utbildning inom en snävt dragen gräns. Det rimmar också illa med de stora ord som vi annars gärna tillgriper när vi talar om vår skyldighet att påverka utvecklingen, inte minst genom vår vilja att ta u-ländernas begäran på allvar. Vi bör också komma ihåg att biståndsarbetet är ett sätt att förebygga konflikter och att det alltså måste tillskrivas stor betydelse för vår säkerhetspolitik.

Inte heller rimmar förslaget med den begäran som kommit från FN:s generalsekreterare om hjälp att upprätta en fredskår och ännu mindre med Jacksonkommitténs uppmaning till den rika världen att ställa personella resurser till utvecklingsarbetets förfogande. Kommittén påpekar ständigt i sitt utlåtande att biståndsarbetet behöver många typer av folk med skilda yrkes-specialiteter. Det går inte, säger man, för den rika världen att undkomma endast genom att ge ekonomiska bidrag. En insats av helt annat mått krävs.

När utskottet hänvisar till att man från de mottagande länderna huvudsakligen önskar få personer med universitetsutbildning eller med annan kvalificerad utbildning, förefaller detta mig vara mera en förevändning än ett godtagbart skäl. Även om endast personer med relativt god utbildning kan komma i fråga, torde man med lätthet kunna driva upp åtskilligt fler än de 100—200 personer att utbilda som man nu föreslår. På samma gång skulle det vara möjligt att förlägga utbildnings- och tjänstgöringstiden, som givetvis måste integreras, till vederbörande land och inte till en plats i Sverige som ur svensk synpunkt ter sig önskvärd. Detta framhålls också i olika motioner med herrar Dahlén och Evert Svensson som första namn. Där understrykes speciellt behovet av att lägga tjänstgöringen och utbildningen till vederbörande u-land.

Inom andra europeiska länder har man öppnat möjlighet att låta det internationella utvecklingsarbetet vara ett alternativ till värnplikt och vapenfri tjänst. I jämförelse med vad där sker ter sig det utlåtande som vi i dag har att ta ställning till som mycket påvert.

Vårt ställningstagande kan också bromsa upp det nordiska samarbetet. Våra grannländer är här frikostigare än vi, och det är tydligt att de vill göra mer men att de kan ta intryck av Sveriges tveksamhet.

Detta är beklagligt, herr talman, och jag hoppas innerligt att om riksdagen i dag, som väl är sannolikt, stannar inför det förslag som nu ligger på bordet, kommande riksdag inte skall nöja sig med ett så snävt förslag. Jag hoppas att den skall ställa sig mera positiv och att den skall förstå och bättre vilja tillmötesgå ungdomens önskemål samt behovet i de fattiga länderna.

Tyvärre får jag för min del nöja mig med att i dag endast yrka bifall till den reservation som finns fogad till statsutskottets utlåtande.

Ang. bistånds- och katastrofutbildning av värnpliktiga m. fl.

Herr LINDBLAD (fp):

Herr talman! Jag hade tillfälle att följa denna fråga i avdelningen. Där emot hade jag inte tillfälle att närvara i statsutskottet när frågan behandlades där. Propositionen och utskottets förslag går alltså ut på att skapa en reserv för rekrytering av personal för bilateralt och multilateralt utvecklingssamarbete och katastrofhjälp. Departementschefens förslag bygger på den utredning som ligger bakom men anknyter också till det förslag som FN:s generalsekreterare lagt fram om inrättande av en FN:s fredskår.

Tanken är att de som genomgått denna utbildning skall sammanföras till en särskild kår, beredskapskåren för biståndsinsatser, men man finner det också sannolikt att de som fått denna utbildning själva kommer att söka u-landstjänst. En stor del av dem kommer troligen att på eget initiativ ta sådant arbete efter att ha gått igenom utbildningen.

Det är klart att man kan vara litet tveksam till flera punkter i uppläggningsen. Men när erfarenheter har vunnits måste, vilket också framhållits i utlåtandet, fördelningen mellan olika ämnen o. d. kunna bedömas. Även den årliga utbildningskullens storlek måste för framtiden kunna bedömas utifrån praktiska erfarenheter.

Det är också lätt att göra några reflexioner beträffande själva beredskapsstyrkan. Om andra alternativ än de utredningen haft sig förelagda hade prövats är det mycket möjligt att man på ett enklare sätt hade kunnat rekrytera människor från försvaret — signal-, ingenjers- och terrängstyrkor, helikopterfolk m. fl. — vilka skulle kunna utgöra en katastrofstyrka. Det säger sig självt att en kår blir begränsad för katastrofinsatser om många söker u-landsarbete. Om de utbildade är spridda över en lång rad länder kan de inte hämtas därifrån och sättas in för en snabb katastrofinsats när så behövs. Av propositionen framgår att man inte

heller räknar med att ha en sådan stående beredskapsstyrka snart utan att det får dröja. Detta är till stor del avvägningar och praktiska bedömningar där erfarenheten får ge resultat när verksamheten har kommit i gång.

Men i botten ligger också en besvärande principiell fråga, nämligen om rekryteringen till denna beredskapsstyrka skall ske inom ramen för värnpliktstjänsten och för vapenfri tjänst. Därutöver öppnas utbildningen alltså även för kvinnor. Frågan är om denna utbildnings ändamål är förenligt med tankarna bakom den svenska värnpliktslagstiftningen.

Redan när utredningen tillsattes för drygt två år sedan sade rättschefen i försvarsdepartementet att utbildningen är avsedd att äga rum inom ramen för värnplikten och den vapenfria tjänsten: "Den principiella invändningen kan göras att detta skulle strida mot i vart fall värnpliktens syfte. Klart är också att själva begreppet 'värnplikt' inte har så mycket att göra med internationell biståndsverksamhet. Å andra sidan torde inga lagliga hinder föreligga mot att använda värnplikten för annat än militär utbildning. Här rör det sig ju helt enkelt om en ny specialutbildning och specialtjänstgöring bland många andra inom försvaret. Att använda åtminstone en del av värnpliktstiden härför synes knappast strida mot värnpliktens idé. Vårt internationella bistånd är betydelsefullt för samhället och en fredsbevarande faktor i en orolig värld. Det finns ett klart samband mellan en aktiv neutralitetspolitik, vårt försvar och våra insatser för u-länderna." Man kan säga att dessa bedömningar har stått sig i utredningens och departementschefens förslag liksom i utskottsutlåtandet.

Utskottet kan acceptera Kungl. Maj:ts förslag, mot bakgrunden av att det fyller denna funktion i biståndsarbetet men också "med hänsyn till att de utbildade ges kunskaper som är av direkt värde för totalförsvaret och avses bli

Ang. bistånds- och katastrofutbildning av värnpliktiga m. fl.

krigsplacerade i detta". Utskottet anser mot denna bakgrund att det inte föreligger något hinder mot att den föreslagna utbildningen anordnas inom ramen för värnpliktstjänstgöringen och den vapenfria tjänsten.

Det är således tänkt att de som har genomgått utbildningen skall inplaceras i totalförsvaret och då till allra största delen i civilförsvarets s. k. beredskapskårer. Låt oss observera att detta är första gången som man inom ramen för värnpliktssystemet direktrekryterar och utbildar människor för en civil totalförsvarsuppgift.

Det är visserligen sant att dessa beredskapskårer har fått värnpliktiga tidigare, men det är sådana som har tagits från krigsmaktens förband efter några års tjänstgöring. Här är det fråga om att få en utbildning och direkt föras till beredskapskårerna. Det är första gången i sitt slag sedan värnpliktssystemet infördes år 1901.

Det är alltså en utvidgning av värnpliktstanken till de civila totalförsvarsuppgifterna. Jag tror inte att någon bör hesitera inför detta. Tvärtom har man på flera håll sagt att uppgifter inom civilförsvaret, ekonomiskt försvar och psykologiskt försvar är viktiga och att utbildning härför i framtiden kanske bör kunna meddelas på ett sätt påminnande om värnpliktsutbildning. Man skulle då kunna få ett värnpliktssystem, som skulle inrymma många fler personer än i dag, även kvinnor. Om man räknar in kvinnorna omfattar ju det nuvarande värnpliktssystemet en minoritet av en årsgrupp, endast 40—45 procent. I ett framtida perspektiv kan förhållandena förändras.

Värnpliktsprincipen sådan den varit med utbildning för uppgifter inom krigsorganisationen har väl snarast kommit att skärpas under senare år, när man sagt att värnpliktstjänstgöringen icke får vara annat än en motiverad utbildning för en uppgift. Riksdagen har uttalat att man dels skall gå längre i differentiering, dels inte ta ut and-

ra än dem som är lämpade för en viss uppgift. Med det nya inskrivningssystemet skulle man verkligen se till att få "rätt man på rätt plats". Värnpliktiga får inte vara statens billiga arbetskraft för det ena eller det andra. Utredningar och förslag under senare år har slagit fast principen: värnplikt skall vara utbildning för ett försvarsändamål.

Det förslag vi nu behandlar faller inom ramen för detta, om man nämligen menar att utbildningen också har till syfte att ge de värnpliktiga en funktion inom totalförsvaret. Naturligtvis kan sägas att en del av utbildningen, kanske huvuddelen, inte är direkt användbar i civilförsvarsuppgifter. Av resonemanget framgår att det kan vara fråga om någon principiell eftergift, men i propositionens motivering framhålls att biståndsarbetet rymmer väl med andra internationella funktioner som totalförsvaret tagit på sig, t. ex. i form av beredskapsstyrkor. Med de förklaringarna finner både utskottet och statsrådet att föreslagen bistånds- och katastrofutbildning går att förena med värnpliktsprincipen.

I den allmänna debatten och i motioner har man inte uppehållit sig vid dessa principfrågor utan velat gå en annan väg. Man anser att den enskilde eller statsmakterna skall kunna ta u-landstjänst som ett alternativ. Låt mig då först säga att om vi går emot den tanken, innebär det inte någon negativ värdering av u-landsarbetet. Det är ju lika litet en värdering av sjukvårdsarbete, när vi går emot tanken att använda tvångslagstiftning av värnpliktslagens karaktär för att låta kvinnorna klara sjukvårdens personalproblem. Man vill vara restriktiv med värnpliktslagens tvångsinslag och därför bara aktualisera dem för sådant som direkt har att göra med totalförsvaret.

Från utredningens sida sades om tanken på u-landstjänst som alternativ, att ett utnyttjande av värnpliktstjänstgöring och vapenfri tjänst för direkta insatser i utvecklingsarbetet inte är för-

Ang. bistånds- och katastrofutbildning av värnpliktiga m. fl.

enligt med det i Sverige tillämpade värnpliktssystemet. Ändamålet med det svenska värnpliktssystemet är att tillgodose totalförsvaret, främst det militära försvarets personalbehov, och det förutsätter att alla män genomgår värnpliktsutbildning. Inte heller vid ett annorlunda utformat värnpliktssystem, t. ex. kategoriklyvning av årsklassen, kan det enligt utredningen förutsättas att utbyte av värnpliktstjänstgöring eller vapenfri tjänst mot tjänstgöring i utvecklingsländer skulle medföra ökad tillgång till personal, som är rätt utbildad och i övrigt lämplig för utvecklingsamarbetets behov vid olika tidpunkter.

Det har gjorts hänvisningar till andra länder, men det är lätt att konstatera att andra länder ofta ser biståndsverksamhet av denna karaktär som ett sätt att använda folk som inte behövs i krigsorganisationen. Det danska systemet t. ex. är principiellt annorlunda uppbyggt än det som här föreslås. En samordning blir naturligtvis mycket svår att åstadkomma under sådana förhållanden.

Utskottet har konstaterat att tanken på alternativ till värnpliktstjänstgöring inte är förenlig med det nuvarande värnpliktssystemet och anför att det i så fall skulle bli nödvändigt att ändra värnpliktssystemet. Om utvecklingen skulle påkalla en sådan revision, förutsätter utskottet, att Kungl. Maj:t tar initiativ härutinnan.

Men låt mig säga att en sådan revision och att dessa tankar naturligtvis intimt hänger ihop inte bara med frågan om utvecklingsarbetets framtida krav och behov utan också med de funktioner inom totalförsvaret som det här är fråga om. Det gäller inte bara antalet personer utan också vilken olika bakgrund i fråga om utbildning m. m. dessa har. Jag antydde en i och för sig möjlig utveckling, nämligen att man utvidgade värnpliktstjänstgöringen till att gälla också kvinnor för att tillgodose civila totalförsvarsuppgifter.

Det är naturligtvis också möjligt att det samlade behovet av värnpliktiga blir väsentligt mindre än i dag med en annan fördelning mellan material och personal. Det finns en stor mängd svår-överblickbara förutsättningar som härvidlag måste ligga i botten. Om en sådan utredning och sådana överväganden skall göras i en framtid, kan detta naturligtvis inte ske bara utifrån de synpunkter som varit aktuella i det nu föreliggande förslaget.

Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr BJÖRK (s):

Herr talman! I reservationen till det utskottsutlåtande vi nu behandlar påpekas i och för sig fullt korrekt att utredningen Värnplikt och biståndsutbildning inte haft möjlighet att fritt pröva frågan om utvecklingsamarbete och katastrofhjälp som alternativ till värnpliktstjänstgöring och vapenfri tjänst. Utredningens förslag som ligger till grund för regeringens proposition är alltså skrivet utifrån mera begränsade direktiv, och utskottets uppdrag har ju närmast varit att granska detta förslag utifrån dess förutsättningar. Utskottet har då inte funnit några vägran- de invändningar mot förslaget.

Det har väckts vissa motioner i detaljfrågor, bl. a. om differentiering av den föreslagna utbildningen. På denna punkt anser vi att man bör avvakta erfarenheten. Något liknande gäller propåer om tillgodoräknande såsom tjänstetid av den utbildning det gäller. I dessa detaljfrågor, som direkt anknyter till utredningsförslaget, föreligger inte heller några reservationer.

Fru Segerstedt Wiberg har beklagat sig över att utskottet skulle ha visat likgiltighet gentemot den motion hon väckt i ärendet. Det är nog inte riktigt fallet, men svårigheten med fru Segerstedt Wibergs motion är att den innehåller ett allmänt resonemang om mångahanda ting och utmynnar i ett

Ang. bistånds- och katastrofutbildning av värnpliktiga m. fl.

mycket allmänt och obestämt yrkande som utskottet svårligen kunnat ta ställning till. När det gäller speciellt den punkt som hon här drar upp i debatten, nämligen behovet av nordiskt samarbete, kan lätt konstateras att utskottet i sitt utlåtande just erinrar om att möjligheterna till nordiskt samarbete bör uppmärksammas i fråga om utbildningens genomförande. Men det är kanske att begära litet för mycket att vi på nuvarande stadium skulle säga mer i denna fråga. Det förhåller sig nämligen så att det här föreligger ett svenskt förslag och ett danskt förslag, utformat från helt olika förutsättningar. Det föreligger ingen sådan här ordning i Norge och inte heller i Finland. Då är det kanske litet för mycket begärt att vi på detta stadium skall ha några mer preciserade föreställningar om det nordiska samarbete som kan tänkas bli möjligt på längre sikt.

Detta om detaljfrågorna.

Men reservationen liksom flera motioner väcker en principfråga som går avsevärt längre än utredningsförslaget och propositionen. I en rad yrkanden återkommer kravet på att tjänstgöring för utvecklingssamarbete skall kunna behandlas som alternativ till värnplikts-tjänstgöring. Den tanken har utskottet avvisat, liksom propositionen, med hänvisning till att den förutsätter en revision av det nuvarande värnpliktsystemet. Talar man om alternativ, och skall det talet ha någon mening, måste det innebära att en del av varje årsklass skall kunna hänvisas till u-landsutbildning i stället för utbildning inom den ena eller andra vapengrenen. Det är uppenbart att något sådant förutsätter en djupgående förändring i värnpliktslagen. Det förutsätter också, om en sådan ordning skall ha någon praktisk mening, väsentligt ändrade principer för uppskov med första tjänstgöring.

Bland alla som mera allvarligt har funderat över dessa problem råder nämligen fullständig enighet om att ungdomar i den ålder, som är normal för

första tjänstgöring, icke rimligen kan nyttiggöras i u-landsarbete. De grupper det kan bli fråga om består av unga människor som redan har bakom sig en ganska avsevärd utbildning och följaktligen, om detta skall kunna fungera, måste ha fått åtskilliga års uppskov med den första tjänstgöringen.

Nu hänvisas i reservationen till den växande opinionen på detta område. Jag tror att detta behöver preciseras något. Jag har ett intryck av att det är fråga om två olika slags opinion. Det finns en opinion för att man skall pröva möjligheterna till någon form av u-landsutbildning inom ramen för det existerande värnpliktsystemet och med godtagande av den nuvarande svenska försvarspolitikens allmänna principer. Jag tror man vågar säga att försvarsministern, så gott han kunnat, försökt tillmötesgå en sådan opinion med det förslag som nu förelagts riksdagen.

Men det finns också en annan opinion som ifrågasätter hela den svenska försvarspolitik och hela värnpliktsystemet. Den opinionen yrkar, med utgångspunkt i dessa allmänna värderingar, på långtgående åtgärder för att ungdomar som så önskar skall kunna engageras för u-landsarbete. Om det förhåller sig så att de folkpartistiska reservanterna skulle anknyta till denna senare opinion vore det en aning anmärkningsvärt. Det skulle onekligen kräva att man preciserar sitt yrkande och tar konsekvenserna samt verkligen begär en djupgående revision av det svenska värnpliktsystemet. Det går ju mycket bra att ställa ett sådant förslag. Vederbörande kan komma igen om några veckor och rulla upp denna stora principfråga, så får vi se hur riksdagen ställer sig.

Ett annat argument för reservanterna är den internationella utvecklingen. I nästan samtliga motioner och uttalanden i debatten hänvisas till vad som här sagts redan vara förverkligat i ett antal andra västeuropeiska industriländer. Jag fruktar att man här bedriver en

Ang. bistånds- och katastrofutbildning av värnpliktiga m. fl.

något vilseledande informationsverksamhet. Som jag redan sagt är det inget land som föreställer sig att ungdomar i åldern för första tjänstgöring kan väsentligen nyttiggöras i u-landsarbete. Vad man har förverkligat i vissa andra länder är möjligheter för ytterligt små grupper med högre utbildning att slippa ifrån den militära utbildningen och i stället bedriva u-landsarbete under viss tid och med nära anknytning till sin yrkesutbildning.

Jag har de allra senaste dagarna haft tillfälle att studera hur detta system fungerar i Frankrike. Första förutsättningen för att bli delaktig av det franska systemet är att man före 21 års ålder skall ha avlagt fransk studentexamen. En fransk studentexamen är något avsevärt mycket hårdare och besvärligare än den studentexamen som har funnits i detta land. Det är sannerligen inte många ungdomar som kommer igenom det nålsögat. Därefter kan vissa kategorier, som siktar till långvarig högre utbildning, få uppskov — i vissa fall ända upp till 27 års ålder. Vid slutet av sin utbildning skall de då förplikta sig att utföra ett par års arbete i u-länder. Det gäller väsentligen läkare, lärare, ingenjörer osv. Detta system passar rätt bra in i den franska politiken, eftersom man har sina traditionella förbindelser med ett antal u-länder som tidigare varit franska kolonier. Det erbjuder inga särskilt stora svårigheter att placera fransktalande läkare, lärare och ingenjörer. Mottagarna bockar och tar emot. Sveriges relationer till sina mottagarländer är något annorlunda. Våra förutsättningar att tvinga på dem personer med en viss utbildning är inte alls desamma. Skulle vi försöka något i den stilen, riskerar vi nog åtskilliga ganska negativa reaktioner.

Man kan fråga sig om ett sådant system som Frankrikes — något liknande finns i Belgien, Italien och flera andra länder — verkligen är ett föredöme för Sverige. Vi brukar ju hålla rätt mycket

på rättvisa och jämlikhet här i landet. Den ordning som här skisseras kan ju inte vara av något intresse för den överväldigande massan av de unga årsklasserna. De flesta ungdomar får ingen som helst möjlighet att utnyttja systemet, eftersom den utbildning som krävs kommer bara ett fåtal till del. Dessa ungdomar — alltså den överväldigande majoriteten — kommer i framtiden liksom hittills att uppleva den första tjänstgöringen som en fördömt tråkig tid, någonting som man är tvungen att gå igenom och i flertalet fall inte har någon påfallande stor nytta av för sin fortsatta yrkesutbildning. Men ett litet privilegierat fåtal skulle alltså kunna tänkas få sådana här möjligheter, om även andra förutsättningar föreligger.

Jag har svårt att se, att detta skulle vara någon särskilt tilltalande och sympatisk lösning. Jag hyser stor förståelse för de ideella bevekelsegrunder, som ligger bakom en del av motionsyrkandena. Jag vill inte på något sätt utsluta, att vi i ett längre perspektiv kan få uppleva en ordning, där ett relativt stort antal svenska ungdomar får möjlighet att göra insatser i u-landsarbetet efter att ha genomgått en för ändamålet lämpad utbildning. Det kräver dock att vissa förutsättningar blir uppfyllda. Det kräver exempelvis att vi i väsentligt mindre grad än nu tvingas bygga på vårt värnpliktssystem för att upprätthålla ett godtagbart försvar. Det förutsätter med andra ord att vi går in i en lugnare och fredligare värld än den som vi i dag lever i. Jag säger att allt detta är möjligt. Världen är ingalunda oföränderlig, och i detta långa perspektiv kan allt bli möjligt.

I dag har riksdagen att ta ställning utifrån de förutsättningar som just nu föreligger, där vi har problemet om vi inom värnpliktssystemet med dess principer, vilka folkpartisten herr Lindblad vältaligt har beskrivit, kan göra väsentligt mer än vad som föreslås av försvarsministern. Utskottets majoritet har inte funnit att detta är fallet, och jag

Ang. bistånds- och katastrofutbildning av värnpliktiga m. fl.

yrkar för min del bifall till utskottets hemställan.

med att utvecklingen så småningom kommer att påkalla en sådan.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag har inte så mycket att tillägga till herr Lindblads personliga deklaration.

Det mesta av vad herr Björk sade var ju en korrekt återgivning av den traditionella svenska ståndpunkten, men jag blev litet konfunderad när herr Björk närmast inbjöd till motionsverksamhet om några veckor i syfte att förändra det svenska värnpliktssystemet i dess helhet. Samtidigt gick han dock emot denna lilla reform, som är betydelsefull, inte alls till volymen utan närmast till karaktären.

Herr Björk försökte göra det hela till en fråga som berör endast de folkpartister som nu står för reservationen. Det finns, som jag påpekade, motioner från socialdemokratiskt håll, från kommunistiskt, från några moderater och från ett antal folkpartister. Detta är uppenbarligen en ideologisk fråga som skär tvärsigenom partigränserna. Folkpartiet har inte för avsikt att yrka på någon förändring av det nuvarande systemet för värnpliktstjänstgöringen men anser att vi inom ramen för det systemet bör kunna göra denna lilla delreform, som vi tror betyder mycket även ur säkerhetspolitisk synpunkt.

Jag skulle kunna förstå herr Björks resonemang, om utskottet utan vidare hade avstyrkt motionsyrkandena. Men utskottet lämnar faktiskt en dörr öppen, och det gjorde även herr Björk i sitt anförande. Det är som om man är medveten om att det ändå finns någonting i de tankegångar som framförts av reservanterna.

"Om utvecklingen skulle påkalla en sådan revision förutsätter utskottet att Kungl. Maj:t tar initiativ härutinnan", skriver utskottet. Skillnaden mellan utskottsmajoriteten och reservanterna är då närmast den att vi anser att utvecklingen redan nu påkallar en revision, medan herr Björk och utskottet räknar

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp):

Herr talman! Jag vill liksom föregående talare säga att herr Björk visserligen tog avstånd från reservationen men samtidigt delvis uttalade sympati för de tankegångar som där förts fram.

Han sade att min motion var diffus, hållen i allmänna ordalag osv., och det är nog relativt korrekt. Jag funderade nämligen på om jag skulle yrka avslag helt och hållet eller om jag bara skulle knyta reflexioner till propositionen. I motsats till en del andra ville jag inte direkt yrka avslag, ty jag ville inte hindra att man åtminstone sakta började den här verksamheten.

Emellertid måste jag beklaga att utskottet inte velat ta upp den nordiska tanken och sätta in biståndsutbildningen i ett nordiskt perspektiv. Herr Björk sade att det inte finns någon möjlighet nu. Danskarna har gått på en linje, och man vet över huvud taget inte hur det skall bli. Nordiska rådet hade denna fråga uppe i våras och förklarade då att det inte kunde ta ställning utan måste vänta på utredningarna. Detta var ju en uppmaning till medlemsländerna att försöka nå fram till någon sorts enighet. Nordiska rådet ville inte binda sig och komma med rekommendationer innan utredningarna blir färdiga. Därför beklagar jag att man nu inte ens på längre sikt tar upp den nordiska tanken. Jag kan med bästa vilja inte hitta någon verklig förståelse för det nordiska samarbetet i utskottets utlåtande. Det beklagar jag.

SIDA tar i sitt remissyttrande en mycket klar ställning till förman för det nordiska samarbetet. SIDA säger i sitt remissyttrande: "Styrelsen önskar framhålla vikten av att möjligheterna för ett nordiskt samarbete på biståndsutbildningens område beaktas."

Socialstyrelsen säger: "Styrelsen finner det i första hand angeläget att en samordnad nordisk biståndsutbildning/

Ang. bistånds- och katastrofutbildning av värnpliktiga m. fl.

tjänstgöring eftersträvas. Detta skulle underlätta en enhetlig räddningsberedskap i de nordiska länderna och öka våra möjligheter att göra gemensamma bistånds- och katastrofinsatser."

Herr Björk säger att de krav som vi ställer i fråga om större insatser måste tillgodoses på längre sikt. Men, herr Björk, har vi tid att vänta så länge? SIDA säger i sitt yttrande: "SIDA kommer att vid mitten av 1970-talet behöva rekrytera mer än 1 000 biståndsarbetare per år. Styrelsen förutsätter därför att det efter en försöksperiod blir utrymme för fler deltagare i biståndsutbildningen än vad utredningsmannen föreslagit." Vi har inte lång tid på oss, om vi skall kunna uppfylla de krav som ställs på oss, och u-länderna har nog ganska bråttom, herr Björk.

Det är riktigt att de som fortsätter i enkammarriksdagen då kan motionera i denna fråga. Men jag förstår inte att skillnaden kan vara så stor, om man motionerar nu eller om några veckor. Eller tänker herr Björk ändra inställning om ett par veckor?

Herr LINDBLAD (fp):

Herr talman! Sökte man bara argumenten för vad som vore befogat ur biståndssynpunkt, skulle detta vara en mycket lätt fråga. Den måste emellertid också sättas in i ett försvarssammanhang och då blir den besvärligare. Vi försöker ju numera på värnpliktsidan ta ut rätt person till rätt uppgift, och åtskilliga nyheter har härvidlag genomförts som vi hoppas mycket av. Det är därför i dag mycket svårare än det var för låt mig säga några år sedan då man hade mindre noggranna metoder att placera folk. Nu är tanken den att en värnpliktig skall utbildas på det område som han är mest lämplig för. Det blir under sådana förhållanden betydligt svårare att, som några menar, plocka in ett alternativ i värnpliktsystemet.

Inför avdelningen förklarade repre-

sentanter för SIDA att de för det första inte kunde ansluta sig till tanken att använda en tvångslagstiftning för att rekrytera folk till biståndsarbete. En sådan lagstiftning ansåg de inte passade in i värnpliktsystemet. För det andra förklarade de att SIDA inte hade en tanke på att undandra folk som behövs för totalförsvarsuppgifter. Däremot ville de på alla möjliga sätt stimulera rekryteringen inom sin sektor. Om en sådan rekrytering kunde ske utan men för totalförsvaret och inom värnpliktsystemets ram så hade de ingenting däremot. Det var inget krav från dem att en ordning av det slag som motionärerna nu föreslagit skulle genomföras.

På längre sikt kan naturligtvis mycket förändras. Vi skulle kunna tänka oss ett system påminnande om det som flera andra länder har. Det är dock svårt att tro att en utredning på kort tid skulle kunna göra någonting åt det nuvarande systemet, om man inte är beredd att rucka på värnpliktsprincipen.

Jag kan hålla med herr Björk om att de som anser att värnpliktsprincipen inte är något problem kan ta ställning ögonaböj. Men för den som vill ha värnpliktsprincipen kvar för att därmed klara totalförsvarets behov måste det bli fråga om en avvägning. Kungl. Maj:ts förslag innebär i någon mån ett ruckande på den gamla ordningen och ett försök att testa ett nytt inslag. Låt oss till att börja med vara nöjda härmed.

Herr BJÖRK (s):

Herr talman! Jag fruktar att herr Wikström inte riktigt har förstått det motsägelsefulla i sin egen hållning. Han förstår inte varför jag hänvisar till möjligheten att motionera om några veckor. Han säger: Vad vi föreslår är egentligen bara en liten delreform.

Vad jag har försökt klargöra är att när man för fram tanken på denna

Ang. bistånds- och katastrofutbildning av värnpliktiga m. fl.

u-landstjänstgöring som alternativ till utbildning inom värnpliktsystemet, förutsätter det långtgående förändringar i värnpliktsystemet och i den nuvarande värnpliktslagen. Jag har också sagt: Är man beredd att yrka på sådana långtgående förändringar bör man också ställa yrkandet i enlighet därmed. Då skall man kräva en revision av värnpliktsystemet, och det finns, som sagt, möjligheter att göra det om några veckor. Men man skall inte försöka inbilla folk att det som här kallas en liten reform inte aktualiserar ganska allvarliga principiella problem. Jag är fullständigt på det klara med att detta är en fråga beträffande vilken det råder oklarhet och osäkerhet på många håll. Jag vet mycket väl att det föreligger splittring inom olika partier och att det exempelvis inom folkpartiet finns minst två åsikter i denna fråga. Jag tänker inte göra mig lustig över det, men jag misstänker också att en del av förvirringen i debatten beror på ofullständig information.

Jag har försökt bidra till informationen med en redogörelse för hur det lovordade franska systemet fungerar och inte fått några kommentarer till denna beskrivning. Å ena sidan säger man att regeringen föreslår alltför litet. Å andra sidan anför man, att det som motionärerna yrkar på är en liten revision. Då kan det i viss mån verka som om vi förde en strid om påvens skägg.

Om man ett ögonblick skall jämföra vad regeringsförslaget konkret innebär med vad som förekommer i en del andra länder finner man att försvarsministern föreslår en ordning varigenom till en början ett hundratal personer per år skall utbildas. Så småningom kan det bli fler. I andra länder är det inte fråga om insatser av väsentligt större omfattning. I Italien — ett land med flera gånger större befolkning än Sverige — får ett hundratal värnpliktiga per år denna extrachans. I Belgien — ett land som har väsentligt större

folkmängd än Sverige — är det fråga om några hundra, huvudsakligen ungdomar som får arbeta i privata biståndsorganisationer. I Frankrike, som har speciella koloniala traditioner, gäller det mellan 1 000 och 2 000 personer.

Dylika omständigheter bör ändå klargöras i debatten. Här finns en del informatörer som inbillar stora svenska ungdomsgrupper att det i olika länder ute i världen pågår en verksamhet av betydande omfattning, något som är friskt och radikalt upplagt, något som verkligen kunde tjäna som ett föredöme för de förstelnade och förstockade politikerna hemma i Sverige. Denna beskrivning är fullständigt falsk. Vad man gör är inte på något sätt märkvärdigare än det som regeringen föreslår. Det är minst lika försiktigt. Att man kan lägga upp denna tjänstgöring på ett i viss mån annorlunda sätt än vi gör här i landet beror på att värnpliktsystemen i dessa andra länder inte spelar samma roll som hos oss, att man inte har samma behov som vi av att utnyttja hela årskullarna, att beredskapssystemen är annorlunda och att det helt enkelt finns en mängd ungdomar som försvaret inte har det ringaste behov av. Det kan alltså finnas möjligheter att dirigera över ett litet fåtal till dylika speciella uppgifter. I dessa länder finns således en rad förutsättningar som icke föreligger i vårt land.

Fru Segerstedt Wiberg gör mig för det mesta mycket imponerad genom sin förmåga att i ett enda anförande företräda minst två oförenliga ståndpunkter. Å ena sidan beklagar hon sig över att regeringen inte har velat avvakta de utredningar som Nordiska rådet uttalat sig för. Å andra sidan säger hon till mig: U-länderna kan inte vänta alltför länge. Hur vill fru Segerstedt Wiberg ha det egentligen? Om vi skulle vänta på ett nordiskt samarbete med nordiska utredningar på detta område, undrar jag när frågan över huvud taget skulle få någon som helst lösning.

Fru Segerstedt Wiberg tycks glömma

Ang. bistånds- och katastrofutbildning av värnpliktiga m. fl.

bort att Sverige bedriver neutralitetspolitik medan Norge och Danmark tillhör NATO och Finland har sin egen politik. Försvaret och värnplikten i dessa länder är delvis olika utformade på grund av olika förutsättningar för försvarspolitiken. Jag är för min del tveksam om hur långt man kan driva samarbetet med NATO-länderna Norge och Danmark på detta speciella område, som ju har en mycket omedelbar anknytning till försvaret. Men det är möjligt att fru Segerstedt Wiberg därvidlag har litet mindre hämningar än jag. I varje fall har jag utomordentligt svårt att se hur man snabbare och effektivare skall nå resultat genom att vänta på ett samarbete mellan dessa fyra inbördes ganska skiljaktiga länder än genom att Sverige sätter i gång med utgångspunkt i opinionsläget här i landet, med utgångspunkt i vårt värnpliktsystem, våra speciella förutsättningar, våra principer för u-hjälp osv. Jag tycker att den senare metoden är riktig. Jag har all respekt för nordiskt samarbete, men jag har också en liten misstanke om att krav på nordiskt samarbete i alla tänkbara frågor alltför lätt kan bli en täckmantel för orörlighet och konservatism.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Det senaste inlägget från herr Björk skiljer sig från det förra. Det förra inlägget var ganska sakligt.

Det är rätt vanligt i debatter kring den här typen av frågor att man, när diskussionen pågått en stund, säger att den som företräder en annan ståndpunkt är förvirrad, inte förstår det motsägelsefulla i sin egen hållning samt att förvirringen beror på ofullständig information. Det skulle jag väl kunna tåla om det bara gällde mig eller några motionärer i denna kammare. Men när det från TCO, SACO, Svenska missionsrådet, Svenska ekumeniska nämnden och en rad tidningar har pläderats för

denna ståndpunkt, kan det möjligen föreligga andra skäl än att man är ofullständigt informerad, förvirrad eller inte förstår det motsägelsefulla i sin egen hållning. Det finns nämligen, herr Björk, frågor beträffande vilka man kan ha olika utgångspunkter och litet olika perspektiv. Det är uppenbart att de som har motionerat i denna fråga företräder ett vidare perspektiv på säkerhetspolitiken och tycker att det skulle vara förenligt även med svensk försvarspolitik att tillämpa detta system.

Det finns ingen anledning för mig att använda några tillmälen mot herr Björk. Jag kan bara konstatera att det gäller en fråga där vi har olika uppfattningar och att jag inte är alldeles övertygad om att majoriteten på denna punkt har rätt.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp):

Herr talman! Jag kan väl kvittera herr Björks artiga genmäle med att säga att han även imponerar på mig med sin förmåga att missuppfatta. Jag har för all del hunnit vänja mig vid det, men i dag tycker jag att han var styv.

I mitt inlägg hänvisade jag till det nordiska samarbetet, till att man i våras i Nordiska rådet inte ville ta ställning därför att man ville avvakta de pågående utredningarna i de nordiska länderna. Mot den bakgrunden beklakar jag att man här i utskottet inte vill säga ett dugg om det nordiska samarbetet.

Herr Björk höll sedan en lektion — och jag tackar så mycket för den — om att vi är neutrala, att Finland också är neutralt på sitt sätt, att Norge och Danmark tillhör NATO. Herr Björk, jag tror att det står i grundskolans läsebok om detta. Jag tror inte att någon som tillhör Nordiska rådet är okunnig på den punkten, inte ens jag.

Herr Björk undrar hur långt vi skall gå. Vi har nordiska projekt i biståndsarbetet. De har gått bra. Jag har i varje

Ang. bistånds- och katastrofutbildning av värnpliktiga m. fl.

fall aldrig hört att om de gått mindre bra detta skulle ha berott på NATO och på vår neutralitet. Vad jag efterlyste var att man nu klart skulle uttala sig för ett nordiskt samarbete och att man inte skall skjuta ifrån sig den frågan. Även socialstyrelsen och SIDA har efterlyst ett nordiskt samarbete. Det är vad det rör sig om.

Jag vill att hela biståndsverksamheten skall byggas upp snabbare. Då svarar herr Björk att jag företräder en orörlig konservatism.

Herr BJÖRK (s):

Herr talman! Jag får väl ta med fattning om mina kritiker beklagar sig över mitt sätt att debattera. Jag tänker inte beklaga mig för min del i fråga om dem. Jag bara noterar att herr Wikström nu säger att det kan hända att de som har en annan mening än regeringen anlägger ett vidare perspektiv på säkerhetspolitiken. Det är väl möjligt, men detta kanske skulle behöva klaras ut litet grand.

Jag tror att man kan urskilja tre linjer här. Först är det de som i säkerhetspolitiken endast inbegriper försvars- och utrikespolitik i traditionell mening. Dit torde väl höra överbefälhavaren med hänsyn till hans syn på detta förslag. För det andra finns det de som i säkerhetspolitiken också är benägna att ta med vissa aspekter på u-landshjälpen. Men för det tredje finns det de som förefaller benägna att radikalt ersätta den traditionella försvarspolitikerna med något helt annat och föreställer sig att vi i stället för att upprätthålla ett nationellt försvar skulle kunna satsa motsvarande summor på u-hjälpen.

Jag tror att detta är i stort sett tre skolor. Här representerar regeringen liksom utskottsmajoriteten den andra skolan. Men var herr Wikström egentligen står är väl tills vidare en aning oklart. Därför menar jag att det skulle vara värdefullt att se om här verkligen

finns en avsikt att dra upp mera långtgående krav på förändringar av värnplikssystemet och följaktligen också av grundvalarna för vår säkerhetspolitik.

Fru Segerstedt Wiberg påstår för andra gången att utskottet inte skulle ha sagt något om det nordiska samarbetet. Det har vi faktiskt gjort. Vi säger att möjligheterna till nordiskt samarbete bör uppmärksammas i fråga om utbildningens genomförande.

Fru Segerstedt Wiberg säger vidare att hon känner till att Norge och Danmark tillhör NATO. Det betvivlar jag inte heller. Vad jag sagt är att utifrån den omständigheten att de nordiska länderna har olika slags försvars- och säkerhetspolitik, olika slags försvarsorganisation och värnpliktsorganisation osv., är jag personligen något mera tveksam än fru Segerstedt Wiberg om möjligheterna just på detta område, som i så hög grad har att göra med försvarets uppbyggnad.

Detta hindrar inte alls att vi kan ha ett utmärkt nordiskt samarbete på andra områden. Men det betyder att eftersom ett samarbete på detta område antagligen är besvärligt att åstadkomma, särskilt så länge Norge och Finland över huvud taget inte gjort något i denna riktning, kan det bli ett uttryck för konservatism att motsätta sig eller kritisera ett svenskt initiativ med hänvisning till behovet av nordiskt samarbete.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Herr Björk säger sig vara okunnig om var jag står. Jag ber då att få hänvisa till motionen och till tidigare yttranden i denna fråga i kammaren i dag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, att med anledning av föreliggande yrkanden propositioner komme att framställas först särskilt angående punkten

Ang. riksdagsstadga för enkammarriksdagen

4 och därefter särskilt rörande utskottets hemställan i övrigt.

I fråga om punkten 4, fortsatte herr förste vice talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Wikström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 221 punkten 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Wikström* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 101;

Nej — 19.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Härefter bifölls på gjord proposition vad utskottet i övrigt hemställt i detta utlåtande.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 47, i anledning av motion om översyn av JO-institutionen, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. riksdagsstadga för enkammarriksdagen

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 48, angående riksdagsstadga för enkammarriksdagen.

Med skrivelse till talmanskonferensen den 21 oktober 1970 hade konstitutionsutskottet överlämnat ett kansliutkast till riksdagsstadga för enkammarriksdagen och anhållit att skrivelsen och utkastet skulle behandlas på samma sätt som betänkanden av interna riksdagsutredningar. Detta hade bifallits. Som en följd härav hade motioner kunnat väckas i ärendet.

I detta utlåtande behandlades skrivelsen till talmanskonferensen, kansliutkastet till riksdagsstadga och de nedan förtecknade motionerna samt framlades ett slutligt förslag till riksdagsstadga.

Följande motioner hade avgivits:

- 1) motionen I: 1301, av herr *Ernulf*;
- 2) motionerna I: 1302, av herr *Mårtensson*, samt II: 1514, av herrar *Alemyr* och *Mattsson*;
- 3) motionerna I: 1303, av herrar *Schött* och *Svenungsson*, samt II: 1515, av herrar *Oskarson* och *Werner*;
- 4) motionerna I: 1307, av herr *Hedström m. fl.*, och II: 1524, av herr *Hansson* i *Skegrie m. fl.*;
- 5) motionerna I: 1308, av herr *Svenungsson*, samt II: 1526, av fru *Kristensson* och herr *Björkman*;
- 6) motionen I: 1309, av herr *Wikström*;
- 7) motionen II: 1523, av herr *Bergman m. fl.*;
- 8) motionen II: 1525, av herr *Hermansson m. fl.*;

Ang. riksdagsstadga för enkammarriksdagen

9) motionen II:1527, av fröken *Ljungberg m. fl.*;

10) motionen II:1528, av herr *Regnell m. fl.*;

11) motionen II:1529, av fröken *Sandell*; ävensom

12) motionen II:1530, av herr *Tobé m. fl.*

Motionen I:1301 åsyftade, utom annat, att tre genmälen skulle kunna medgivas och att tre anföranden skulle vara tillåtna i frågedebatter.

Motionerna I:1302 och II:1514 avsåge en ändring i utskottsorganisationen, nämligen att ett kulturutskott och ett utbildningsutskott skulle inrättas i stället för det universitets- och kulturutskott och det skolutskott som angivits i utkastet. Motionärerna hade föreslagit följande arbetsfördelning: kulturutskottet skulle bereda frågor som rörde allmänna kultur- och bildningsändamål, ungdomsverksamhet, radio och television och internationellt kulturellt samarbete samt kyrkofrågor, utbildningsutskottet skulle bereda frågor om högre utbildning och forskning, skolväsendet, lärarutbildning och vuxenutbildning.

Motionerna I:1303 och II:1515, I:1307 och II:1524 samt I:1308 och II:1526 innebure samtliga, att utkastets miljövårds- och jordbruksutskott skulle benämnas jordbruks- och miljövårdsutskottet.

I motionen II:1525 hade föreslagits, att tillägg skulle göras till utkastets 9 och 58 §§ av innebörd, att varje parti-grupp borde beredas minst en ordinarie och en suppleantplats i utskotten respektive i valberedningen.

Motionen II:1530 avsåge, att bestämmelserna i riksdagsstadgan skulle utformas så att starka restriktioner utfärdades för möjligheten att utvidga debatten vid enkel fråga eller att alternativt möjligheten till sådan utvidgning helt borttoges.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte godkänna vad utskottet i utlåtandet anført om innehållet i en riksdagsstadga för enkammarriksdagen och förklara följande i ämnet väckta motioner besvarade därmed:

- 1) I:1301;
- 2) I:1302 och II:1514;
- 3) I:1303 och II:1515;
- 4) I:1309;
- 5) II:1523;
- 6) I:1307 och II:1524;
- 7) II:1525;
- 8) I:1308 och II:1526;
- 9) II:1527;
- 10) II:1528;
- 11) II:1529; samt
- 12) II:1530.

I sitt yttrande hade utskottet anført bland annat:

betr. utskottsorganisationen på utbildningsområdet

att det enligt utskottets mening talade starka sakliga skäl för att samordna utbildningsfrågorna i ett utskott. Efter noggrant övervägande hade utskottet funnit dessa skäl väga tyngre än önskan att få en såvitt möjligt jämn arbetsfördelning. Utskottet hade också föreslagit, att idrott och friluftsverksamhet skulle föras till kulturutskottet, icke till miljövårds- och jordbruksutskottet som i utkastet, och att de studiesociala frågorna skulle beredas av socialförsäkringsutskottet,

betr. jordbruksutskottets benämning

att utskottet funnit sig böra förorda namnet jordbruksutskott i stället för utkastets miljövårds- och jordbruksutskott,

betr. antalet inlägg i frågedebatter

att mer än två inlägg icke finge göras,

betr. reglerna om valmetod vid val inom riksdagen

att någon ändring av de grundläggande reglerna icke skulle föreslås.

Ang. riksdagsstadga för enkammarriksdagen

Reservationer hade anförts

1), i fråga om *utskottsorganisationen på utbildningsområdet*, av herrar *Richardson* (fp), *Hernelius* (m), *Schött* (m), *Hans Petersson* (fp), *Nelander* (fp), *Björkman* (m) och *Strömberg* (fp), vilka uttalat, att utskottets yttrande i angivna del hort hava den lydelse, reservationen visade. Reservanterna hade bland annat ansett, att inrättandet av ett kulturutskott och ett utbildningsutskott enligt förslaget i motionerna I: 1302 och II: 1514 skulle medföra en alltför stark snedbelastning. Härtill komme, att ett kulturutskott som icke handlade frågor om högre utbildning och forskning skulle innefatta en sakligt onaturlig uppgiftsfördelning. Reservanterna hade avstyrkt förslaget i motionerna och i stället föreslagit, att idrott och friluftsverksamhet skulle hänföras till universitets- och kulturutskottet och icke som i kansliutkastet till miljövårds- och jordbruksutskottet;

2), i fråga om *jordbruksutskottets benämning*, av herrar *Richardson* (fp), *Hans Petersson* (fp), *Axel Georg Petersson* (cp), *Nelander* (fp), *Boo* (cp) och *Strömberg* (fp), vilka uttalat, att utskottets yttrande i förevarande del bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits. Reservanterna hade bland annat stannat för att icke förordna någon ändring i förhållande till kansliutkastet av namnet miljövårds- och jordbruksutskottet;

3), i fråga om *antalet inlägg i frågedebatter*, av herrar *Richardson*, *Hans Petersson*, *Nelander* och *Strömberg* (alla fp), vilka uttalat, att utskottets yttrande i denna del bort lyda så, som denna reservation visade, innebärande att tre anföranden skulle vara tillåtna i frågedebatter.

Herr RICHARDSON (fp):

Herr talman! Det ärende som riksdagen nu tar upp till behandling är egenartat så till vida att det råder viss oklarhet om vad som egentligen skall

beslutas. Frågan gäller arbetsordning för den nya enkammarriksdagen. Formellt sett har innevarande riksdag självfallet ingen som helst kompetens att besluta i denna fråga. Riksdagsstadga för den nya riksdagen kan antas endast av den nya riksdagen själv efter det att vilande förslag till ändring av riksdagsordningen antagits.

Då det emellertid ansetts angeläget att bl. a. tillämpa en ändrad utskottsorganisation redan fr. o. m. den nya riksdagens första session har det bedömts vara nödvändigt att förbereda frågan redan nu. Partiernas förberedelser inför nomineringen av ledamöter i de olika utskotten gör också detta nödvändigt.

Konstitutionsutskottets försiktiga formulering i sin hemställan i utlåtande nr 48 — att riksdagen godkänner vad utskottet anfört om innehållet i en riksdagsstadga — måste dock rimligtvis uppfattas som en rekommendation till den nya riksdagen att antaga det bifogade förslaget. I annat fall skulle ju arbetet med detta stadgeförslag ha varit helt omotiverat och meningslöst.

Det kan för övrigt noteras att den nuvarande tvåkammarriksdagen mötte stora svårigheter, då den samlades till sin första session i januari 1867 och tog itu med uppgiften att fastställa vad man då kallade reglementariska föreskrifter. Frågan var visserligen då mera komplicerad därigenom att de båda kamrarna måste ena sig om en gemensam stadga vid sidan om de separata stadgorna för respektive kammare. Det dröjde också ända till i mars 1868 innan man lyckades lösa frågan. Men den tidens riksdag hade å andra sidan i rikt mått vad vår tid saknar: gott om tid.

Att den nu avgående riksdagen i viss mening föregriper vad den nya riksdagen ensam och suveränt har att besluta om får sålunda anses väl motiverat. Detta gäller i varje fall frågan om utskottsorganisationen och vissa andra liknande problem. Man kan däremot ställa sig mera tveksam när det gäller sådant

Ang. riksdagsstadga för enkammarriksdagen

som utan större olägenhet skulle kunna regleras senare, exempelvis debattreglerna. Det kan inte gärna vara särskilt angeläget att denna riksdag ger den efterföljande anvisningar om hur exempelvis frågedebatterna skall utformas. Om vi ändå tar på oss det ansvaret — det finns givetvis skäl att inte bryta ut vissa delar ur stadgan — bör vi åtminstone se till att vi inte försvagar riksdagens ställning i det parlamentariska livet. Eller med andra ord: om nu den gamla riksdagen önskar stå fadder vid den nyas tillkomst, bör den avstå från sådana dopgåvor som den nyfödde kommer att betacka sig för senare.

Utskottet har nått enighet på samtliga punkter utom tre. Den första gäller ärendefördelningen mellan två av utskotten, den andra benämningen på ett utskott och den tredje en detalj i fråga om debattreglerna — en detalj visserligen men en inte alldeles oväsentlig detalj.

Folkpartiets och moderata samlingspartiets representanter i utskottet har i stort följt det förslag till utskottsorganisation på utbildningens, forskningens och kulturlivets områden som grundlagberedningen framlagt och som återfinnes i kansliutkastet. Vi har ansett att en av de principer som varit vägledande för grundlagberedningen — nämligen strävan att åstadkomma en så jämn arbetsfördelning mellan utskotten som möjligt — bör tillmätas stor betydelse. Utskottsmajoritetens förslag, innebärande att den högre utbildningen och forskningen skall föras över till skolutskottet, kommer att leda till en mycket ojämn arbetsfördelning. Arbetsbördan med ett utbildningsutskott omfattande inte bara det allmänna skolväsendet, lärarutbildningen och vuxenutbildningen utan också forskning och högre utbildning kommer att bli orimligt stor. Det är dock inte främst om tanken om de ledamöter som skall arbeta i detta utskott som varit avgörande för vårt ställningstagande utan farhågor för att dessa viktiga frågor inte

kan få den noggranna beredning som de förtjänar.

I kansliutkastet till riksdagsstadga föreslogs benämningen miljövärds- och jordbruksutskottet för det utskott som majoriteten vill kalla jordbruksutskottet. Vi anser liksom två av centerpartiets utskottsrepresentanter att den förra beteckningen är att föredra. I en tid då miljövärdsfrågorna är av yttersta vikt, finns det anledning att markera detta i namngivningen av det utskott som har att bereda de frågorna.

Den tredje reservationen gäller 48 §, reglerna för frågedebatterna. Utskottsmajoriteten har föreslagit att ledamot som framställt enkel fråga skall kunna få ordet högst två gånger och har motiverat detta med att "plenitiden kan komma att bli hårt ansträngd i enkammarriksdagen". Det är emellertid ett argument som är högst tveklaktigt till sin bärkraft. Effekten av en hård begränsning av debattmöjligheten kan i stället mycket väl bli den rakt motsatta. Åtskilliga ledamöter kommer med all säkerhet i många fall att välja interpellation i stället för enkel fråga för att få bättre möjlighet att utveckla sin sak.

Det är i själva verket med den praxis som nu tillämpas relativt ovanligt att en ledamot använder sig av fler än två anföranden. Under innevarande års riksdag t. o. m. november månads utgång har enligt riksdagens upplysningstjänst 76 enkla frågor besvarats i första kammaren och 253 i andra kammaren. Vid besvarandet har det vid endast sju tillfällen — alltså 7 av 76 — i första kammaren och 36 i andra kammaren förekommit fler än två anföranden från frågeställarens sida. Om man gör det tankeexperimentet, att det tredje anförandet skulle ha uppgått till maximala tre minuter, vilket självfallet är att ta till i överkant, skulle man under denna tid — alltså under hela 1970 års riksdag med undantag av december månad — i första kammaren ha sparat in omkring 20 minuter och i andra kam-

Ang. riksdagsstadga för enkammarriksdagen

maren mindre än två timmar. Detta under förutsättning att ingen av frågeställarna valt att interpellera för att tillförsäkra sig rätt till mera debattid och därvid tagit mera tid i anspråk. Var och en kan själv räkna ut hur många sekunder tidsvinsten blivit per plenidag.

Gentemot den obetydliga tidsvinsten — om det över huvud taget blir någon sådan — står den begränsning i rätten till ett tredje anförande som en ledamot *kan* behöva men i praktiken sålunda endast undantagsvis utnyttjar. Det innebär att man för en tvivelaktig vinst betalar ett mycket högt pris. Riksdagens ställning gentemot regeringen försvagas självfallet genom denna stympning av frågedebatten. Folkpartiets ledamöter i konstitutionsutskottet har samfällt vänt sig emot denna självstympning och i en reservation yrkat bifall till en motion av herr Ernulf, innebärande att frågeställaren skall ha rätt till högst tre repliker.

Det ligger, synes det mig, något av en ödets ironi i detta att den riksdag som genom författningsreformen framgångsrikt bidragit till en vidareutveckling av vårt demokratiska styrelseskick nu i ovist nit spelar den nya riksdagen ett förargligt spratt. Nykomlingen vid Sergels torg vore, herr talman, värd en bättre faddergäva.

Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 1, 2 och 3 vid konstitutionsutskottets utlåtande nr 48.

Herr **PETTERSSON, AXEL GEORG**, (cp):

Herr talman! Jag skall inskränka mig till att endast lägga några synpunkter på den till utskottsutlåtandet fogade reservationen 2, där vi reserverar inte har velat förorda någon ändring gällande dels beteckningen på jordbruksutskottet, dels definitionen av utskottets arbetsuppgifter.

I det här nämnda kansliutkastet till riksdagsstadga, som har legat till grund

för motioner i riksdagen, har ifrågavarande utskott kallats för miljövårds- och jordbruksutskottet, men konstitutionsutskottets majoritet har nu ändrat beteckningen till enbart jordbruksutskottet. Majoriteten har i denna del frångått kansliutkastet. Som skäl för denna ändring har man bl. a. angivit att man vill undvika dubbelnamn och att namnet så långt möjligt bör anslutas till respektive departement. Den principen kan i och för sig vara riktig, men skäl talar också för att det bör vara angeläget att namnet på ett utskott så långt som möjligt anger utskottets viktigaste arbetsområde.

Miljövårdsfrågorna intar i dag en dominerande ställning i den allmänna debatten på olika områden, och självfallet kommer miljövårdsfrågor av olika slag in i debatten inom de flesta av riksdagens utskott. Men den del av miljöpolitiken som behandlas av det nu aktuella utskottet gäller främst naturvård, landskapsvård och den yttre miljön. Eftersom denna del av miljövårdsfrågorna i dag omfattas av ett mycket stort intresse från den stora allmänheten bör väl just denna del av miljövårdsbegreppet även få komma till uttryck i namnet på ifrågavarande utskott. Det är detta vi reserverar har velat rikta uppmärksamheten på.

Beträffande beskrivningen av utskottets arbetsuppgifter har vi reserverar i skrivningen framhållit att det varit önskvärt att hålla isär miljövårds- och näringsfrågor i två punkter och att man därigenom åstadkommer en bättre balans mellan dessa båda led i 22 §. Med den stora vikt man i dag lägger på miljövårdsfrågorna och särskilt på denna del av miljövårdspolitiken bör denna, anser vi, komma till ett klarare uttryck även i beskrivningen av utskottets arbetsuppgifter.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till reservation 2 vid konstitutionsutskottets utlåtande.

Ang. riksdagsstadga för enkammarriksdagen

Herr WERNER (vpk):

Herr talman! Vi har i vår motion med anledning av konstitutionsutskottets kansliutkast till riksdagsstadga tagit upp en punkt som gäller utskottens sammansättning med hänsyn till riksdagens arbetsduglighet och möjligheterna för riksdagsledamöter och partigrupper att på bästa sätt delta i riksdagsarbetet. I motionen hänvisar vi till vad som sägs i grundlagberedningens betänkande angående ny utskottsorganisation, där man mycket starkt understrekar betydelsen av utskottsväsendet. Jag citerar: "De ärenden som riksdagen skall fatta beslut i måste vara grundligt förberedda innan de läggs fram för avgörande. Beredningen ombesörjes sedan lång tid i Sverige av utskott. Det svenska utskottsväsendet, som vid en internationell jämförelse framstår som välutvecklat och omsorgsfullt organiserat, har förvärvat anseende som en förutsättning av riksdagens arbetsduglighet och möjligheter att varaktigt hävda sig som statsorgan."

Vi har ansett det värdefullt att samtliga i riksdagen representerade partier ges möjlighet att delta i utskottsarbetet, eftersom det måste anses vara en förutsättning för en grundlig beredning. En grundlig beredning måste också innebära att olika politiska synpunkter studeras.

Den nya valordningen vid enkammarriksdagen innebär ju att varje parti-grupp i fortsättningen kommer att ha minst 14 ledamöter — en storlek som ungefär motsvarar utskottens antal. Vi anser att detta ytterligare talar för att varje parti bör ges tillfälle att delta i utskottsarbetet. I motionen föreslår vi att den nya arbetsordningen för riksdagen utformas så att varje partigrupp beredes minst en ordinarie och en suppleantplats i varje utskott. Detta bör också gälla den valberedning som skall utses av riksdagen.

Herr talman! Även om vi i vår motion inte utvecklat så många sidor och så många ord av argumentation, är det

ändå i magraste laget av utskottet att avfärda våra synpunkter på fyra rader, där innehållet knappast kan anses vara argument i en debatt och inte heller är riktigt. Utskottet anför: "Utskottet föreslår inte någon ändring av de grundläggande reglerna om valmetod vid val inom riksdagen. Överläggningar därom har ägt rum mellan partigrupperna men har inte lett till resultat. I detta läge har utskottet inte ansett sig kunna ta upp frågorna. Utskottet avstyrker sålunda motionen 7)."

Vårt parti har icke deltagit i några överläggningar om valmetoderna vid val inom riksdagen. Rätta förhållandet är att vissa partier fört överläggningar men inte kommit till något resultat. Det är ett förhållande som är minst sagt anmärkningsvärt. Fyra partier deltar alltså i överläggningar om en del av riksdagens arbetsformer som i hög grad också berör det femte partiet. Vi vänder oss emot det sätt varpå frågan om utskottens sammansättning i den nya enkammarriksdagen har förberetts. Utskottens sammansättning angår alla ledamöter och inte bara en del av riksdagens ledamöter. Det taktikspel som har förekommit mellan vissa partier har försvärat en saklig behandling av frågan, eftersom snävt partitaktiska överväganden har präglat dessa överläggningar. Vi har ansett att man bör lägga praktiska synpunkter på denna fråga, och vi har utifrån dessa utgångspunkter föreslagit att alla riksdagspartier skall vara representerade i utskotten. Naturligtvis bör det finnas vissa normer vid fördelningen av utskottsplatserna, men enligt vår mening bör den princip som vi förordar, nämligen att alla partigrupper skall beredas minst en ordinarie och en suppleantplats i varje utskott, läggas i botten på detta resonemang.

Genom det resonemang som har förts vid dessa s. k. överläggningar har frågan om utskottsrepresentation gjorts beroende av vilken valmetod som används. Vi tror att detta har skadat denna frå-

Ang. riksdagsstadga för enkammarriksdagen

gas sakliga behandling, och detta stärker oss i vår uppfattning att de praktiska synpunkterna bör tillmätas mycket stor betydelse.

Herr talman! Jag yrkar att det stycke på s. 7 i utskottets motivering, som börjar med orden "Utskottet föreslår" och slutar med orden "sålunda motionen 7", bort ha följande lydelse:

Utskottet föreslår den ändringen av de grundläggande reglerna om valmetod vid val inom riksdagen, att varje partigrupp bör beredas minst en ordinarie plats och en suppleantplats i varje utskott. Detta bör även gälla den valberedning som skall utses av riksdagen. Utskottet tillstyrker sålunda motionen 7.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Som bekant har riksdagen på sätt och vis otur, om jag skall uttrycka det så, i fråga om utskottsorganisationen och den nya enkammararen, eftersom det förslag som antagits, först som vilande och sedan slutgiltigt, icke kommer att träda i kraft annat än beträffande ett utskott och i så fall bara för några dagar. Nu är det fråga om en annan utskottsorganisation, en mera definitiv, får man hoppas. Så mycket viktigare är det då att den från början snickras hållfast.

Tyvärr har det uppstått en skönhetsfläck i det förslag som ligger på bordet i dag. Jag syftar på förslaget om utbildningsutskottet respektive kulturutskottet. Det har, som herr Richardson påpekade, icke blivit någon balans mellan dessa utskott. Det ena utskottet blir överbelastat, kanske till bristningsgränsen, det andra får relativt litet att göra. Kulturutskottet har också fått en ämnestilldelning som säkerligen verkar förbryllande på många. Jag tror inte att den sakliga behandlingen i utskotten mår väl av en sådan obalans. Så viktiga frågor som högre utbildning och forskning — allt viktigare för var dag som går, inte minst i Sverige — borde ha fått behandlas i ett särskilt utskott

eller utgjort tyngdpunkten i kulturutskottet.

Man frågar sig vilka skäl som ligger bakom den ändring i förhållande till grundlagberedningens förslag som konstitutionsutskottet här förordar. Man kan naturligtvis gissa vilka skäl som föreligger, men det gör inte saken bättre, herr talman.

Herr PETERSSON, GEORG, (s):

Herr talman! Det är riktigt, som herr Hernelius säger, att vi kommit i en helt annan situation än den vi befann oss i när vi antog den partiella reformen. Då hade man inte tid att arbeta med utskottsorganisationen, utan man gjorde på det sättet att man utökade ledamotsantalet i de nuvarande utskotten. Jag kan nämna att det systemet medförde att ett parti som kommit över fyra procent och därmed fått minst 14 mandat i enkammararen av egen kraft blivit företrätt enligt den d'Hondtska metoden i tre av utskotten, nämligen konstitutionsutskottet, bevillningsutskottet och statsutskottet. I statsutskottet torde det ha blivit två platser.

Man hade redan då klart för sig att det inte kunde vara ändamålsenligt att få utskott med i ett fall 45 ledamöter och i andra fall 27 ledamöter. Dessutom borde riksdagen med hänsyn till utvecklingen övergå till s. k. sakutskott. Detta har medfört att vi fått det nu vilande förslaget om 16 utskott med 15 ledamöter i varje.

En helt ny situation har alltså uppstått. Vi bör väl också erinra oss att man när det gäller val till riksdagen enades om att åstadkomma vad man kallade för riksprportionalitet. För det ändamålet finns det 40 utjämningsmandat som utdelas till partier som kommit över fyraprocentsspärren. Men därutöver finns det en annan spärr, och den tror jag att herr Werner inte tänkte på, när han talade om att varje riksdagsparti skulle ha minst en ledamot i varje utskott, och det är tolvprocentsspärren.

Ang. riksdagsstadga för enkammarriksdagen

Ett bifall till motionen skulle innebära att om ett parti vinner ett mandat i en valkrets så skulle den mannen eller kvinnan vara berättigad till 16 ledamotsplatser och 16 suppleantplatser i utskott. Det finns ju ingen möjlighet att tänka sig en sådan ordning. En bindning av det slaget innebär ju att man tar bort proportionaliteten.

Den debatt som förts har gällt frågan om man skall införa samma system vid val inom riksdagen som man har vid val till riksdagen. Vi har nu fått 16 lika stora utskott, och samtliga utskottsplatser kan då fördelas proportionellt i förhållande till mandaten i kammaren.

Jag kan såsom exempel ta vpk, som kom över fyraprocentsspärren. Partiet får 17 mandat i riksdagen. Proportionellt skulle det vara berättigat till 11 platser av de 240 utskottsplatserna. Det är omkring detta problem diskussionen har förts. I det långa loppet kommer man säkert fram till att utskottets förslag är riktigt.

Vi kan också se på övriga partier. Moderata samlingspartiet, som har fått 41 mandat i riksdagen, skulle med den gängse valmetoden få två mandat i varje utskott, medan folkpartiet, som har 48 mandat i riksdagen, också skulle få bara två mandat i varje utskott.

Går man in för en proportionell rättvisa, blir det annorlunda. Då får ett parti såsom ordinarie ledamöter i utskott tillsätta ett antal som är proportionellt mot det antal ledamöter partiet har i riksdagen.

Från dessa utgångspunkter har utskottet avvisat motionen. Överläggningarna mellan partierna pågår. Jag tror att även vpk förstår att man måste försöka komma fram till en proportionalitet. Man kan inte diktatoriskt bestämma att ett parti med bara ett mandat i riksdagen skall ha 16 utskottsplatser. Det är ju en omöjlighet. Av den anledningen har utskottet yrkat avslag på motionen.

En rätt omfattande diskussion fördes innan förslaget lades fram beträffande

utskottsorganisationen, antalet utskott och på vilket sätt de skulle arbeta. Frågan var om det skulle finnas två utskott för utbildningsfrågorna. Man fann att ärendemängden var så stor — i statsutskottet har ju ärendena delats upp på andra och femte avdelningarna — att man borde ha två utskott. Grundlagberedningen hade i sina resonemang två alternativ. Den stannade för ett utbildningsutskott där man skar av utbildningen efter gymnasienivån och lade de ärendena i ett annat utskott. Motioner har väckts, i vilka krävs att utbildningsfrågorna nerifrån och ända upp i toppen bör handläggas av samma utskott. Utskottsmajoriteten har funnit att de argument härför som anförts är bärande och har därför föreslagit att utbildningsutskottet skall bereda frågor om högre utbildning, forskning, skolväsendet, lärarutbildningen och vuxenutbildningen. Övriga frågor skall beredas av kulturutskottet, dit — i motsats till kansliutkastet — har överförts idrotts- och friluftsvärksamhet.

Skulle man börja räkna antalet ärenden under ett år, skulle man finna att vissa utskott har betydligt flera ärenden än andra. Men antalet ärenden säger ingenting om arbetsmängden. Ett utskott kan ha endast ett fåtal ärenden, men de kan vara nog så betungande. Jag är övertygad om att även kulturutskottet får över nog med arbetsuppgifter framöver. Man kan inte dela upp ärendena så att det tar varje utskott precis lika lång tid att bereda de ärenden som har hänvisats till dem. Utskottens arbetstid skiftar för övrigt från det ena året till det andra.

Jag vill, herr talman, i detta fall yrka bifall till utskottets hemställan.

Man skall även hålla i minnet att här tillkommer någonting nytt, nämligen möjligheten för ett utskott att överlämna ett ärende eller del av ett ärende till annat utskott, om man anser detta andra utskott vara mera kompetent att handlägga just det ärendet. Det har alltså skapats möjligheter till en större rör-

Ang. riksdagsstadga för enkammarriksdagen

lighet än som hittills varit fallet. Om man gör på det sättet, finns det möjlighet att ordna dessa frågor tillfredsställande, i varje fall när det gäller att fördela arbetsbördan.

Beträffande dubbelnamnet — miljö-
vårds- och jordbruksutskottet — är det riktigt som min namne sade, nämligen att nu inte föreslås någon förändring beträffande de frågor som utskottet skall handlägga. Vi anser att man inte i något fall skall ha dubbelnamn. Att utskottet också skall handlägga miljö-
vårdsfrågor framgår av skrivningen beträffande utskottets arbetsuppgifter. Vi skall inte tro att miljö-
vårdsfrågorna kommer bort bara därför att vi behåller det gamla namnet, jordbruksutskottet. Vi vill bara undvika dubbelnamn.

När det gäller de enkla frågorna föreslår reservanterna att tre repliker skall medges. Vi är här i Sverige, om vi jämför med andra länder som har ett system med enkla frågor, t. ex. Norge och Danmark, generösa beträffande tiden för repliker. I Norge har man en betydligt hårdare tidsbegränsning. Vi har tagit efter den norska spörretimmen. Det var den som vi studerade när vi införde de enkla frågorna. I Norge klarar man de enkla frågorna bra, fastän tiden för replik är kortare. Jag tror inte att det behöver gå sämre i Sverige. Utvecklingen är sådan att vi bör försöka få till stånd en begränsning när det gäller att ta tid i anspråk för enkla frågor.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag. Det finns möjlighet att återkomma till denna fråga när det nya 27-mannakonstitutionsutskottet lägger fram det slutliga förslaget för enkammarriksdagen.

Herr WERNER (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Pettersson hårdar resonemanget om vad en grupp är och hänvisar till det förhållandet att en man kan komma in med hjälp av 12 procent. Ja, det är riktigt. Jag vet inte

om jag skall betraktas som en grupp eller som ledamot i den här kammaren. Men det är väl slutpratad om det nu, om några dagar.

Men lika litet, herr Pettersson, som en man både av praktiska och andra skäl kan anses vara en grupp och sitta i 16 utskott, lika litet kan man använda 12-procentsresonemanget i detta sammanhang. När vi har talat om grupp i dessa frågor har vi utgått från de riksdagsgrupper som får 4 procent och som kommer in i utskott bestående av minst 14 ledamöter. Man kan också visa litet god vilja när det gäller arbetsformerna i riksdagen och inte hårdra resonemangen.

Herr RICHARDSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det var närmast ett yttrande av konstitutionsutskottets ordförande som föranledde mig att gå i svaromål.

Ordföranden förklarade beträffande fördelningen på utskott att antalet ärenden inte säger någonting om arbetsbördan. Detta är en något överraskande upplysning, eftersom vi under utskottsbehandlingen begärde att få en utredning om arbetsvolymens storlek för de tänkbara uppdelningarna på kulturutskott och skolutskott. Om det nu är herr Petterssons uppfattning att antalet ärenden inte säger någonting, hade det väl varit rimligare att ha en annan måttstock, t. ex. antalet motioner eller betänkandenas omfattning.

Varje uppdelning innebär självfallet att institutioner som har samband med varandra förs till olika utskott. Detta är oundvikligt. Detta innebär också utskottsmajoritetens förslag. Vi kan som ett exempel ta vuxenutbildningen. Den kommunala vuxenutbildningen förs till utbildningsutskottet, medan den vuxenutbildning som sker i bildningsförbundens regi förs till kulturutskottet.

Innebär det då verkligen någon större olägenhet att exempelvis skolfrågorna

Ang. riksdagsstadga för enkammarriksdagen

förs till ett utskott och den högre utbildningen till ett annat? Vi kan i det sammanhanget erinra oss att det finns olika huvudmän. Hela skolväsendet är kommunalt, medan den högre utbildningen och forskningen är statliga. Vi har olika tillsynsmyndigheter: skolöverstyrelsen i det ena fallet och universitetskanslersämbetet i det andra.

Slutligen vill jag göra ett påpekande beträffande den enkla frågan. Jag antydde i mitt föregående inlägg att jag anser det något tveksamt om denna riksdag över huvud taget skall befatta sig med förslaget till en ny riksdagsstadga för enkammarriksdagen, även om det kan anses motiverat med tanke på att den nya utskottsorganisationen måste förberedas. Däremot anser jag det mindre tilltalande att tvåkammarriksdagen — i all synnerhet denna kammar vars majoritet inte återkommer i enkammarriksdagen — skall vara med om att föreslå åtgärder som innebär en försvagning av riksdagens ställning i det parlamentariska livet. En reduktion av en frågeställares möjligheter i en frågedebatt måste otvivelaktigt innebära en sådan försvagning.

Herr **PETTERSSON, GEORG**, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill erinra om att det står enkammarriksdagen helt fritt att vidtaga ändringar. Den är inte bunden av beslut som fattas i dag.

Jag vill också tillägga att vi skall göra klart för oss att det rör sig om en helt ny utskottsorganisation med en helt annan behandling av ärendena i utskotten än den som förekommit hittills.

Det är möjligt att riksdagen redan år 1971 kommer att finna att den vill göra förändringar. Sådana ändringar kan kanske också behöva göras på grund av att ärendena flyttas i kanslihuset.

Man behöver således inte hysa alltför stora farhågor för att dagens beslut skall innebära en olycklig läsning för

framtiden. Det står nämligen den blivande enkammarriksdagen fritt att ändra sin egen författning.

Herr **RICHARDSON** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är självklart att den nya riksdagen är suverän att besluta om sin egen riksdagsstadga. Jag anser emellertid att det är osympatiskt och tyder på bristande generositet från den nuvarande riksdagens sida att försöka påtvinga den nya riksdagen en debattregel som begränsar dess möjligheter. Det hade varit snyggare att låta den nya riksdagen själv begränsa ledamöternas replikrätt.

Herr **ANDERSSON, AXEL**, (fp):

Herr talman! Eftersom jag i fortsättningen inte kommer att ha några större bekymmer för hur mycket som läggs på utbildningsutskottet borde jag kanske tiga. Man jag har i alla fall suttit där i åtskilliga år och känner rätt väl till den arbetsbörda som andra avdelningen i statsutskottet har haft. Under många år har andra avdelningen i statsutskottet haft lika många ärenden som de övriga avdelningarna i statsutskottet tillsammans.

Nu menar herr Georg Pettersson att detta egentligen inte säger någonting om arbetsbördans storlek. Det kan ju, menar han, vara mycket enkla och lättlösta frågor som olika utskott får att handskas med. Men de som varit med här i riksdagen några år vet ju att man ganska ofta får höra någon kamrat säga: I dag har vi att vänta besvärliga debatter, nu kommer skolfuxarna i gång, och då tar det en väldig tid! Det tyder väl ändå på att det inte har varit så särskilt enkla frågor som vi haft hand om i statsutskottets andra avdelning.

Tänk sedan på hur många gånger det från den här talarstolen av olika eklektisk- och utbildningsministrar har ta-

Ang. riksdagsstadga för enkammarriksdagen

lats om utbildningsexplosionen, om hur kolossalt mycket som hänt på skolans område under de senaste åren. Man kan väl inte då samtidigt påstå att det inte är en tung arbetsbörda som har åvilat andra avdelningen i statsutskottet. Ingen tror väl heller att det under den allra närmaste framtiden kommer att bli någon större ändring i fråga om arbetsbördan. Vi är ju överens om att det ännu återstår kolossalt mycket som måste göras på utbildningens område.

Vad som förvånar mig är att ett par ledamöter i andra avdelningen, bl. a. dess ordförande, har motionerat om en dylik uppdelning. Jag vet inte om det beror på att han suttit relativt kort tid i andra avdelningen eller om han haft andra bevekelsegrunder. Den fördelning som föreslås i reservationen förefaller ju vara väsentligt rimligare. Jag skulle tro att om man inte följer den, kommer man snart nog ändå att bli tvungen att göra en ny uppdelning. Under min tid i statsutskottet har det vid ett par tillfällen skett förändringar i fråga om vilka ärenden som skall behandlas av olika avdelningar, helt enkelt därför att man har kommit underfund med att en del avdelningar varit oerhört hårt belastade, medan andra avdelningar haft relativt litet att göra.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av de därunder förekomna yrkandena särskilda propositioner komme att framställas *dels* angående utskottets yttrande rörande envar av de frågor, som avsåges i de vid utlåtandet avgivna reservationerna, *dels* beträffande utskottets yttrande avseende reglerna om valmetod vid val inom riksdagen, *dels* i fråga om utskottets yttrande i övrigt, *dels ock* rörande utskottets hemställan.

I vad anginge utskottets yttrande såvitt gällde *utskottsorganisationen på utbildningsområdet*, fortsatte herr talmannen, hade yrkats *dels* att detsamma skulle godkännas, *dels ock* att kam-

maren skulle godkänna vad utskottet yttrat med den ändring, som föreslagits i den av herr Richardson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på godkännande av utskottets yttrande i denna del oförändrat vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Richardson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner vad konstitutionsutskottet anfört i sitt utlåtande nr 48 i vad gäller utskottsorganisationen på utbildningsområdet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes vad utskottet anfört med den ändring, som föreslagits i den av herr Richardson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom appresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Richardson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 82;

Nej — 46.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Med avseende å utskottets yttrande i vad gällde *jordbruksutskottets benämning* gjorde herr talmannen nu propositioner, först på godkännande av detsamma samt vidare på godkännande

Ang. riksdagsstadga för enkammarriksdagen

av vad utskottet anfört med den ändring, som föreslagits i den av herr Richardson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att ha upprepat propositionen på godkännande av utskottets yttrande i förevarande del oförändrat, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Richardson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner vad konstitutionsutskottet anfört i sitt utlåtande nr 48 i vad gäller jordbruksutskottets benämning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes vad utskottet anfört med den ändring, som föreslagits i den av herr Richardson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Richardson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 94;

Nej — 36.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Såvitt gällde utskottets yttrande rörande *antalet inlägg i frågedebatter*, anförde vidare herr talmannen, hade yrkats dels att detsamma skulle godkännas, dels ock att kammaren skulle godkänna vad utskottet anfört med den

ändring, som föreslagits i den av herr Richardson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3 betecknade reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på godkännande av utskottets yttrande i denna del oförändrat vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Richardson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner vad konstitutionsutskottet anfört i sitt utlåtande nr 48 i vad gäller antalet inlägg i frågedebatter, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes vad utskottet anfört med den ändring, som föreslagits i den av herr Richardson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Richardson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 106;

Nej — 27.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Vidkommande utskottets yttrande beträffande *reglerna om valmetod vid val inom riksdagen* gjordes därpå propositioner, först på godkännande av detsamma samt vidare därpå att kammaren skulle godkänna det av herr Werner under överläggningen framställda yrkandet; och förklarades den förra

propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

På härefter gjord proposition godkändes utskottets *yttrande i övrigt*.

Slutligen bifölls på gjord proposition utskottets *hemställan*, i vad den ej kunde anses besvarad genom kammarens föregående beslut.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets betänkande nr 49, med förslag till ändringar i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 67, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med anledning av riksskatteverkets inrättande, m. m., bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Ang. ändringar i adoptionslagstiftningen

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i föräldrabalken m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Genom en den 23 oktober 1970 dagtecknad proposition, nr 186, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om ändring i föräldrabalken,
- 2) lag om ändring i lagen (1958: 640) om ändring i föräldrabalken,
- 3) lag om ändring i lagen (1958: 638) om införande av nya ärvdabalken,
- 4) lag om ändring i giftermålsbalken,
- 5) lag om ändring i namnlagen (1963: 521),

Ang. ändringar i adoptionslagstiftningen

6) lag om ändring i lagen (1969: 618) om fastställande av faderskapet till barn utom äktenskap.

Propositionen innehöller förslag till ändringar i adoptionslagstiftningen. Ändringarna syftade till att så långt möjligt likställa alla adoptivbarn med andra barn i familjerättsligt hänseende. Sålunda föresloges, att reglerna för s. k. stark adoption skulle göras tillämpliga på kvarstående äldre s. k. svaga adoptioner. Vidare skulle nuvarande möjligheter att häva adoption slopas. Samtidigt infördes möjlighet att adoptera adoptivbarn. I propositionen föresloges dessutom vidgade möjligheter för den som vore mellan 20 och 25 år att antaga adoptivbarn.

Övergången från svag till stark adoption hade föreslagits träda i kraft den 1 juli 1971. I övrigt avsåges ändringarna träda i kraft den 1 januari 1971.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

dels de likalydande motionerna I: 1362, av herrar *Alexanderson* och *Ernulf*, samt II: 1580, av fru *Frænkel* och herr *Källstad*, i vilka motioner anhållits, *dels* att riksdagen måtte för sin del besluta om en övergångsbestämmelse i den föreslagna lagen om ändring i föräldrabalken av innebörd att adoptant genom ett anmälningsförfarande hos domstol under tiden fram till lagens ikraftträdande finge möjlighet att bibehålla adoptionen enligt reglerna om s. k. svag adoption, *dels* att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte hemställa att en så vitt möjligt effektiv information gäves såväl om innebörden av övergången från svag till stark adoption som om möjligheten att låta svag adoption bestå,

dels ock de likalydande motionerna I: 1363, av fru *Florén-Winther* och fröken *Stenberg*, samt II: 1581, av herr *Nordstrandh*, i vilka motioner yrkats,

Ang. ändringar i adoptionslagstiftningen

att riksdagen skulle I. besluta, att undantag från övergående till stark adoption genom retroaktivt verkande lagstiftning skulle kunna beviljas om kontrahenterna så önskade; II. uttala, att kontrahenterna i äldre adoptionsförhållanden borde tillfrågas huruvida de önskade övergång till stark adoption.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att motionerna I: 1363 och II: 1581, såvitt avsåge yrkandet under II, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

B. att riksdagen måtte — med förklaring att de under punkterna 2) och 3) i propositionen nr 186 framlagda förslagen till lag om ändring i lagen (1958: 640) om ändring i föräldrabalken och lag om ändring i lagen (1958: 638) om införande av nya ärvdabalken icke kunnat i oförändrat skick antagas — i anledning av motionerna I: 1362 och II: 1580 samt I: 1363 och II: 1581, samtliga motioner i denna del, för sin del antaga lagförslagen med de ändringarna, att lagarna erhöles den lydelse, som under punkten angivits;

C. att riksdagen måtte antaga de under punkterna 1) samt 4)—6) i propositionen upptagna förslagen;

D. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 1362 och II: 1580, såvitt avsåge informationsfrågan, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i utlåtandet anförts härom.

Av utskottet föreslagna ändringar i förevarande lagförslag innebure, att reglerna för stark adoption skulle göras tillämpliga även för svag adoption utom i de fall där adoptant eller adoptivbarn före den 1 juli 1971 hos domstol anmälde, att han önskade bibehålla adoptionen enligt reglerna för svag adoption.

Reservation hade avgivits vid B och D i utskottets hemställan, av herr *Erik Svedberg*, fröken *Mattson*, herr *Hjorth*, fru *Lindström*, fröken *Bergegren* samt

herrar *Jönsson* i Malmö, *Hansson* i Piteå och *Jadestig* (samtliga s), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under B och D hemställa,

B. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 1362 och II: 1580 samt I: 1363 och II: 1581, samtliga motioner i denna del, antaga de under punkterna 2) och 3) i propositionen nr 186 framlagda förslagen till lag om ändring i lagen (1958: 640) om ändring i föräldrabalken och lag om ändring i lagen (1958: 638) om införande av nya ärvdabalken;

D. att motionerna I: 1362 och II: 1580, såvitt avsåge informationsfrågan, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Fröken **MATTSON** (s):

Herr talman! I denna lagstiftande församling fattar vi av och till beslut som konkret och mycket påvisbart kan förändra en individs hela ställning i samhället, förändra den socialt, familjerättsligt, beslut som i ett slag kan förändra förhållandena till de människor som står vederbörande individ närmast. Tyvärr kan man väl ibland konstatera att de beslut som så påtagligt griper in i individens liv inte alltid når ut till allmänhetens kännedom på ett sätt som skulle vara önskvärt. Jag tror att man kan lämna detta omdöme om den ändring av adoptionslagstiftningen som riksdagen antog 1958 och som varit i kraft sedan 1959. I likhet med många andra länder, framför allt de nordiska, ändrade vi då adoptionsförhållandena från s. k. svag till stark adoption. Den starka adoptionen överensstämmer helt och hållet med en modern uppfattning om en adoptions rättsverkningar. Ett adopterat barn bör i alla avseenden vara jämställt med barn födda inom äktenskapet.

Den adoption som vi hade tidigare och som fortfarande förekommer på

en del håll ute i världen, dvs. den svaga, har inte så klart accepterat detta. Ett adopterat barn hade enligt vår tidigare lag försörjningsplikt både mot adoptivföräldrarna och mot sina rätta föräldrar. Det hade också möjligheter att arva båda föräldraparen.

Inte minst i det nuvarande adoptionsinstitutet, där vi får adoptivbarn från en lång rad länder, till och med från andra kontinenter, har markerat kravet att jämlikhet bör råda också för adoptivbarn. Där bör den starka adoptionen gälla.

Den har emellertid, vilket jag och många andra ofta framhållit från denna talarstol, haft en mycket påtaglig skönhetsfläck, nämligen att adoptionen har kunnat hävas på begäran av adoptanten, liksom av adoptivbarnet, om den adopterade grovt förgått sig, försummat sina plikter eller fört ett lastbart och brottsligt liv.

Det har väl inte förekommit många fall där detta har legat till grund för att ett adoptivförhållande har upphävts. Men de fall som har rapporterats i pressen och i Nytt juridiskt arkiv har mycket påtagligt visat vad unga individer i de mest känsliga åldrarna kan råka ut för när förhållandet med den köttslige fadern och modern är avklippt och förhållandet med adoptivföräldrarna, vilka barnen alltmer kommit att betrakta som sina egna, plötsligt med lagens hjälp upphäves. Barnen hamnar i ett vacuum och har kanske inte kontakter åt något håll.

Det är, herr talman, mycket glädjande att konstatera att proposition 186, som ligger till grund för första lagutskottets utlåtande nr 81, innehåller förslag om att denna hävande paragraf tas bort.

Som representant för reservanterna i första lagutskottet vill jag här särskilt uppehålla mig vid övergången från svag till stark adoption. Det måste särskilt betonas att det är lotten som avgjort att det blivit reservanterna som

Ang. ändringar i adoptionslagstiftningen
företräder den linje som finns i Kungl. Maj:ts proposition nr 186.

Jag berörde inledningsvis att många beslut om lagändringar inte alltid blir tillräckligt kända bland den allmänhet som berörs av bestämmelserna i fråga. Det kan illustreras av att parterna i ett adoptionsförhållande under en övergångstid, från 1959 till 1964, dvs. under fem år, hade rätt att anmäla om man fortfarande önskade ha den gamla "svaga" adoptionen. Uppenbarligen finns det många människor, som nu befinner sig i adoptionsförhållande, vilka har fattat lagändringen så att alla svaga adoptioner utan undantag skulle ha ändrats till starka. Det är i varje fall endast 3 000 å 4 000 människor som har använt detta anmälningsförfarande, medan man kan räkna med att antalet adoptioner från år 1918 fram till i dag rör sig omkring cirka 70 000. Det är alldeles uppenbart, och det har vi också kunnat kontrollera hos myndigheter och ämbetsverk som vi resonerat med, att det stora flertalet adoptivföräldrar och adoptivbarn tror att adoptivbarnen är jämställda med egna barn och att vi alltså utan undantag har fått en stark adoption här i landet. Det som har aktualiserat en ändring är självfallet den arvsrätt som i fjol genomfördes för utomäktenskapliga barn. Det var en lag som hälsades med stor tillfredsställelse, eftersom den jämställde utomäktenskapliga barn med barn födda inom äktenskap och gav jämlikhet mellan särkullsbarn och föräldrarnas andra barn.

Med hänsyn till att de flesta adoptioner äger rum i spädbarnsåldern och att det övervägande antalet adoptivbarn är barn födda utom äktenskap har nu det säregna förhållandet uppstått att även om alla adoptioner som ingåtts efter 1959 är starka, så kan i andra adoptionsförhållanden föreligga rätt till arv både efter adoptivfadern, adoptivmodern och den biologiske fadern till ett utomäktenskapligt barn. Det är det hänsynstagandet som ligger bakom pro-

Ang. ändringar i adoptionslagstiftningen
positionen. Förslaget innebär att fr. o. m. den 1 juli 1971 skall samtliga adoptioner förändras till starka, alltså även de som under tiden mellan den nya och den gamla lagstiftningen har varit svaga.

Vi reservanter anser att det är alldeles självklart att samtliga adoptivbarn måste ha en gemensam familjerättslig ställning. Vi har i utskottet behandlat en del motioner, där det framhållits att i alla äldre adoptionsförhållanden bör adoptanter och adoptivbarn tillfrågas om de önskar låta den svaga adoptionen bestå. Ett sådant förfarande är kanske möjligt i våra dagar med datateknikens hjälp, men det är definitivt inte möjligt i fråga om äldre adoptionsförhållanden. Jag föreställer mig att utskottets talesman kommer att gå in på detta.

I motionsparet I:1362 och II:1580 vill motionärerna låta en övergångstid mellan svaga och starka adoptioner fortfarande bestå. Motionärerna hänvisar till en rad förhållanden, där det ur adoptivbarnens synpunkt kan förefalla rimligare med en svag adoption, dvs. att adoptivbarnen skall kunna ärva både adoptivföräldrarna och de biologiska föräldrarna. Oss förefaller det, herr talman, ganska orimligt att man i ett läge då man funnit det nödvändigt att förändra samtliga adoptioner till starka skall undanta en liten grupp. Det blir en grupp som måste ha en hel del år på sig för att välja det lämpligaste adoptionsförhållandet. I reservationen nämns tre år, men förmodligen kommer det att ta mycket längre tid. Det finns nämligen barn som adopterades 1958 och alltså i dag är 12 år och som om de rätt skall förstå vilken större fördel de har av att vara adopterade enligt det svaga alternativt det starka systemet måste uppnå minst 16—17-års ålder. Men vi tycker att det är ganska upprörande att låta spekulationsåsikter komma till uttryck i lagstiftningen och att göra det möjligt genom en undantagsbestämmelse för barn fött

utom äktenskap att räkna efter huruvida fadern eller modern kanske är bättre arvsobjekt än adoptivföräldrarna. Vi anser att det i de fall där det verkligen råder god kontakt mellan berörda parter är möjligt att ordna saken genom ett testamentariskt förordnande.

Vi yrkar således avslag såväl på motionerna som på första lagutskottets förslag i denna del i utlåtandet nr 81.

Vi har också i vårt förslag till utskottsutlåtande tryckt på att vederbörande departementschef mycket noggrant redovisat de möjligheter han har att starta en informationskampanj så att alla blir på det klara med vilka rättsverkningar den nya lagstiftningen får.

Under hänvisning till det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den till första lagutskottets utlåtande nr 81 fogade reservationen.

Herr ALEXANDERSON (fp):

Herr talman! Som framgår av fröken Mattsons anförande gäller skiljaktigheten mellan majoriteten och reservanterna bara en detalj bland de många frågor som här är uppe till avgörande. Men det är fråga om en detalj av en viss principiell betydelse.

Som fröken Mattson nämnde genomfördes här i riksdagen 1959 en ändring av reglerna om adoption. Den tidigare svaga adoptionen förändrades till den numera gällande starka. Detta medförde framför allt mera långtgående verkningar i arvsrättsligt avseende. I stället för den ganska snävt begränsade arvsrätt som förut gällde fick adoptivbarn nu full arvsrätt i förhållande till adoptanten och hans släkt. Å andra sidan upphörde all arvsrätt mellan adoptivbarn och dennes biologiska anförvanter.

När denna reform genomfördes betraktades som självklart att de nya reglerna inte utan vidare kunde tillämpas på de gamla adoptivförhållandena. För övergång till de nya reglerna

hänvisades vederbörande till ett förfarande som i princip var likadant som vid en vanlig adoption. Det var sålunda inte bara fråga om ett anmälningsförfarande som jag tyckte fröken Mattson nämnde. Vederbörandes samtycke erfordrades, och förfarandet var det normala med beslut av domstol och hörande av barnavårdsnämnd i de fall då adoptivbarnet var ommyndigt. Grunden härtill var naturligtvis att adoptionen var baserad på en viljeförklaring av vederbörande adoptant och adoptivbarn eller deras företrädare.

Denna övergångsform tillämpades, som fröken Mattson här sade, i långtifrån alla fall. Vad detta beror på vet vi inte så noga — härom kan vi bara spekulera. Det har talats om att det var bristfällig information. Det har också talats om att en hel del föredrog att de äldre reglerna skulle gälla. Jag skulle för min del kunna tänka mig ytterligare förklaringar, nämligen att det i en del fall inte spelade någon större roll eller att vederbörande i varje fall inte hade någon känsla av att detta spelade någon större roll. I många fall av de gamla adoptionerna var naturligtvis det hela överspelat — man kunde inte vänta på några arvsrättsliga konsekvenser som skulle utfalla olika i de olika fallen.

Med hänsyn till den principiella ståndpunkt som man då tog och som fortfarande enligt mitt förmenande har bärkraft, är det med en viss tvekan vi nu går med på att den här starka adoptionen utan särskilda viljeförklaringar från vederbörande skall få gälla i alla de äldre adoptivförhållandena. Men om vi gör det synes det rimligt att de, i sådana fall när det för de berörda parterna framstår som icke önskvärt att de nya reglerna blir tillämpliga, också beredes möjlighet att låta de gamla gälla.

Den ursprungliga adoptionen grundades ju på en viljeförklaring, och den förklaringen var given under vissa då gällande förutsättningar beträffande

Ang. ändringar i adoptionslagstiftningen
verkningarna av adoptionen. Jag skall nämna några fall som inte är ovanliga och där man väl kan tänka sig att parterna skulle resonera så att man vill behålla nu gällande regler. Det är t. ex. icke ovanligt att efter en skilsmässa modern har fått vårdnaden om barnet och att barnet adopteras av styvfadern om modern gifter om sig. Men det är därför inte säkert att bandet med den biologiske fadern avses att helt upphöra. Det händer vidare att barn som blir föräldralösa adopteras av någon närstående — av syskon till någon av föräldrarna, eller av far- eller morföräldrar osv. I sådana fall är det inte heller naturligt att förbindelsen med den biologiska släkten skall upphöra. Då är det rimligt att man har möjlighet att låta de förutsättningar, under vilka adoptionen har kommit till stånd, fortfarande gälla.

Fröken Mattson talade här om att de nya reglerna beträffande utomäktenskapliga barns arvsrätt skulle vara den drivande kraften till denna reform. Jag tycker att det är ganska egendomligt att driva denna tes så att man, på grund av att man för ett år sedan genomförde att utomäktenskapliga barn skulle ha arvsrätt efter sin fader, nu anser det viktigt att upphäva den arvsrätten i de fall då vederbörande har blivit adopterade. Den skulle då kvarstå endast i de fall där adoption inte har kommit till stånd. Det blir enligt mitt förmenande en rätt egendomlig klyvning av den kategorin.

Det är därför rimligt att de adoptanter eller adoptivbarn som skulle önska att de regler, vilka gällde när adoptionen kom till stånd, fortfarande skall gälla, får en frist att meddela detta till vederbörande domstol, och att en sådan önskan då skulle få gällande kraft. Det sägs att man kan ordna saken genom testamentariska förordnanden, men något sådant är inte alltid genomförbart. Det är inte heller säkert att den som skulle göra testamentet är samma person som den vilken skulle kunna avge

Ang. ändringar i adoptionslagstiftningen

en viljeförklaring om att de äldre reglerna skulle gälla. Det är säkerligen också svårare att få igenom information och åtgärder i form av testamentariska förordnanden än en viljeförklaring som inriktar sig direkt på adoptionsverkningar.

Fröken Mattson talade om att det är omöjligt att nå alla adoptivföräldrar, och det är väl riktigt. Man måste i stället inrikta sig på en information genom massmedia och eventuellt på annat sätt. Det hade i och för sig varit önskvärt att möjligheten att få de gamla adoptionsreglerna fortfarande gällande kunde ha utsträckts något längre än till dess att den nya lagen skall träda i kraft, men det medför komplikationer på annat sätt. Och det dröjer i alla fall ett halvår innan de nya arvsreglerna skall träda i kraft. Jag tror att den tiden är tillräcklig för vederbörande att bestämma sig. Däremot kan det naturligtvis finnas några som under den tiden inte får kännedom om de här förhållandena eller som inte lägger märke till de förändringar som är beslutade. Då uppstår samma situation som vid den tidigare lagändringen, nämligen att anmälningar som i och för sig skulle vara önskvärda inte kommer till stånd. Men det är väl en sak som man får ta med jämnmot. Framför allt tycker jag att det är ur rent principiell synpunkt viktigt att adoptivföräldrar och adoptivbarn, som har de äldre reglerna att gå efter, får möjlighet att låta dessa regler bestå om de anser detta vara bättre förenligt med de förutsättningar under vilka adoptionen kommit till.

Herr talman! Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken MATTSON (s):

Herr talman! På sidan 15 i propositionen angående ändring av lagen om adoptivförhållanden finns ett ganska långt och, såvitt jag kan förstå, väl genomtänkt remissutlåtande från Domareföreningen, vars styrelse herr Alexan-

derson torde tillhöra. Det är ganska intressant att se att Domareföreningen i många avseenden resonerar ungefär likadant som jag gjorde i mitt första anförande. Föreningen går också in på svårigheterna med de nuvarande reglerna om den svaga adoptionen, som mer och mer fallit i glömska, inte bara hos adoptanter, adoptivbarn och deras släktingar utan också bland boupptecknings- och arvsskiftesförrättare. Med den sistnämnda kategorin har Domareföreningen självfallet haft nära kontakter.

Föreningen anser det vara förenat med avsevärda olägenheter att genomföra det förslag som herr Alexanderson lagt fram i en motion och utskottsmajoriteten sedermera har tillstyrkt. Domareföreningen har därför fastän med tvekan stannat för att tillstyrka förslaget om ändring i de arvsrättsliga reglerna vid svag adoption. Domareföreningen är alltså inne på samma linje som reservanterna i utskottsutlåtandet.

Beträffande herr Alexandersons anförande kan jag också säga att det numera står rätt klart för alla, att det är riktigt att adoptivbarnet helt knyts till adoptanten och dennes släkt. I specialfall, vilka självfallet alltid kommer att finnas, vid sidan av den normala arvsordningen, är faktiskt den bästa vägen inte att begagna speciella arvsrättsliga regler utan att använda sig av testamentariska förordnanden.

Herr ALEXANDERSON (fp):

Herr talman! Fröken Mattson åberopar Domareföreningens utlåtande, i vars utformning jag troligtvis inte har deltagit. Jag brukar inte delta i utformningen av yttranden till det utskott där jag själv sitter. Det är att märka att tvekan har rätt då yttrandet skrev. Jag vidhåller bestämt min uppfattning. Av yttrandet framgår dessutom att rätt stor tvekan har rätt i flera avseenden.

Jag vidhåller därför, herr talman, mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Ang. linjesjöfart på Gotland

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan i punkten A.

Därefter gjorde herr talmannen i enlighet med de rörande punkten B förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på godkännande av den vid utlåtandet avgivna reservationen i förevarande del; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fröken *Mattson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 81 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid utlåtandet avgivna reservationen i förevarande del.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nejpropositionen.

Då emellertid herr *Alexanderson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 67;

Nej — 65.

Herr *Jansson, Paul*, (s) och herr *Lange* (s) anmälde, att de avsett att rösta nej men av misstag nedtryckt jaknappen.

På gjord proposition bifölls sedermera utskottets hemställan i punkten C.

Ytterligare gjordes enligt de avseende punkten D framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på godkännande av den vid utlåtandet avgivna reservationen i denna del; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. linjesjöfart på Gotland

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om linjesjöfart på Gotland jämte motiöner i ämnet.

Genom en den 23 oktober 1970 dagtecknad proposition, nr 175, vilken hänvisats till lagutskottet och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om linjesjöfart på Gotland.

I syfte att skapa garantier för en tillfredsställande transportförsörjning för Gotland till lägsta möjliga kostnader hade i propositionen föreslagits, att linjesjöfart mellan Gotland och svensk hamn utanför Gotland skulle få bedrivas endast efter tillstånd av Kungl. Maj:t. För tillstånd fordrades dels att behov föreläge av den ifrågasatta trafiken, dels att sökandena hade förutsättningar att driva en på en gång serviceinriktad och företagsekonomiskt rationell trafik. Taxor och turplaner skulle enligt förslaget fastställas av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämde.

Ang. linjesjöfart på Gotland

Även i övrigt kunde bestämmas särskilda villkor.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

A. de likalydande motionerna I: 1360, av herr *Schött*, och II: 1578, av herr *Björkman m. fl.*, i vilka motioner anhållits, att riksdagen vid behandling av propositionen nr 175 måtte besluta, att lagen om linjesjöfart på Gotland skulle äga tillämpning endast då linjesjöfarten bedreves med statligt stöd; samt

B. de likalydande motionerna I: 1361, av herr *Österdahl m. fl.*, och II: 1579, av herr *Gustafsson* i Stenkyrka *m. fl.*, i vilka motioner yrkats, att vad i motionerna anförts beträffande Gotlandstrafikens organisation, taxesättning och turplaner samt samrådsförfarande skulle beaktas vid riksdagens behandling av förevarande proposition.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt,

A. att riksdagen måtte — med avslag på motionerna I: 1360 och II: 1578 — antaga det vid propositionen nr 175 fogade förslaget till lag om linjesjöfart på Gotland; samt

B. att motionerna I: 1361 och II: 1579, i vad de ej kunde anses besvarade genom vad utskottet i utlåtandet anförts, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts, vid A i utskottets hemställan, av herr *Wachtmeister* (m), vilken ansett, att utskottet bort på anförda skäl hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 1360 och II: 1570 dels avslå propositionen nr 175, dels i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att i särskild ordning måtte utfärdas bestämmelser — motsvarande de i 3—9 §§ lagen om linjesjöfart på Gotland intagna reglerna — vilka skulle utgöra villkor för erhållande av

statsbidrag till ifrågavarande linjesjöfart.

Herr **ÖSTERDAHL** (fp):

Herr talman! Vi behandlar nu den mest dagsaktuella och betydelsefulla frågan för Gotlands och dess inbyggares framtid. Det är min förhoppning att kammarens ärade ledamöter har tid att lyssna på mig nu vid mitt sista framträdande här i kammaren.

Länge var havet den nästan allena-rådande verkligt effektiva transportleden. Så är inte förhållandet i dag på grund av teknikens utveckling och de statliga insatserna på landkommunikationernas område. Staten har genom sin aktiva insats för att skapa framkomstmöjligheter för de hjulbaserade transportmedlen bundit samman rikets olika delar genom järnvägsnätet och genom landsvägsnätet. Detta har krävt stora ekonomiska insatser. Vi har fått ett kommunikationsnät till vilket knutits så gott som alla rikets provinser med bofast befolkning, genom SJ:s stamlinjenät och vårt riksvägnät från vilka sedan förgreningar går ut till mindre centra och till glesbygden. Vägarna drar fram över skogar, berg och dalar, över myrar, vattendrag och mindre sjöar. Det har byggts järnvägslinjer, vägar, tunnlar, broar, och i de fall då detta inte varit möjligt har statliga eller med statsmedel understödda färjor fått knyta samman förbindelselederna. Det är väl egentligen endast två betydelsefulla områden i vårt land som inte fått sitt med allmänna medel underhållna länsvägnät sammanknutet med riksvägnätet, nämligen Öland och Gotland. För Ölands del är det bara en fråga om månader när den anknytningen kommer till stånd, och jag vill gärna gratulera öläningarna till denna framgång. Från gotländsk sida har också förts en lång och under de senaste åren intensifierad kamp för rättvisa och jämställdhet på detta område. I dag ligger för första gången på riksdagens bord ett förslag från regeringens sida till praktiska åt-

Ang. linjesjöfart på Gotland

gärder avseende Gotlandstrafiken. Vi hoppas att det syftar till att genom statliga insatser knyta samman det gotländska allmänna vägnätet med riksvägnätet. Jag hoppas i varje fall att tanken bakom den föreslagna prövningen och tillståndsgivningen är denna.

I första kammaren har jag med tidigare kommunikationsministrar och även med den nuvarande flera gånger diskuterat dessa frågor. Statsrådet Norling har då bl. a. sagt, vilket jag gärna velat ta fasta på, att gotlänningarna själva måste medverka till att lösningar av trafikfrågan kommer till stånd. Fru Walentheim var i våras i debatten inne på samma tema. Visserligen har gotlänningarna försökt att få kontakt och förhandlingar med staten, men det har inte lyckats för oss att föra fram våra synpunkter. Jag har personligen ansett att det har legat en hel del i vad statsrådet Norling framhållit. Det är vi gotlänningar som är beroende av trafiken, och vi bör därför framföra vår mening till dem som skall besluta i denna fråga.

Det är bakgrunden till de likalydande fyrtio motioner som upptar mitt och konstitutionsutskottets ärade ordförandes namn och som vi nu behandlar, nämligen motionsparet I: 1361 och II: 1579. Motionerna innebär ett försök från de gotländska riksdagsmännens sida att presentera gotlänningarnas och naturligtvis riksdagsmännens egna synpunkter och önskemål om likställighet med det övriga landet när det gäller kommunikationerna.

Vi hävdar i motionerna att färjan är vår landsväg — en landsväg som gör det möjligt för hjulbaserade fordon att komma till och från Gotland. När bilar går på en vanlig landsväg går de fram över en terräng som hade varit oframkomlig för dem om vägen eller bron inte hade byggts. Över havet kan inte vägar byggas och på längre sträckor inte heller broar. Då bygger man en färja och för fram bilen på denna till den ort dit man skall färdas eller dit godset skall eller till ett färjeläge för

fortsatt färd. I princip är det samma sak: en transport på hjulfordon, som föres fram på ett särskilt underlag, antingen det nu är en byggd väg eller ett byggt däck som bilen rullar på eller körs upp på och i båda fallen föres vidare på.

Någon har kanske den uppfattningen att det är billigare att ha ett fordon — en trailer, ett släp eller liknande — stående på en färja än rullande på en landsväg. Så är dock tyvärr inte fallet. I motionerna klargöres att det i normalfallen är dyrare att frakta gods mellan exempelvis Stockholm och Visby än på motsvarande sträcka på fastlandet, även när ingen avgift tas ut på färjan. När avgift tas ut är kostnaden mellan Stockholm och Visby ungefär tre gånger så stor som vid landsvägstransport på motsvarande sträcka på fastlandet.

I motionerna har också klargjorts kostnadsrelationerna vid personbils transporter och persontransporter, varvid åberopats att hänsyn måste tas till de merkostnader som nödvändiga nattresor för med sig. Motionärernas önskemål är alltså att färjan skall betraktas som landsväg och att kostnaderna för denna landsväg skall bestridas med statsmedel, exempelvis bilskattemedel. Därmed har vi uttalat vår principiella uppfattning om hur transportfrågan när det gäller linjesjöfarten mellan Gotland och fastlandet skall lösas.

Vad sedan angår den rent praktiska utformningen kan säkerligen olika lösningar tänkas. Vi motionärer har velat hålla frågan öppen men har pekat på tre olika sätt att tillgodose de gotländska önskemålen. Jag skall inte dra upp dem här, eftersom de finns redovisade i motionerna. Vi ser emellertid gärna att kommunikationsministern studerar dessa alternativa lösningar när han skall utarbeta förslag till Gotlandstrafiken, vilket vi hoppas kommer att göras till 1971 års riksdag, om vi tolkat propositionen rätt. Vi har inte på något sätt velat binda departementschefen. Men mot bakgrunden av hans önskan om got-

Ang. linjesjöfart på Gotland

ländsk medverkan till lösningen av frågan om Gotlandstrafiken har vi ansett det angeläget att här inför riksdagen presentera våra önskemål i fråga om jämlikhet i detta avseende med våra vänner på fastlandssidan.

Utskottet säger att man inte nu kan ta ställning till synpunkterna i motionerna, men man uttalar också att ingenting hindrar att Kungl. Maj:t vid sina överlägganden även har motionärernas förslag i åtanke. Jag vill gärna tacka utskottets representanter för detta. Uttalet måste väl tolkas så att det är fritt fram för Kungl. Maj:t när det gäller att tillgodose motionärernas önskemål. Jag räknar med att statsrådet Norling noggrant prövar våra förslag mot bakgrunden av de jämlikhets- och rättvisesynpunkter som är så väsentliga för gotlänningarna och för näringslivet på ön.

Motionärerna har framfört önskemål om att tidtabellerna skall fastställas efter samråd med representanter för gotländska myndigheter samt producenter och konsumenter på Gotland. Utskottet är också härvidlag positivt till motionärernas förslag och uttalar att man förutsätter att samråd sker med gotländska myndigheter och representanter för det gotländska näringslivet innan turplanerna fastställs.

Utskottet har i sitt uttalande, som ni märker, utelämnat konsumenterna. Det är med avsikt som dessa tagits med i motionerna, och vi har då inte bara syftat på konsumenter i den trängre bemärkelsen som utnyttjare av färjorna utan också konsumenter av varor över huvud taget. Statsrådet Norling har i ett svar i denna kammare på en interpellation uttalat att det i första hand var konsumenterna han tänkte på när det gällde att förbilliga sjötransporterna. Jag förutsätter naturligtvis att utskottets uttalande också syftar på konsumenterna, och om detta är en riktig tolkning är jag glad för detta uttalande därför att därmed också den gotländska allmänheten beredes medinflytande. En-

dast då kan de som utnyttjar transportmedlen få sina synpunkter framförda, och endast när man tar hänsyn till de gotländska önskemålen i detta avseende kommer förbindelsen mellan Gotland och fastlandet att bli hela den gotländska befolkningens transportled.

Propositionen om tillstånd att bedriva linjesjöfart mellan Gotland och svensk hamn utanför Gotland betraktar jag som en första åtgärd från regeringens sida för att nedbringa kostnaderna för transporter till och från Gotland. Statsrådet har också i propositionen förklarat att han kommer att framlägga nya förslag i bidragsfrågan och när det gäller taxor och turplaner. Jag hoppas att de synpunkter som framförts i dessa motioner då blir beaktade i någon mån, vilket utskottet ingenting har emot.

Herr talman! Det är inte ofta som jag yrkar bifall till utskottets förslag, men i dag gör jag det. Med detta anförande vill jag också tacka för den tid jag har fått delta i denna kammares arbete.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! I och med tvåkammarriksdagens upphörande upphör också den för Kalmar och Gotlands län gemensamma valkrets som nu finns vid val av riksdagsmän — nämligen vid val av ledamöter till denna kammare.

Under de elva år jag haft förmånen att representera denna valkrets har jag ständigt känt det som ytterst otillfredsställande att så litet åtgjorts från statsmakternas sida för att underlätta gotlänningarnas kommunikationsproblem. Otaliga framstötter har dock gjorts här i huset av olika motionärer, och den s. k. ö-utredningen, som avsåg Gotland och Öland, ägnade ju även kommunikationsfrågan stor uppmärksamhet. Ölänningarna har nu fått sin bro. Den är som bekant under byggnad och väntas bli klar hösten 1972. Men gotlänningarna, som inte gärna kan räkna med någon bro för lösning av sina problem, väntar alltså på att få sin

fastlandsförbindelse tillfredsställande ordnad. Hur besvärliga och ekonomiskt betungande de nuvarande trafikförhållandena är för Gotland har framhållits i de med anledning av den nu aktuella propositionen avgivna motionerna och har här kraftigt understrukits av föregående talare. Jag kan som hans medlem i ärendet fatta mig kort.

Än en gång vill jag då framhålla att det är ett rättvisekrav att åtgärder vidtas för att nedbringa kostnaderna för varu- och persontransporterna mellan Gotland och fastlandet. Med tillfredsställelse konstateras att staten nu äntligen förklarar sig beredd att göra en ekonomisk insats för att sänka fraktkostnaderna till och från Gotland. Det är emellertid en bestämmelse i det föreliggande förslaget till lag om linjesjöfart på Gotland som inger betänkligheter.

Jag avser det i 1 § intagna ovillkorliga kravet på Kungl. Maj:ts tillstånd för rätt att få bedriva linjesjöfart. Med hänsyn till det begränsade trafikunderlaget betraktas ett generellt trafikunderstöd som orealistiskt, och därför är det helt naturligt att Kungl. Maj:t bemyndigas pröva frågan om tillstånd för sådan linjetrafik som ansöker om statligt stöd. Däremot är det knappast naturligt att den som ej söker statligt stöd för sin linjetrafik skall behöva Kungl. Maj:ts särskilda tillstånd för denna. Kravet härpå har i motionsparet 1: 1360 och II: 1578 betecknats som ett omotiverat ingrepp i den fria konkurrensen och stridande mot de principer som bör tillämpas inom vårt näringsliv. En linjetrafik utan statligt stöd skulle i framtiden inte kunna bedrivas, utan att den höll hårt pressade fraktpriser. Skulle den lyckas härmed, skulle vinsten komma konsumenterna till godo, vilket enligt motionärerna måste vara till fördel för Gotland. I en vid utskottets utlåtnade fogad reservation fullföljes motionärernas tanke. Reservationen utmynnar av formella skäl i en hemställan om avslag på propositionen och om en

Ang. linjesjöfart på Gotland

skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan att i särskild ordning utfärdas bestämmelser — motsvarande de i 3—9 §§ lagen om linjesjöfart på Gotland intagna reglerna — vilka skall utgöra villkor för erhållande av statsbidrag till ifrågasvarande linjesjöfart.

Herr talman! För min del ber jag att av principiella skäl få yrka bifall till denna reservation. Även om kamraren bifaller utskottets förslag — mycket tyder härpå — kommer jag att glädjas åt dagens beslut. I båda fallen innebär det att tvåkammarriksdagen på sin sista verkliga arbetsdag äntligen beslutat åtgärder som, det är min innerliga förhoppning, verksamt skall bidra till att förbättra gotlänningarnas otillfredsställande kommunikationer med fastlandet.

Herr statsrådet NORLING:

Herr talman! Jag hade inte tänkt att delta alls i denna diskussion, eftersom propositionen allmänt har mottagits positivt båda utanför och innanför riksdagen. Det har således inte funnits någon anledning för mig att göra några utförligare kommentarer, men herr Schöotts inlägg här kanske ändå gör att en viss biton kommer att kvarstå från diskussionen på ett sätt som inte bör stå oemotsagt. Herr Schött rör här vid en väsentlig del av det som vi skall besluta om, nämligen frågan om det allmännas inflytande på Gotlandstrafiken nu och i framtiden.

I vissa inlägg har man naturligtvis blott kunnat säga att det nu är på tiden att något händer i Gotlandsfrågan. Jag skall inte bemöta detta på annat sätt än genom att konstatera att regeringen inte har sparat möda vare sig i fråga om utredningsinsatser eller när det gäller möjligheterna att genom överläggningar tidigare komma fram till en ordning som innebär gynnsammare betingelser för den gotländska fastlands- trafikerna. Tyvärr har de hittillsvarande insatserna av olika skäl inte lett fram

Ang. linjesjöfart på Gotland

till önskat resultat. Vi skall bara påminna oss att senast fördes överläggningar under dåvarande kommunikationsministern Svante Lundkvists ledning med de olika intressenterna i Gotlandstrafiken, dvs. berörda kommuner, Gotlandsbolaget och landtransportföretagen. Tanken var då att nå fram till en överenskommelse som möjliggjorde en rationell uppläggning av Gotlandstrafiken, och i det sammanhanget förklarade sig staten beredd att ekonomiskt stödja uppbyggandet av en rationell transportorganisation. Samtidigt ville man den gången givetvis ha en insyn och ett inflytande över sjötrafikföretaget Gotlandsbolaget för att säkra att den understödda verksamheten skulle drivas rationellt och serviceinriktat och att det ekonomiska bidraget från staten skulle slå igenom i reducerade och vettigt utformade taxor.

Som vi minns ledde inte dessa diskussioner fram till något resultat, utan man fick avsluta dem utan att ha nått dit de flesta parter säkert hade önskat. Sedan detta hänt har regeringens intresse och ansvar för Gotlandstrafiken givetvis vidmakthållits. Från regeringens sida har man också förklarat sig beredd att nu göra vissa ekonomiska insatser för att reducera fraktkostnaderna till den reguljära sjötrafiken. Därmed har jag kommit fram till vad som kan vara värt att säga i detta ögonblick med anledning av det föregående inlägget från denna talarstol.

Skall staten göra vissa ekonomiska insatser, förutsätter detta att man får ett tillräckligt samhälleligt inflytande på transportapparaten. Det inflytandet är inte motiverat bara av bidragsgivningen. Det är sålunda med hänsyn till begränsningarna i trafikunderlaget ett allmänt intresse att på lämpligt sätt säkra den nödvändiga koncentrationen och samordningen av trafikarbetet till och från Gotland. Därav följer i sin tur en monopolsituation, som ställer särskilda krav på de företag som skall ombesörja trafiken. Det gäller ett tillräck-

ligt tillgodoseende av det gotländska näringslivets och den gotländska allmänhetens behov i fråga om trafikens uppläggning, med avseende på linjedragningen, på turtätheten osv. Det gäller anspråken på att gods- och persontransporter skall ske till rimliga och lämpligt avvägda taxor. En samhällelig insyn är här enligt min uppfattning klart motiverad.

För det fall man sedan är beredd att utöver detta göra en viss ekonomisk insats för att reducera fraktkostnaderna, är det ett ytterligare skäl för inflytande och insyn från statens sida. Säkerhet bör ju dock skapas för att den kompletterande insatsen verkligen kommer den gotländska allmänheten fullt ut till godo och det på ett taxemässigt riktigt sätt.

Detta är alltså bakgrunden till den trafikreglering som regeringen föreslagit riksdagen. Det bör betonas att trafikregleringen är oberoende av äganderättsförhållandena i fråga om det eller de företag som driver Gotlandstrafiken. Även i ett läge med statlig företagsamhet på området är trafikregleringen motiverad och däri ligger också som jag anfört i propositionen att trafiken i och för sig fortsättningsvis kan drivas av Gotlandsbolaget med dess nuvarande äganderättsförhållanden. Givetvis kan man från vissa synpunkter säga att med det ansvar samhället tagit på sig kan det vara naturligt att staten också tar hand om det direkta ansvaret för sjötrafiken. Men det är alltså inte nödvändigt så länge ifrågasvarande företag uppfyller de olika krav och villkor som samhället ställer. Det är också helt klart att staten inte kan vara beredd att betala några överpriser till aktieägarna i bolaget, när ett övertagande endast skulle vara ett uttryck för det ansvar regeringen känner inför den gotländska allmänheten och för det gotländska näringslivet.

För att med några ord också beröra frågan om det kommande statliga bidraget och dess storlek vill jag bara

Ang. linjesjöfart på Gotland

erinra om det jag har framhållit i propositionen, nämligen att jag inte ännu är beredd att ta ställning till bidragsfrågan. Den får lämpligen bedömas i anslutning till den tänkta prövningen av taxesättningen, varvid man bl. a. får beakta de möjligheter i taxehänseende som ifrågavarande trafikföretags egen ekonomiska ställning kan inrymma. Till resultatet av sådana överväganden avser jag att återkomma senare.

Till herr Österdahls påpekande att man vid upprättandet av turlistor, vid diskussioner om linjedragning osv. skall beakta behovet av kontakter med gotländska intressen, vill jag klart och entydigt deklarerat att det naturligtvis på Gotland liksom inom alla områden av vårt land är helt och hållet självklart att sådana kontakter och sådant samråd skall äga rum. Motsatsen vore onormal.

Herr SCHÖTT (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag delar naturligtvis statsrådets uppfattning att Kungl. Maj:ts tillstånd alltid skall erfordras då statsbidrag begäres. Principiellt anser jag emellertid att det inte är tilltalande att kräva tillstånd, när statsunderstöd ej skall utgå. Jag tror dock att denna fråga knappast har mer än teoretiskt intresse. I praktiken torde det nämligen visa sig svårt att konkurrera med företag som har statligt stöd. Vi behöver därför kanske inte uppehålla oss mer vid denna fråga, utan jag kan avslutningsvis än en gång uttala min glädje och tillfredsställelse över att genom det beslut som vi kommer att fatta här i dag Gotlandstrafiken äntligen får ett värdefullt stöd från statens sida.

Jag vet att statsrådet Norling ägnat denna fråga stort intresse. Jag vill tacka honom härför och uttala den förhoppningen att han även i framtiden vill ägna frågan om Gotlandstrafiken största möjliga uppmärksamhet.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s):

Herr talman! Det tycks ha blivit något av en allmän förbrödring så här i slutet av denna riksdagssession och av tvåkamarsystemets avslutningsskede. Motionärerna faller ju kommunikationsministern om halsen och tackar för det arbete han har utträttat. Även jag tycker att han är värd ett tack för det. Jag vill gärna understryka att han med verklig kraft har gripit sig verket an att söka lösa Gotlands trafikproblem, främst när det gäller taxesättning.

Jag kan med hänsyn till vad kommunikationsministern tidigare sagt fatta mig kort och bara nämna ett par ord om de motioner och den reservation som föreligger. Herr Schött var lyrisk i sitt resonemang under det första anförandet. Men i det senare nämnde han att den reservation han talade för praktiskt taget bara hade teoretiskt intresse. Jag hälsar den tillnyktringen med stor tillfredsställelse, ty det visar att när det gäller de praktiska resultaten är man övertygad om att propositionens förslag är det enda riktiga i detta fall.

Hur skulle det för övrigt gå om man byggde på den fria konkurrensen när det gäller våra kommunikationer? Det är väl ingen som exempelvis tänker sig att teletrafiken skall bedrivas konkurrensmässigt liksom inte heller järnvägarna för att nämna ett annat exempel. Allting talar för att inte heller Gotlandstrafiken kan bedrivas konkurrensmässigt. Vill man ha ordning på Gotlandstrafiken och få billigare transporter till och från ön, får man ta det förslag som föreligger. Det är ett steg i rätt riktning, och det kommer att betyda förbättringar för Gotland när det gäller taxesättningen. Till denna får naturligtvis riksdagen ta ställning när förslaget återkommer.

Vad gäller den andra motionen, som herr Österdahl talat om, är det helt naturligt att de problem som han tecknat och som rör förhållanden på Gotland är värda all respekt. Det är uppenbart att gotlänningarna har ett sämre läge

Ang. förvaltning av kyrklig jord, m. m.

än andra i fråga om transportkostnader; det är ju detta som föranlett regeringen att lägga fram den här propositionen.

Eftersom det nu råder allmän glädje över förslaget har jag, herr talman, bara att i enighetens tecken yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare därpå att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, som föranleddes av att det förslag antoges, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan oförändrad, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Nilsson, Ferdinand*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 89, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av att det förslag antages, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Nilsson, Ferdinand*, begärde rösträkning, verkställdes

nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 100;

Nej — 28.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Herr **TALMANNEN** anförde:

Med anledning av den votering som nyss ägde rum angående föräldrabalcken, första lagutskottets utlåtande nr 81, kommer, förutsatt att andra kammaren bifaller reservationen, sammanjämkning att äga rum. I anledning härav anordnas i morgon ett bordläggningssammanträde kl. 10.00 och ett arbetssammanträde kl. 14.00.

Kammarens ledamöter uppmanas att infinna sig kl. 14.00 och då trycka på rätt knapp.

Ang. förvaltning av kyrklig jord, m. m.

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förvaltning av kyrklig jord, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Genom en den 23 oktober 1970 dagtecknad proposition, nr 168, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden och kyrkomötets däri angivna skrivelser, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om förvaltning av kyrklig jord,
- 2) lag om kyrkliga kostnader,
- 3) lag om ändring i lagen (1947: 275) om kyrkomusiker,
- 4) lag om ändring i skogsvårdslagen (1948: 237).

I propositionen hade föreslagits en helt ny lagstiftning om förvaltning av kyrklig jord. Behovet av reformer hade

ansetts vara så stort, att man inom ramen för nuvarande organisatoriska samband mellan staten och kyrkan borde genomföra en lagstiftning utan att avvakta beslut i kyrka—stat-frågan.

Förvaltningen av den kyrkliga jorden, som omfattade cirka 400 000 hektar produktiv mark, skulle inriktas på att egendomens avkastningsförmåga tillgodogjordes på ekonomiskt bästa sätt. Detta innebure bland annat, att det kyrkliga jord- och skogsbruket borde bli föremål för en genomgripande strukturrationalisering. Denna rationalisering borde anpassas till de allmänna rationaliseringssträvandena inom jord- och skogsbruket. Det huvudsakliga ansvaret för rationaliseringen föresloges ligga på stiftsnämnderna. För att främja en effektivare förvaltning av den kyrkliga skogen hade föreslagits, att huvudparten av denna skulle förvaltas av stiftsnämnderna. Pastoraten tillförsäkrades medinflytande genom att två pastoratsrepresentanter föresloges skola ingå i varje stiftsnämnd.

I förslaget till ny jordabalk hade föreslagits, att samma arrenderegler skulle gälla för kyrklig jord som för annan jord. Med hänsyn härtill föresloges i propositionen, att nuvarande speciella arrenderegler för kyrklig jord skulle upphöra att gälla.

Vidare föresloges nya regler om fördelning av prästlöne- och kyrkomusikerlönekostnaderna mellan pastoraten och kyrkofonden. Enligt förslaget skulle erforderlig avräkning mellan pastoraten och kyrkofonden bygga på den faktiska årliga avkastningen av pastoratens lönetillgångar i stället för på en för 10 år i sänder bestämd normalavkastning.

Lagtekniskt föresloges, att nuvarande bestämmelser, som vore omfattande, invecklade och svåröverskådliga, skulle sammanföras till två kortfattade lagar av kyrkolags natur.

Ang. förvaltning av kyrklig jord, m. m.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

I. de likalydande motionerna I: 1348, av herr *Augustsson m. fl.*, och II: 1566, av herr *Franzén* i Motala *m. fl.*;

II. de likalydande motionerna I: 1349, av herr *Skagerlund*, och II: 1565, av herr *Berndtsson*;

III. de likalydande motionerna I: 1350, av herr *Sundin m. fl.*, och II: 1568, av herr *Hedlund m. fl.*; samt

IV. de likalydande motionerna I: 1351, av herr *Svenungsson m. fl.*, och II: 1567, av herr *Hedin m. fl.*

I motionerna I: 1350 och II: 1568 hade yrkats, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 168 skulle

A. för sin del besluta,

1) att pastoraten skulle bibehållas vid sin rätt att förvalta lönebostälernas skog;

2) att kyrkokommunalt organ skulle äga befogenhet att bestämma om upplåtelse av rätt till jakt eller fiske på kyrklig jord, som vore under dess förvaltning;

3) att i fråga om annan ledamot av stiftsnämnden än ordföranden och ersättare för denne skulle ställas krav, att vederbörande borde hava insikt i jordbruk och skogsbruk samt vara förfaren i allmänna värv; samt

B. uttala, att som princip för placeringen av prästlönefondensmedlen borde gälla, att innehavet av mark för det kyrkliga jord- och skogsbruket icke ökades utöver nuvarande omfattning.

I motionerna I: 1351 och II: 1567 hade anhållits, att riksdagen måtte besluta, att pastoraten skulle bibehålla sin rätt att förvalta lönebostälernas skog och rätten att besluta om upplåtelse av jakt- och fiskerätt.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

A. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 1351 och II: 1567 samt

Ang. förvaltning av kyrklig jord, m. m.

I: 1350 och II: 1568, såvitt avsåge frågan om förvaltning av löneboställes skog och upplåtelse av rätt till jakt och fiske, antaga 9 och 16 §§ i det vid propositionen nr 168 fogade förslaget till lag om förvaltning av kyrklig jord;

B. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 1350 och II: 1568, såvitt avsåge frågan om stiftsnämnds sammansättning, antaga 6 § i förslaget till lag om förvaltning av kyrklig jord;

C. att riksdagen måtte antaga dels förslaget till lag om förvaltning av kyrklig jord i de delar som ej omfattades av hemställan under A och B, dels ock förslagen till lag om kyrkliga kostnader, lag om ändring i lagen (1947: 275) om kyrkomusiker och lag om ändring i skogsvårdslagen (1948: 237);

D. att motionerna I: 1348 och II: 1566, i vad de ej kunde anses besvarade genom vad utskottet i utlåtandet uttalat, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

E. att motionerna I: 1349 och II: 1565, i vad de ej kunde anses besvarade genom vad utskottet i utlåtandet uttalat, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

F. att motionerna I: 1350 och II: 1568, såvitt avsåge frågan om placering av prästlönefondsmedel, i vad de ej kunde anses besvarade genom vad utskottet i utlåtandet uttalat, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits, vid A i utskottets hemställan, av herrar *Grebbäck* (cp), *Ebbe Ohlsson* (m), *Ernulf* (fp), *Skärman* (fp), *Tobé* (fp), *Wachtmeister* (m) och *Josefson* i Arrie (cp), vilka beträffande förvaltning av löneboställes skog m. m. ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under A hemställa,

1. att riksdagen måtte — med bifall till motionerna I: 1351 och II: 1567 samt I: 1350 och II: 1568, såvitt gällde frågan om förvaltning av löneboställes

skog, — för sin del antaga 9 § i det vid propositionen nr 168 fogade förslaget till lag om förvaltning av kyrklig jord med den lydelsen, att i paragrafens första stycke texten ”, med undantag av tillhörande skog,” utginge och i paragrafens tredje stycke texten ”Löneboställes skog, prästlönefondsfastighet,” ändrades till ”Prästlönefondsfastighet,” samt

2. att riksdagen måtte — med förklaring att motionerna I: 1351 och II: 1567 samt I: 1350 och II: 1568, såvitt gällde frågan om upplåtelse av rätt till jakt och fiske, finge anses besvarade genom vad i reservationen uttalats — antaga 16 § i förslaget till lag om förvaltning av kyrklig jord.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag ber att få säga några ord med anledning av utskottets utlåtande och reservationen.

Under 17 år har jag deltagit i förvaltning av kyrklig jord som pastoratsordförande och som ordförande i boställsstyrelse. Jag hade givetvis avsett att delta i behandlingen av ärendet i utskottet. Det blev emellertid utsatt till den 1 december, och enligt stadgar och praxis håller då Uppsala läns hushållningssällskap sitt midvintering, och det var ingenting att göra åt saken. Jag ber därför att nu få uppta frågan.

Jag reagerar både mot propositionens förslag och mot tidigare framförda förslag att avkläda församlingar och pastorat den ena uppgiften efter den andra — socialt och ekonomiskt.

Jag reagerar också mot den centraliseringstendens som blommat ut i proposition nr 168 angående förvaltning av kyrklig jord. Tron på värdet av centralisering och dess rationaliseringseffekt är överdriven. Domänverket är heller knappast något alldeles lyckat exempel på hur värdefullt det är att centralisera förvaltning av jord och skog under statlig dominans. Dessutom skadar det församlingsverksamheten att systematiskt beröva den områden för

praktisk verksamhet. Det finns många människor med ett varmt intresse för församlingen och dess liv, som gärna vill ägna sig åt de praktiska uppgifterna i församlingens tjänst och på det viset fördjupa sitt intresse för den verksamhet som bedrivs.

Det föreliggande förslaget om centralisering av splittrat ägoinnehav är för övrigt just inte någon särdeles rationaliseringsfrämjande åtgärd. Representanter för kommunala och kyrkliga intressen har avstyrkt förslaget. De skogligen har ställt sig skeptiska, med skogsstyrelsen och skogsbruksutredningen i spetsen. Kommunförbundet och Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund har avstyrkt. I stället har man hänvisat till möjligheten att bilda samfälligheter av närbelägna fastigheter, eventuellt också genom anslutning till lämpliga skogsvårdsområden.

Det sägs ibland att man bör avstå från effektivitetskrav för att bevara frihetsvärden, närdemokrati och självförvaltning. Här vill man släppa fram centraliseringsdjävulen till uppenbar skada för både effektiviteten och frihetsvärdena. Här vill man beskära församlingarnas och pastoratens verksamhet på ett sätt som ingriper i lösningen av problemet kyrka—stat, som vi dock måste ta ställning till inom en överskådlig tid.

Ett avslag på proposition nr 168 är starkt befogat. Jag vill emellertid, herr talman, inskränka mig till att yrka bifall till den av herr Grebäck m. fl. avgivna reservationen.

Herr SVENUNGSSON (m):

Herr talman! I Kungl. Maj:ts proposition nr 168 föreslås en helt ny lagstiftning om förvaltning av kyrklig jord. Som motionär vill jag anföra några synpunkter på den fråga som jag hade tillfälle att ta ställning till vid årets kyrkomöte.

Förslaget innebär enligt min mening

en allvarlig inskränkning i den kyrkokommunala självbestämmanderätten och i pastoratens ägande- och förvaltningsrätt vad avser skogsbruket. Man kan fråga sig varför pastoratens förvaltningsrätt beträffande skogen skall vara hårdare beskuren än deras rätt i fråga om jordbruket.

Det kyrkliga jord- och skogsbruket bör naturligtvis inte ställas vid sidan om den genomgripande strukturrationalisering som nu pågår. Detta anser varken motionärer eller reservanter. Men det är nog orealistiskt att tro att man inom överskådlig framtid kan skapa så betydande enhetliga skogskomplex att de kan bilda underlag för rationella kyrkliga förvaltningsenheter stiftsvis. Enligt motionärernas och reservanternas mening bör det finnas möjlighet att inom ramen för nuvarande boställsordning uppnå de rationaliseringsmål som synes ha varit Kungl. Maj:ts motiv för att låta stiftsnämnderna ta hand om förvaltningen.

Varken i utredningen eller i regeeringsförslaget finns någon sammanställning eller analys av de nuvarande förvaltningskostnaderna. Då skogsbruket utgör en betydande inkomstkälla för den kyrkliga förvaltningen, är det mer än anmärkningsvärt att man nu fattar beslut om en ny organisationsform utan att ur ekonomisk synpunkt belysa andra förvaltningsalternativ. Frågan är, om stiftsnämndernas bilburna förvaltning blir billigare. Det kan också starkt ifrågasättas, om en centraliserad verksamhet på detta område kommer att bli effektivare än förenklade bestämmelser och lämpligt utformad stimulans åt de enskilda pastoraten. Det är allt annat än stimulerande att berövas sin självbestämmanderätt.

Till grund för nu gällande ordning ligger 1932 års ecklesiastika boställsordning vilken gav de lokala förtröendemännen nya arbetsuppgifter och nytt ansvar som de i stort sett fyllt på ett föredömligt sätt. Pastoraten fick inte bara medinflytande utan självbestäm-

Ang. förvaltning av kyrklig jord, m. m.

manderätt över både jorden och skogen. Befogenheterna reducerades något 1942, men principen om pastoratens självstyrelse har varit oförändrad.

När det gäller sockenkyrkans egendom och förvaltning kan lekmännen ta ansvar — och de har också gjort det. Nu centraliserar man bort dessa uppgifter från lokalplanet. Under nuvarande förvaltningsordning har vi ett gott samarbete med stiftsnämnderna, men i fortsättningen blir det helt andra förutsättningar för detta samarbete — och i boten ett missnöje med att vi ute i pastoraten inte får förvalta det som är vårt.

I dag vågar väl ingen ifrågasätta kyrkans äganderätt till sin jord, men i en centraliserad förvaltning, som blir följden av den nya lagstiftningen, kan ligga en viss fara för framtiden. I varje fall blir det mera behändigt för statsmakterna att förhandla med 12 stiftsnämnder än med över 1 000 pastorat. Man kan bara tänka på utvecklingen framöver, då kyrka—stat-frågan slutgiltigt skall lösas.

I anslutning till regeringsförslaget föreligger en socialdemokratisk motion, som syftar till att ge domänverket i uppdrag att förvalta den kyrkliga skogen. Detta skulle betyda en återgång till 1910 års lagstiftning, då samtliga boställsskogar stod under skogsstatens vård och förvaltning. Jag vill gärna hoppas att inga funderingar om äganderätten när det gäller den kyrkliga jorden legat bakom denna motion.

Den nordiska medeltidsrätten uppfattade — efter mönster av den kanoniska rätten — lokalkyrkan såsom ett rättssubjekt, som kunde äga jord — inte av världen men i världen. Detta bestämmer kyrkans förhållande till marken. I dag gäller det inte äganderätten utan förvaltningen, och den är viktig nog.

Mitt sista anförande i denna kammarer kom att röra sig om de bestående värdena, kyrkan och jorden. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s):

Herr talman! Den fråga vi nu har att behandla gäller lagstiftning om den kyrkliga jorden. I huvudreglerna klargörs att förvaltningen av den kyrkliga jorden, som omfattar cirka 400 000 hektar produktiv mark, skall inriktas så att egendomens avkastningsförmåga tillgodosörs på det mest ekonomiska sättet. Det är alldeles uppenbart att kyrkans jord inte kan undantas från den allmänna tendens som nu råder beträffande det svenska jord- och skogsbruket. Kyrkans jord måste anpassas till de allmänna strävandena på detta område.

Att ansvaret i fortsättningen kommer att åvila stiftsnämnderna och inte pastoraten tror jag inte kommer att innebära någon försämring utan snarare en rationalisering och förbättring, och pastoraten kommer att få inflytande genom två representanter i stiftsnämnderna.

Kyrkoministerns förslag har fått ett gott mottagande. Visst finns det motioner i ärendet och även en reservation, men huvuddragen i propositionen är vi överens om. Remissinstanserna har också i de flesta fall ställt sig positiva till det förslag som föreligger.

I reservationen yrkas att man i första hand skall söka åstadkomma en ökad samverkan inom den kyrkliga förvaltningens ram, dvs. man vill ha ett samarbete mellan de skogsförvaltande pastoraten. Med hänvisning till ett yttrande av skogsbruksutredningen anför reservanterna att propositionen i den här frågan går en annan väg än den som eljest är vanlig. Inom den privata skogsnäringen söker man åstadkomma en förenklad och förminskad förvaltningsapparat, men här vill Kungl. Maj:t, anser reservanterna, i stället öka denna apparat genom att flytta över den till stiftet. Reservanterna talar också om den kommunala självstyrelsen och framhåller att den skulle naggas i kanten, om förslaget bifalles. Vidare skulle enligt reservanterna tillgången till skoglig expertis lika väl kunna klaras genom reservanternas förslag som genom utskot-

tets. Slutligen har reservanterna också några synpunkter att anföra när det gäller jakten och fisket inom kyrkans fastigheter.

Herr Ferdinand Nilsson tog upp frågan om kyrkans självständighet. Inom parentes får jag väl säga att midvinter-tinget i Uppsala medförde att vi fick en reservant mindre, men att herr Ferdinand Nilsson uppträder här i dag har jag full förståelse för, eftersom han är gammal expert på förvaltningen av kyrklig jord.

Jag har litet svårt att följa med talet om att centraliseringstendenserna skulle vara så farliga. Vill man ha någon rätsida på den splittring som råder beträffande den kyrkliga jord som ligger utspridd på en mängd små områden här och var och åstadkomma en rationalisering av skogsbruket, är det nödvändigt att man flyttar över förvaltningen från pastoraten till stiftsnämnderna, som utan vidare måste ha en större överblick och bättre kan lösa problemen med en rationalisering av skogsbruket genom sammanläggning.

Herr Svenungsson var inne på liknande tankar, nämligen att självbestämmanderätten nu skulle försvinna. Jag tror inte att ett dugg av självbestämmanderätten kommer att försvinna, men åtgärden är nödvändig för att man på detta område skall kunna få en rationellare behandling av ärendena än fallet är för närvarande. De som opponerat mot detta förslag har försett sig med skygglappar och fortsätter i gamla tankebanor utan att se litet grand framåt.

Herr Svenungsson talade om inkomsterna. Men det är ju inte fråga om att förändra dem, utan de skall fortfarande komma kyrkan till del. Herr Svenungsson hyser också oro för den socialdemokratiska motionen, som skulle hota den kyrkliga äganderätten i dess grundvalar. Jag tror att herr Svenungsson i detta avseende kan lämna första kammaren med lugn och ro. Ingen överloppsgärning sker säkerligen i det

Ang. förvaltning av kyrklig jord, m. m. fallet. Om stat och kyrka en gång skall skiljas, finns den kyrkliga äganderätten säkerligen ändå kvar. Jag vill framhålla detta med anledning av att herr Svenungsson tog upp just den motionen och var litet orolig för att den skulle kunna leda till sådana resultat.

Ja, herr talman, det finns kanske en hel del att tillägga, men jag skall nöja mig med att notera att den kommunala självstyrelsen inte försvinner. Pastoraten får representanter i stiftsnämnden. Kyrkomötet har dessutom gått med på förslaget och riksdagen har därför all anledning att följa i kyrkomötets spår. Kyrkomöten brukar som ni vet inte tillhöra de mest radikala församlingarna i detta land. När ett kyrkomöte har kunnat acceptera förslaget, tycker jag att även riksdagen kan göra det med gott samvete.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag vill bara helt kort erinra om en detalj. Det ligger faktiskt så till att just det splittrade innehavet av jord gör att det i detta fall inte lämpar sig med en central förvaltning. Det är mycket bättre att pastoraten söker kontakter på närmare håll och sidoordnar de jordar som är närbelägna. Man bör utnyttja den samverkan som skogsvårdsområdena på ett begränsat plan möjliggör. Det ger mycket bättre resultat än en centralförvaltning. Jag tycker att detta är den enda rationaliserings-synpunkt som är rimlig och riktig att hävda i detta fall.

Man har i reservationen talat om lokal självstyrelse. Det är klokt sagt, ty det är egentligen fråga om församlingarnas förvaltning. Det finns människor som är så inställda att de gärna vill sköta praktiska arbeten just därför att de är ideellt intresserade för församlingarna. Därför är det synd att man klär av pastorat och församlingar en hel del uppgifter av rent praktisk art — de må

Ang. förvaltning av kyrklig jord, m. m.

vara sociala eller ekonomiska — ty det finns faktiskt människor som inte intresserar sig bara för ungdomscirklar och symöten utan som vill arbeta praktiskt för församlingen i praktiska uppgifter.

Herr SVENUNGSSON (m):

Herr talman! Jag vill bara erinra herr Göran Karlsson om att det var en mycket stark minoritet i kyrkomötet som gick emot förslaget. Jag kan också trösta herr Göran Karlsson med att kyrkomötet har radikaliserats mycket undan för undan.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s):

Herr talman! Det sista som herr Svenungsson sade noterar jag med glädje: att den stockkonservativa syn, som i viss utsträckning präglat kyrkomötena, nu har följts av en mera radikal inriktning och att besluten, vågar jag säga, fattas i en mänskligare anda.

Herr Ferdinand Nilsson talade om splittringen av den kyrkliga jorden. Han menade att det skulle vara lättare att lösa detta problem i mindre områden. Jag förmenar inte herr Ferdinand Nilsson att ha den tron; var och en blir ju salig på sin. För egen del vill jag hävda motsatsen, nämligen att om man lägger förvaltningen av den kyrkliga jorden hos stiftsnämnderna kan man åstadkomma skogsbruk med bättre arrenderingar än som för närvarande är fallet.

Om jag fattade herr Ferdinand Nilsson rätt, sade han i sitt första anförande någonting om att domänverket kanske inte i allo skött sitt skogsinnehav på bästa sätt. Jag tror att domänverket på sitt område har betytt mycket för den skogliga utvecklingen. Jag vågar säga att domänverket i många stycken har gått i spetsen när det gäller att åstadkomma en bättre och rationellare skogsvård.

Det är möjligt att den här diskussio-

nen ligger utanför diskussionen om den kyrkliga jorden. I så fall är det inte mitt fel — det är inte jag som har börjat den.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag vill givetvis notera den garanti som herr Göran Karlsson ger för att domänverket på ett rationellt sätt har skött förvaltningen av sina skogar. Det ekonomiska resultat, som domänverket redovisar, har ju inte alltid, i förhållande till rörelsens omfattning, varit så förfärligt imponerande.

Det väsentliga i detta sammanhang är att man inte åstadkommer en rationalisering genom att föra från varandra avlägset belägna skiften samman till en förvaltning som dessutom även den finns på långt avstånd från ifrågavarande skogsområden. Om samarbete däremot anordnas lokalt, kan andra och bättre resultat nås.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s):

Herr talman! Domänverket kanske ligger utanför vår diskussion, men eftersom vi har kommit in på frågan vilken roll domänverket spelar i detta sammanhang vill jag med några ord svara herr Ferdinand Nilsson.

Herr Ferdinand Nilsson var inte imponerad över det ekonomiska resultatet som domänverkets verksamhet ger. Det skall väl här i sanningens namn sägas att domänverket tvingas att förvalta jord- och skogsområden, där de naturliga förutsättningarna inte är så goda för att verket skall få ut ett hyggligt resultat av sin verksamhet.

När det gäller frågan huruvida den kyrkliga jorden skall förvaltas av pastorn eller av stiftsnämnderna vill jag upprepa vad jag tidigare har sagt, nämligen att det förslag som här föreligger enligt mitt förmenande kommer att innebära att vi får ett bättre och rationellare skött skogsbruk. De som har sysslat med dessa frågor inom pastora-

ten får väl — utan att behöva gå över till syföreningsverksamhet o. d. — söka finna annan sysselsättning inom det kyrkliga livet. Jag tror inte att de skall behöva sakna arbetsuppgifter.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr andre vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, yttrade, att med anledning av föreliggande yrkanden propositioner beträffande utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående punkten A samt därefter särskilt rörande utskottets hemställan i övrigt.

Därefter gjorde herr andre vice talmannen i enlighet med de avseende punkten A framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Nilsson, *Ferdinand*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 91 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Ang. rikets mynt, m. m.

Då emellertid herr Nilsson, *Ferdinand*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;

Nej — 55.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet i övrigt hemställt i detta utlåtande.

Vid förnyad föredragning av tredje lagutskottets utlåtande nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om införande av fastighetsbildningslagen, m. m., i vad propositionen hänvisats till lagutskott jämte motioner i ämnet, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 45, i anledning av proposition med förslag till lag om ändring i kommunal och ecklesiastik indelning i samband med fastighetsbildning m. m.

Vad utskottet i detta utlåtande hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 71, i anledning av motion om fördjupad företagsdemokrati vid de statsunderstödda teatrarna; och

nr 72, i anledning av motioner om tillämpning av upphovrättslagen inom de svenska teatrarna.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. rikets mynt, m. m.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 79, i anledning av proposition med förslag till lag om rikets mynt, m. m., jämte motioner.

Ang. rikets mynt, m. m.

I en den 30 oktober 1970 dagtecknad proposition, nr 190, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen följande förslag till

- 1) lag om rikets mynt,
- 2) lag om avrundning av vissa öresbelopp.

I propositionen hade föreslagits, att mynten i valörerna ett öre, två öre och två kronor skulle slopas. Kungl. Maj:t föresloges få rätt att förordna om sammansättningen av mynt i vilka icke guld eller silver inginge samt om sådana mynts vikt och utförande. Vidare hade föreslagits införande av vissa avrundningsregler vid betalning av belopp som icke slutade på 5- eller 10-tal ören.

Den nya myntlagstiftningen skulle enligt förslaget träda i kraft den 1 januari 1972 med en halvårig övergångstid. Avrundningsbestämmelserna föresloges träda i kraft vid övergångstidens utgång.

I anledning av propositionen hade väckts

dels de likalydande motionerna I: 1371, av herr Åkerlund, och II: 1593, av herr Enarsson, vari yrkats,

att riksdagen skulle avslå Kungl. Maj:ts förslag till lag om rikets mynt, samt

att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t hemställa om en parlamentarisk utredning av penning- och myntlagstiftningen i enlighet med de grunder som anförts i motionerna,

dels ock motionen II: 1594, av fru Holmqvist.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på återopade grunder hemställt,

A. att riksdagen måtte antaga det genom propositionen nr 190 framlagda förslaget till lag om avrundning av vissa öresbelopp;

B. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 1371 och II: 1593 i ifrågavarande del bifalla propositionen nr 190 i övrigt;

C. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1371 och II: 1593 såvitt de avsågo utredning rörande penning- och myntlagstiftningen;

D. att motionen II: 1594 måtte anses besvarad med vad utskottet i utlåtandet anfört.

Reservationer hade anförts

1, beträffande utskottets hemställan under B, av herr Åkerlund (m), som ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under B hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1371 och II: 1593 i ifrågavarande del avslå propositionen nr 190 i övrigt;

2, beträffande utskottets hemställan under C, av herrar Åkerlund (m) och Regnéll (m), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort hava den avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under C hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1371 och II: 1593 i ifrågavarande del hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning rörande penning- och myntlagstiftningen i enlighet med vad reservanterna anfört.

Herr ÅKERLUND (m):

Herr talman! Jag skall med några ord motivera reservation 1, som har avgivits av mig ensam, och även säga några ord om reservation 2 beträffande utskottets hemställan under C.

Båda reservationerna gäller förslaget till ny myntlag. I den första reservationen yrkas att riksdagen måtte avslå förslaget till ny myntlag.

Jag vill omedelbart understryka att jag för min del anser att vi förvisso behöver en reformering av vår gamla myntlag av år 1873 och att jag väl kan tänka mig att ersätta densamma med en ny. Jag kan t. o. m., vilket jag an-

Ang. rikets mynt, m. m.

fört i en motion som jag har väckt i denna kammare, tänka mig två nya myntlagar, en för huvudmynten och en för skiljemynten. I det senare fallet krävs dock att frågan om skiljemyntens ställning i penningssystemet får en annan behandling än fallet är i propositionens av utskottet tillstyrkta förslag.

Den viktigaste frågan i detta sammanhang är om skiljemynten skall vara lagligt betalningsmedel i full utsträckning eller inte. Det är en fråga som bör göras till föremål för utredning.

Enligt min mening är emellertid ett grundläggande villkor för att vi skall få ett bättre ordnat penningväsende än vi har för dagen att myntlagen, riksbankslagen och den provisoriska lagen om sedelutgivningsrätten ges en sammanhängande behandling med en realistisk anpassning till regeringsformens bestämmelser. Vi som motionerat — herr Enarsson i andra kammaren och jag — har yrkat att vi skall få en parlamentarisk utredning härom, och det föreligger en reservation i detta syfte under punkten 2. Det bör enligt vår mening vara en sakkunnigutredning, men den bör ha ett parlamentarisk inslag därför att frågan om penningväsendet i första hand får anses vara en riksdagens angelägenhet.

Det första kravet som man bör ställa på innehållet i myntlagen är naturligtvis att den skall tala om vad en krona är, ge en definition på vad som i lagförslaget kallas myntenheten eller kronan. Inte ens detta elementära krav har förslaget till ny myntlag kunnat tillgodose. Jag måste uppmana utskottets talesman att ge en klar och enkel definition på vad en krona är — om man inte vill acceptera den definition som återfinns i reservationen. I denna sägs enkelt och fullt tydligt att kronan motsvarar 171,763 milligram fint guld och att detta borde ha inskrivits i myntlagen. Det är den grund varpå sedan hela mynt- och penningväsendet enligt vår åsikt borde ha uppbyggts.

För min del beklagar jag att utskotts-

majoriteten avvisar denna riktiga tanke. Utskottsmajoriteten påtar sig ett stort ansvar när den uttryckligen ställer sig bakom propositionens polemik mot att fastslå kronans guldparitet. Som det sägs i reservation 1 får lagförslaget därför uppfattas som en förberedelse för devalvering av kronan. Om regeringen eller utskottet hade föreslagit, ifrågasatt eller ens diskuterat att öka kronans guldvikt till t. ex. 403 milligram guld eller 247 milligram guld, dvs. i förra fallet 1931 års krona och i senare fallet 1949 års krona före respektive års devalveringar, hade det förvisso väckt berättigat uppseende och mötts med, skulle jag förmoda, misstro här hemma lika väl som utomlands. Ingen skulle ha trott på realismen i ett eventuellt dylikt förslag, som uttryckt med andra ord skulle ha inneburit att vi skrivit upp kronans värde: vi hade apprecierat. Vi skulle alltså ha gjort samma sak som Västtyskland har gjort vid två tillfällen under 1960-talet.

När man nu energiskt hävdar att inte ens 171,763 milligram skall vara kronans guldinnehåll, då riktas uppmärksamheten klart mot frågan vilken lägre guldvikt än dessa cirka 171 milligram regeringen och eventuellt riksdagsmajoriteten har i tankarna. Om högre guldhalt är utesluten och nuvarande guldhalt avvisas, vilket de facto sker nu, måste det rimligen vara fråga om en lägre. Men en lägre guldhalt är detsamma som en devalvering. För dagen är det inte fråga om en sådan devalveringsåtgärd, jag vill betona det. Men inte desto mindre är det ju fråga om en förberedelse till någonting som ryms i en nära eller längre bort liggande framtid. Jag betonar detta ord förberedelse. Man undanröjer hinder, man polemiserar i propositionen mot sådana. Finansministern säger att myntlagen inte bör tyngas av de äldre bestämmelserna.

Jag vill för min del uttala att jag motsätter mig och under de senaste åren gång på gång talat mot en valutapolitik som innebär uppgivande av

Ang. rikets mynt, m. m.

gulddpariteten och kapitulation i försvaret av kronan. Därtill vill jag erinra om att flera viktiga främmande länder — bland dem USA och Schweiz, Belgien m. fl. europeiska länder — definierar sina pengar, dvs. sina värdeenheter, i guld. En gulddollar eller standarddollar är t.ex. definierad som 15 5/21 grains myntguld à 900/1000 renhet, alltså 888,617 milligram finguld. Låt mig bara här få inskjuta att grain är ett gammaldags ord, en måttenhet som rent språkligt betyder korn, ett vetekorn, och att detta vetekorn antas ha en vikt av 64,8 milligram. Det är en stipulerad vikt, ett slags normalvetekorn. Det är inte så märkvärdigt att man har sådana gamla måttbestämmelser, därför att vägningsbestämmelserna angående ädelmetallerna i allmänhet går långt tillbaka i tiden, långt in i medeltiden. Så står det alltså skrivet i Amerika. En schweizisk franc motsvarar 203,22 milligram finguld enligt landets myntlag. Det är alltså helt fel om någon vill göra gällande att mynts metallvikt — jag betonar ordet vikt — inte skulle stå i viss relation till deras lydelse.

Här måste jag göra en liten polemik mot utskottsmajoriteten, då jag tycker att majoritetens lättvindiga sätt att behandla denna fråga alls icke står i proportion till frågans betydelse, om jag får använda ett annat ord. Utskottsmajoriteten säger nämligen att motionärerna — och jag är ju en av dem — avstått från att i detalj precisera kritiken mot förslaget till myntlag.

Så långt är det rätt. Men skälen till att jag avstått från detaljkritik bryr sig utskottsmajoriteten inte om att redovisa. Jag tycker att de bort redovisas.

Propositionen bygger på en utredning som enligt min mening är ofullständig och i utpekade hänseenden dilettantisk. Det är det ord jag har använt, och jag skall återkomma till ordet dilettantism för att förklara det. Majoriteten säger alltså att vi inte närmare angivit motiven för vår kritiska inställning. Jag

tycker att det tyder på en oförmåga att förstå vad som sägs i motionen. I denna sägs att kronan inte är definierad. Det har jag redan påpekat. Om man börjat med att tala om vad en krona är, definierat den, då skulle vi alla vetat vad det är vi skall tala om. Men det gör man inte. Vi vet alltså inte riktigt vad det egentligen är vi resonerar om.

Så sägs det i propositionen att uppfattningen "att myntens metallvärde skall stå i viss relation till deras värde" "sedan länge är övergiven". Detta är propositionens egna ord. Detta påstående vänder vi oss emot och säger — vilket är det viktiga — att ordet värde betyder värde. Vad propositionen säger godtas av utskottet, vilket i detta fall betyder att ett värde skall stå i viss relation till ett värde. Vad betyder då detta? Vem hyser denna uppfattning, och vem är det som har övergivit uppfattningen att ett värde står i relation till ett värde?

För att upplysa utskottet och riksdagen har jag återgivit lagtexten på originalspråket i den amerikanska guldlagen, Gold Reserve Act, och den schweiziska myntlagen. I båda dessa lagar definieras dollarn och schweizerfrancen som *viktmängder* guld. Observera skillnaden mellan värde i relation till ett annat värde och dessa lagar där definitionen görs i *viktmängder* guld. Lagtexternas klarhet i de båda av mig citerade fallen är föredömlig. Jag har inte själv velat översätta lagtexterna, ty jag hade hoppats att utskottet självmant skulle göra det. Då skulle utskottet fått tillfälle att självt upptäcka vilken blamage som ligger i detta tal om att ett värde skulle stå i relation till ett värde. I stället har utskottsmajoriteten slutit ögonen. Jag skall emellertid översätta lagtexterna i dag och ta risken att man säger att jag översätter fel.

Den amerikanska texten lyder alltså i översättning:

"En dollar eller en dollars lydelse på varje Förenta staternas penninglag är lika med ett sådant antal grains (allt-

så översatt 'korn') av guld av 9/10 finhet som vid åberopad tidpunkt innehålles i värdeenheten." (Observera värdeenheten.)

Jag citerar vidare: "Under bemyndigande av sektion 43, punkt 3, lagen av den 12 maj 1933 fastlade presidenten genom kungörelse den 31 januari 1934 gulddollarns vikt till 155/21 grains (korn) guld av 9/10 finhet."

Jag har redan sagt vad ett grain är, och vi kommer alltså för dollarn fram till 888,671 milligram guld. Denna uträkning kan vem som helst kontrollera.

Den schweiziska texten, som återfinnes på tyska i motionen, lyder i översättning:

"En schweizisk franc motsvarar 63/310, vilket är lika med 0,20322 gram fint guld." Det står också, inom parentes, i 2 § i denna myntlag att ett kilogram fint guld är lika med 4 920,40/63 francs.

Kan man inte skilja på måttslagen, värde och vikt, då lönar det enligt vår mening inte mycken möda att detaljkritisera det verk som här är framlagt. Dilettantismen ligger i denna oförmåga liksom i oförmågan att ta reda på hur det förhåller sig i andra västerländska stater med vilka vårt land har valutaförbindelser.

Vi hamnar i ett läge där vi fransägar oss, i vår myntlag och i vår penningförfattning, en definition på vad kronan är. Men vi är samtidigt medlemmar i en större enhet, Internationella valutafonden, i vilken ingår 110—120 länder som alla har förbindelser med varandra via en gemensam nämnare, som just är guldet. I denna enhet av länder begärs att varje land skall ange hur mycket dess valuta innehåller i vikt av just denna metall.

Sverige tillhör kretsen av Internationella valutafondens länder och har angivit en paritet i guld. Men vi fransägar oss nu lagen för vårt eget interna bruk.

Det är alldeles riktigt att man enligt Internationella valutafondens stadgar

Ang. rikets mynt, m. m.

kan göra förändringar i guldvikten, dvs. man kan öka eller minska guldinnehållet eller guldvikten, appreciera, skriva upp, guldvärdet eller devalvera.

En sak kvarstår som utomordentligt väsentlig vid bedömningen av denna fråga, nämligen att så länge som Sverige är medlem i Internationella valutafonden är också vårt land infogat i den internationella standard som bygger på guldet. Att då, som görs i propositionen, tala om att rensa ut de gamla tyngande bestämmelserna om guldmyntfot och annat sådant är ändå att försätta sig i en onödigt komplicerad situation.

Vad så beträffar förslaget om en ny myntserie kan jag fatta mig kort. Det är enligt min mening inte någon överhängande brådska med att byta ut den myntserie vi nu har. I varje fall är det inte så bråttom att man inte skulle ha tid på sig att göra en utredning av hela denna fråga, vilket jag också begärt och reservanternas i reservation 2 har yrkat på.

Låt mig avslutningsvis få säga ett par ord om argumenten för en utredning. För det första är det, som jag redan har antytt, frågan om man skall ha en myntlag för huvudmynt och en för skiljemynt. Den frågan bör kunna tas upp till prövning. För det andra gäller det vilka av våra penningsorter som skall utgöra lagligt betalningsmedel. Sedan gammalt har huvudmynten, alltså gjorda av guld, varit det grundläggande betalningsmedlet. I regeringsformen står att sedlarna också skall få vara det, eftersom man sätter dem i myntens ställe; de har ju en obegränsad laglig betalningsmedelseffekt.

Skiljemynten har tidigare haft en begränsning som lagligt betalningsmedel, och denna begränsning vill finansministern nu ta bort. Det är naturligtvis i och för sig inte någon stor fråga. Däremot är det en rätt väsentlig fråga hur mycket likvida medel man skall ge ut. Guldet har en naturlig begränsning i det faktum att det är dyrt och

Ang. rikets mynt, m. m.

svårt att komma åt. Sedlarna är billiga att åstadkomma, men får dem inte gratis — det skall jag be att få tala om. Ettusen hundrakronorssedlar kostar 45 kronor att tillverka. Det går dock att åstadkomma sedlar tämligen obegränsat. Det finns bara ett hinder i form av en lag som begränsar utgivningen, det s. k. sedeltaket. Vad sedan gäller skiljemynten så har ju diskuterats att man skulle använda sig av olika metaller vid tillverkningen; t. ex. aluminium har nämnts, och det går att hitta ännu billigare material att göra skiljemynt av. Det sägs att Kungl. Maj:t skall ha rätt att ge ut hur mycket skiljemynt som helst. Det ligger i tankegångens förlängning att tro att avsikten är att om man bara fått rätt att obegränsat ge ut skiljemynt så blir nästa steg att obegränsat ge ut sedlar.

Herr talman! Jag kan avsluta mitt anförande här och yrka bifall till de reservationer som är fogade till utlåtandet.

Herr STÄHLE (s):

Herr talman! I bankoutskottet har herr Åkerlund i en reservation yrkat avslag på förslaget om ny myntlag, och vi hörde honom nyss i sitt anförande plädera för denna reservation.

Hans ställningstagande grundas naturligtvis på den övertygelse han har om vikten av att kronans värde står i en fast relation till guldets. Min avsikt är inte att ta upp någon mer ingående diskussion med herr Åkerlund om detta problem. Vi har ju flera gånger tidigare haft tillfälle att resonera om dessa och närbesläktade ting. Vi har olika uppfattningar i dessa frågor, och det finns inte stora förutsättningar för att vi skall kunna övertyga varandra. Ett par reflexioner i anslutning till herr Åkerlunds reservation vill jag emellertid göra.

Herr Åkerlund kritiserar att det inte har inskrivits i förslaget till myntlag att kronan motsvarar 171,763 mg fint

guld vid ett guldpris av 5 821 kronor 28 öre. Han ser detta som en ytterligare uppluckring av kronans bindning till guldmotmetallen.

Herr talman! Man kan naturligtvis ha olika uppfattningar om guldmyntfoten. Det faktiska förhållandet är emellertid att guldmyntfoten i realiteten varit upphävd i Sverige sedan år 1937. Sedan det året har nämligen stadgandet i 72 § regeringsformen, att riksbanken är skyldig att vid anfordran lösa in utgivna sedlar med guld, varit suspenderat. Att den klassiska guldmyntfoten med sedlar inlösbara mot guldmynt skulle komma att internationellt återuppträda är inte sannolikt. En helt annan sak är att det i den internationella monetära diskussionen har funnits enstaka förespråkare för en fastare anknytning till guld, internationellt sett, på så sätt att centralbankerna skulle för andra centralbankers räkning upprätthålla sina valutors konvertibilitet mot guld.

Men hur man än ser på dessa frågor kan jag inte finna några skäl för att myntlagen skulle bibehålla kronans anknytning till guld. Det är en sak som inte nödvändigtvis behöver kopplas samman med guldets monetära roll internationellt sett. Om mot all förmodan behov skulle uppkomma att på nytt prägla guldmynt, får man ändå stifta ny lag om detta och om kronans guldparitet. Det finns därför enligt min mening varken praktiska eller penningpolitiska skäl som talar för att man i myntlagen skulle behöva bestämmelser av den innebörd som herr Åkerlund har pläderat för.

Herr Åkerlund påstår också — och det är ganska anmärkningsvärt — att lagförslaget får uppfattas som en förberedelse till devalvering av kronan. Jag vet inte om herr Åkerlund i det sammanhanget lägger in någon särskild betydelse i ordet devalvering. Men om han med devalvering menar att Sverige skulle avse att skriva ned den svenska kronans värde i förhållande till andra valutor och att lagförslaget är en för-

beredelse för detta, har jag mycket svårt att följa honom i hans resonemang. Såväl regeringen som riksbanken har med all kraft deklarerat att en devalvering av vår valuta är utesluten. Vår ekonomiska situation internationellt sett är inte alls sådan att en dylik åtgärd skulle behöva diskuteras. Men jag har kanske på denna punkt alldeles missförstått herr Åkerlund.

Vidare har herrar Åkerlund och Regnell påyrkat en utredning rörande penning- och myntlagstiftningen. Utskottets övriga ledamöter har inte funnit att bärande skäl anförts för en sådan utredning.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ÅKERLUND (m):

Herr talman! Det är inte mycket jag kan säga för att herr Ståhle och jag skall komma på samma linje. Men jag må kanske ändå säga att det vore värdefullt för diskussionen om man när det gäller vad den ena eller andra har sagt i olika sammanhang låte orden stå för vad de verkligen innebär.

Herr Ståhle talar om guldmyntfoten trots att jag vid upprepade tillfällen har framhållit att guldmyntfoten av den typ som existerade i världen under slutet av förra seklet och början av detta var ett brittiskt system. Det har upphört, och jag tror för min del inte att det någonsin kommer igen.

Det system vi nu har är ett annat. Det är ett system som rätteligen och bäst kan karakteriseras som ett på guld byggt amerikanskt system. Det upprätthålls nämligen genom den ledning som Förenta staterna utövar i detta sammanhang genom att skapa en organisation av, som jag sade, över ett hundratal länder som inbördes kommit överens om att deras valutor skall vara utbytbara mot varandra; de skall vara konvertibla för löpande transaktioner. Den stadga har även Sverige skrivit på.

Ang. rikets mynt, m. m.

Det har denna riksdag godkänt på regeringens förslag.

När nu systemet ser ut på detta sätt är det väl rimligast att utgå från att det är detta vi talar om och inte något annat. Jag har varken i uttalanden eller skrifter föreslagit att man skulle lösa in sedlar med guldmynt i dagens läge. Såvitt jag kan förstå tillhör detta en gång-en tid. Jag kan självfallet inte ha en aning om det kommer tillbaka i en framtid. Jag vet ju inte ens om jag lever om tio minuter. Det resonemang herr Ståhle förde faller ju platt till marken, om man för det på detta sätt. I stället bör ju resonemangen föras med hänsyn till de förhållanden som råder internationellt. Vi har ju ändå skyldigheter gentemot främmande länder att betala våra räkningar enligt de omräkningskurser som vi accepterat via Internationella valutafonden.

Finansministern säger i propositionen och herr Ståhle anför här att vi kan komma i det läget att vi behöver stifta en ny myntlag, om någonting skulle inträffa. Jag har sagt att det kan finnas två myntlagar, en för "guldmynt" eller huvudmynt och en för skiljemynt. Men utred då frågan i ett sammanhang så att vi kan nå fram till ett stabilt och förtröendeingivande system!

Herr talman! Jag har använt uttrycket att jag i den föreslagna åtgärden ser en förberedelse för devalvering. Det är mycket olyckligt, om det skulle gå så långt. Det framgår utan vidare klart av mina ord, att jag motsätter mig en sådan utveckling. Om det jag här anför har den effekten att hos regeringen och riksdagen stärka motståndskraften mot de upplösande tendenser som finns på detta område i vårt land, har den reservation det här gäller fyllt en stor uppgift.

Jag vill, herr talman, sluta med att framföra ett tack till herr Ståhle för alla de debatter som jag haft nöjet och äran att få föra med honom i banko-ärenden. Detta har skett med blanka vapen, och jag tror också med respekt för varandras ståndpunkter. Vi har båda

Ang. rikets mynt, m. m.

uppfattat det som en skyldighet att föra debatt i dessa ämnen så att den inte helt skulle dö bort eller försvinna ur kammarens protokoll och ur den allmänna diskussionen. Om ingen debatterar någonting blir det tyst och dött. Och det är kanske ändå vår uppgift såsom riksdagsledamöter att föra en debatt, även om det är fråga om krångliga saker.

Herr STÄHLE (s):

Herr talman! Jag ber först att få tacka herr Åkerlund för de vackra ord han nämnde till mig. Jag har tidigare från denna talarstol uttryckt min beundran för vetenskapsmannen herr Åkerlund vad gäller just de frågor vi nu diskuterar.

Men jag ville med mitt inlägg försöka återföra denna debatt till det praktiska planet. Det är viktigt för oss här i riksdagen att se till att vi fattar beslut som kan omsättas i praktisk verksamhet.

Herr Åkerlund nämnde att vi har skilda uppfattningar i en hel del av de frågor det här gäller, något som jag underströk i mitt första anförande och som jag även nu vill understryka. Men jag har ändå all respekt för herr Åkerlund och hans uppfattning.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan i punkten A.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de avseende punkten B förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på godkännande av den av herr

Åkerlund vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Åkerlund begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 79 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr Åkerlund vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Åkerlund begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 100;

Nej — 18.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidare gjorde herr talmannen i enlighet med de rörande punkten C framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare därpå att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den av herrar Åkerlund och Regnéll vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Akerlund* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 79 punkten C, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herrar *Åkerlund* och *Regnéll* vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Akerlund* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 103;

Nej — 16.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i punkten D.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande och memorial:

nr 80, i anledning av motioner angående prissättningen på flytande bränsle i Norrland, m. m.;

nr 81, i anledning av motion angående grunderna för pension eller annan ersättning åt tjänstemän hos kamrarnas kanslier vid övergången till enkammarriksdag;

nr 82, med förslag till besvärstadga för riksdagen och dess verk, m. m.;

nr 83, med förslag till ny instruktion för riksdagens förvaltningskontor;

Ang. rikets mynt, m. m.

nr 84, angående vissa bestämmelser om personal hos riksdagen;

nr 85, med förslag till ändringar i vissa reglementen och instruktioner avseende riksdagens verk;

nr 86, med förslag till dels lag om ändring i lagen (1970:280) om ändring i lagen (1934:437) för Sveriges riksbank, dels nytt bankreglemente;

nr 87, med förslag till ändring i stadgarna för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond; och

nr 88, angående översyn av Nordiska rådets svenska delegations kansliorganisation.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och lades till handlingarna bankoutskottets memorial nr 89, med redogörelse för överväganden rörande regler för riksbankens kontakter med bankerna i vissa frågor, m. m.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets memorial nr 90, om upphävande av instruktionen för bankoutskottet och om vissa bemyndiganden i samband därmed, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid förnyad, punktvis skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1970/71, såvitt propositionen avser jordbruksärenden jämte motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av statsutskottets memorial nr 227, angående tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1970/71, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Anmälde jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 413, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1970/71, såvitt propositionen avser jordbruksärenden jämte motioner.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 53 bifölles även av andra kammaren.

Anmälde statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 436, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bistånds- och katastrofutbildning av värnpliktiga m. fl.;

nr 438, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försöksverksamhet med systematiserad decentraliserad universitetsutbildning, jämte motioner;

nr 439, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av vissa ändringar i överenskommelsen angående upprättande av en europeisk organisation för kärnforskning;

nr 440, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till kommuner för bidrag till investeringar i primärflygplatser;

nr 441, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Posthus m. m.; och

nr 442, angående tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1970/71.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vart och ett av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsbetänkande fattade samma beslut som första kammaren.

Anmälde tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 445, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i naturvårdslagen (1964: 822) m. m., dels motioner i ämnet, dels ock motioner angående tillståndsvång

för anordnande av skrotbilsupplag samt angående åtgärder mot olja (i viss del);

nr 462, till Konungen i anledning av motioner om skärpt ansvar för researrangör gentemot deltagare i sällskapsresa till utlandet;

nr 463, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om linjesjöfart på Gotland jämte motioner i ämnet;

nr 464, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om införande av fastighetsbildningslagen, m. m., i vad propositionen hänvisats till lagutskott jämte motioner i ämnet; och

nr 465, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förvaltning av kyrklig jord, m. m.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vart och ett av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsutlåtande fattade samma beslut som första kammaren.

Anmälde bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 452, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen (1922: 260) om automobilskatt jämte motioner;

nr 453, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen (1951: 763) angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst, m. m. jämte motioner; och

nr 454, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med anledning av riksskatteverkets inrättande, m. m.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vart och ett av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsbetänkande fattade samma beslut som första kammaren.

Anmälde konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 471, i anledning av proposition med förslag till lag om ändring i kommunal och ecklesiastik indelning i samband med fastighetsbildning m. m.; samt

nr 472, med förslag till ändringar i stadgan om ersättning för riksdagsman-nauppsdragets fullgörande.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vardera av

dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsutlåtande fattade samma beslut som första kammaren.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 17.18.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert

Onsdagen den 16 december

Kammaren sammanträdde kl. 10.00; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollet för den 8 innevarande månad.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser

dels till fullmäktige i riksbanken:

nr 466, i anledning av fullmäktiges framställning angående nedläggning av riksbankens avdelningskontor i Vänersborg; samt

nr 479, om antagande av dels förslag till lag om ändring i lagen (1970:280) om ändring i lagen (1934:437) för Sveriges riksbank, dels nytt bankoreglements,

dels till Konungen:

nr 467, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om ökning av den svenska andelen i Världsbankens grundfond;

nr 468, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om tillämpning av allmänna prisregleringslagen;

nr 473, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rikets mynt, m. m.;

nr 478, om antagande av förslag till lag om ändring i lagen (1970:280) om ändring i lagen (1934:437) för Sveriges riksbank;

nr 483, om prövning av besvär över statens personalpensionsverks beslut i vissa ärenden; samt

nr 484, om ändringar i instruktionerna för riksdagens ombudsmän och för riksdagens revisorer,

dels till riksdagens ombudsmän:

nr 469, angående återkallelse av viss framställning från ombudsmännen,

dels till styrelsen för riksdagens förvaltningskontor:

nr 474, om antagande av besvärstads-ga för riksdagen och dess verk;

nr 475, om antagande av ny instruktion för förvaltningskontoret;

nr 476, angående vissa bestämmelser om personal hos riksdagen;

nr 477, om ändringar i vissa reglementen och instruktioner avseende riksdagens verk;

nr 480, om antagande av nytt bankoreglements; samt

nr 482, angående bemyndigande för riksdagens förvaltningsstyrelse att vidtaga ändringar i tjänstemannastadgan för riksdagen och dess verk,

dels ock till Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond:

nr 481, angående ändring i stiftelsens stadgar.

Anmälades och bordlades första lagutskottets memorial nr 82, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första lagutskottets utlåtande nr 81 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i föräldrabalken, m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Justerades protokollsutdrag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 10.02.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert

Onsdagen den 16 december

Kammaren sammanträdde kl. 14.00.

Föredrogs första lagutskottets memorial nr 82, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första lagutskottets utlåtande nr 81 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i föräldrabalken, m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Beträffande detta memorial hade utskottet hemställt, att detsamma måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

På gjord proposition bifölls denna hemställan.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet i förevarande memorial hemställt.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 470, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i föräldrabal-

ken, m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Anmäldes riksdagens kanslis förslag till Sveriges riksdags beslut under riksdagens vår- och höstsessioner år 1970.

Förslaget godkändes under förutsättning att andra kammaren fattade beslut i enlighet med vad i förslaget angivits.

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag ber att få meddela, att vid höstsessionens slut icke justerade protokoll framlägges för godkännande onsdagen den 30 december kl. 12.00.

Justerades protokollsutdrag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.02.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solweig Gemert

Onsdagen den 16 december

Kammaren sammanträdde kl. 15.00.

Herr TALMANNEN yttrade:

Ärade kammarledamöter! När jag om en kort stund slår klubban i bordet och sätter punkt för första kammarens höst-session år 1970 avslutas därmed också första kammarens insatser i svenskt parlamentariskt liv.

En epok i den svenska folkrepresentationens historia är till ända — en ny gör sitt inträde på den politiska vädjobanan.

Den nyordning som nu begynner berör i högre grad första kammaren än den andra. Det indirekta valsystemet, den längre valperioden, den successiva förnyelsen, det som kännetecknat denna kammare blir nu ett minne blott. Från det politiska livet försvinner också icke mindre än 78 av denna kammares ledamöter, de flesta av dem troligen definitivt. Många av dessa har spelat en stor roll i kammaren och tjänat i riksdagen under långa perioder.

Det har vid flerfaldiga tillfällen vid debatterna om den nya partiella författningsreformens genomförande betonats hur ringa allmän uppmärksamhet denna reform i själva verket uppväckt bland folkets breda lager.

Aldrig tillförne har väl en nyordning av i betydelse liknande slag genomförts under så stillsamma former som denna, trots den genomgripande förändring som den medför i vårt politiska liv.

Det höves mig därför knappast att vid denna första kammarens svanesång söka svinga mig upp till de oratoriska höjder, som utmärkte lantmarskalkens värtaliga avslutningsord vid riddarhusets avskaffande eller som kännetecknade åtskilliga inlägg under författningsdebatterna åren 1906—1909 och 1918—1921.

Vad beror då denna stillsamhet på? Kanske främst på att ett envist motstånd hade rests mot avskaffandet av en ständsrepresentation som i själva verket med sin klassbetonade konstruktion överlevt sig själv och vid de senare tillfällena på att de förändringar som då genomfördes betecknade avgörande steg mot demokratiens och parlamentarismens genombrott, länge med passion krävt av en alltmer betydande folkmajoritet.

De nu genomförda författningsändringarna innebär dock parlamentarismens fullständiga genomförande. Men svenska folket i gemen har knappast känt det hittillsvarande tvåkammerssystemet som något avgörande hinder för den svenska demokratins funktionsduglighet. Meningsbrytningarna mellan dem som velat behålla tvåkammerssystemet och dem som velat att folkets vilja uttryckt vid *ett* val skall vara avgörande i fråga om hos vem regeringsmakten skall förläggas har mestadels skett mellan de i riksdagen företrädda politikerna och så småningom utmynnat i den kompromiss som nu blivit verklighet och som antagits av båda kamrarna med överväldigande majoritet.

För den, som redan som politiskt intresserad skolyngling från kamrarnas läktare med andlöst intresse följde de skarpa debatterna under slutet av detta sekels första årtionde eller genomlevde de heta diskussioner som ledde till demokratiens genombrott strax efter första världskriget, har kontrasten med den nu förda författningsdebatten och detta ganska fridsamma avsnitt i den svenska författningsutvecklingens historia framstått i skarp relief.

I De Geers motivering för tvåkammerssystemets införande fanns många synpunkter, som återspeglade *den* da-

gens synsätt, ett synsätt som ännu inte av naturliga skäl var genomträngt av för dagens medborgare självklara demokratiska grundsatser. Men en synpunkt som kanske i dag främst bör ihågkommas är följande: Syftet med tvåkammerssystemet och de med lika makt utrustade kamrarna skulle inte endast vara att förhindra förhastade beslut utan också att över huvud taget trygga det beståendes rätt.

Under åtskilliga årtionden fullgjorde väl första kammaren denna uppgift med den äran.

Första kammarens första sammansättning gjorde att den närmast liknade ett återuppståndet riddarhus. Av kammarens 125 medlemmar var inte mindre än 78 grevar, baroner eller vanliga adelsmän. Av återstående medlemmar var de flesta höga ämbetsmän som om adlandet fortsatt också mycket väl kunnat taga säte på riddarhuset.

Det förefaller närmast som om man inom den dåvarande kammaren kunnat betrakta den ensamme läkaren, den enslige kyrkoherden och de fyra grosshandlarna som representanter för socialgrupp 3.

Vilken utveckling har inte skett! Såvitt jag har kunnat finna representeras ridderskapet i denna kammare numera av en enda medlem, som för övrigt — det är jag säker på — på intet sätt anser sig företräda denna samhällsgrupp, om man nu skulle kunna säga att en sådan i egentlig mening längre existerar.

Första kammarens sammansättning då var ganska naturlig. På landsbygden som vid den tiden inrymde den övervägande huvuddelen av svenska folket var man van att se upp till den store godsägaren eller potentaten, som kanske också representerade erfarenhet i fråga om offentliga värv. Valbarhetsåldern var hög, rösträtten i hög grad inskränkt och graderad även om själva valmansantalet till landsting och stadsfullmäktige i Göteborg och Stockholm var större än valmanskåren till andra kammaren. Förstakammaruppdraget var

oavlönat och sålunda förenat med betydande ekonomiska uppoffringar för dem, som inte var bosatta i Stockholm.

Den utveckling som sedan skett har gått stegvis allteftersom folkbildningen ökat, folkets stora massa blivit mer politiskt medveten, industrialiseringen satt in, levnadsstandarden stigit och demokratiskt tänkesätt vunnit insteg icke utan inflytande från andra länder som under vissa tider nått längre än vi på detta område.

Rösträtten vidgades till att så småningom bli allmän, inklusive kvinnlig rösträtt, valbarhetsåldern sänktes, förstakammarledamöterna fick lika löneförmåner som andra kammarens och första kammaren blev lika demokratisk som den andra — allt detta efter ganska uppsplitande politiska strider.

Kvar stod endast intill denna dag den indirekta valmetoden, den längre valperioden och den successiva förnyelsen, vilken medfört att denna kammare icke på samma sätt som medkammaren återgivit svängningarna i folkopinionen. En riksdagsman har kunnat sitta i denna kammare efter det att tolv år förflutit sedan hans primärväljare lagt sina röstsedlar i valurnan. Första kammaren har icke minst på grund av eftersläpningen i dess förnyelse under efterkrigstiden varit mer radikal än medkammaren, om nu beteckningen radikal tillämpas på det socialdemokratiska partiet, vilket inte i alla avseenden motsvarar verkligheten.

De Geers tanke att första kammaren skulle representera eftertanken och värnet för det bestående har sålunda på visst sätt förbytts i sin motsats. I alla händelser har det härskande partiet under senare decennier haft sitt starkaste fäste i denna kammare, fast talmannen kontinuerligt tillhört oppositionen, och kammaren har under vissa perioder utgjort garantin för ett fortsatt regeringsinnehav.

Ingen skall förneka att första kammaren även under sin så att säga odemokratiska period inom sina väggar hyst mycken erfarenhet, klokskap, eko-

nomiskt förstånd och varm fosterlandskärlek och därmed under lång period i sin mån bidragit till en relativt lugn och delvis framgångsrik samhällsutveckling.

Under brytningstiderna under detta sekels första årtionden utgjorde kammaren en fördröjande faktor i fråga om den utveckling som eftersträvades av folkmajoriteten, men den hindrade kanske genomförande av ett och annat mindre genomtänkt uppslag och uppgav i den stämning som rådde efter första världskrigets omvälvningar till slut helt sin privilegierade ställning utan varaktig bitterhet.

Skillnaden mellan första och andra kammaren har också mer och mer försvunnit i fråga om partitillhörighet, social sammansättning och även arbetsformer, vilket bl. a. medfört att gemensam omröstning, detta för svensk författning unika institut, alltmåra sällan förekommit och när så skett i allmänhet rört sig om relativt blygsamma anslags-siffror, där meningarna gått isär och där partidisciplinen tillåtits svikta.

Vad kammaren behållit av mera yttre särprägel har väl berott på det mindre antalet medlemmar, en viss tradition som gjort debatterna lugnare och kanske ibland sakligare och därför mindre uppmärksammade av massmedia samt på det förhållandet att de gemensamma utskotten haft lika många medlemmar från vardera kammaren, vilket medfört att ett procentuellt större antal förstakammarledamöter haft plats som ordinarie utskottsledamöter än som varit fallet i medkammaren. Också har ett stort antal utskottsordförande rekryterats från denna församling. Inte en enda gång under min sexåriga talmanstid har jag sett mig föranlåten att slå klubban i bordet för att avbryta en talare på grund av ett olämpligt eller sårande utfall.

Utplånandet av olikheterna i kamrarnas sammansättning, det tungrodda i dubbelbehandlingen, inte minst för regeringens medlemmar, utan att denna dubbelbehandling utom i obetydliga

undantagsfall medfört skiljaktiga resultat, har lett till att tvåkammerssystemet mer och mer framstått som en anakronism. Härtill har ju kommit att eftersläpningen i första kammarens förnyelse med nuvarande och förutsebara valresultat alltmåra framstått som ett hinder för ett snabbt realiserande av folkviljans eventuella utslag i regeringsfrågan.

Det finns väl åtskilliga som i sitt stilla sinne skulle önskat ett annat tvåkammerssystem med ett annorlunda sammansatt överhus med endast suspensivt veto som särskilt i lagstiftningsfrågor kunnat närmare granska de förslag som i vår hektiska och föränderliga värld drällt ned på kammarens bord i en aldrig sinande flod och inte sällan visat sig vara föremål för skilda tolkningar och inte alltid varit kanske helt genomtänkta. Men en sådan tanke har aldrig visat sig politiskt genomförbar.

Den nya författning som nu träder i kraft kan ingalunda betraktas som ett hastverk. Den har föregåtts av årslånga ingående utredningar som stötts och blötts. Den är dock bara en början om än kanske den viktigaste delen av en omfattande författningsrevision. Framför allt är den som sagt en kompromiss. Som vid alla kompromisser är väl knappast någon riktigt nöjd även om missnöjet riktar sig mot olika detaljer. De flesta förefaller dock ense om att den nya enkammarens storlek kommer att framkalla betydande problem och ställa stora krav på det nya presidiet, som dessutom måste skapa en ny tradition i ett nytt hus med ny utskottsorganisation och i flera avseenden förändrade partipolitiska förhållanden.

Jag känner starkt behov att vid detta tillfälle uttala vilken tillfredsställande uppgift det varit för mig att under dessa år föra klubban i denna kammare. Efter bästa förmåga har jag sökt att fylla denna uppgift med oväld och kanske med ett stänk av gott humör. Huruvida jag lyckats må andra döma om, men jag har hela tiden känt att jag oav-

sett partitillhörighet mött förtroende och känt vänskapshanden bli allt fastare med kammarens ledamöter. För detta uttalar jag mitt djupt kända och värdsamma tack. Åtskilliga gånger har jag känt den stumhet i debatten som åvilar talmannen som en belastning. Ett flertal uttänkta ytterst dräpande repliker har fått bli utsagda.

Jag har känt en beundran för all den sakkunskap, den skicklighet, den hän- givenhet för uppgiften, som jag funnit hos kammarens ledamöter.

Någon gång har jag kanske haft den känslan att de rika personligheter som funnits i denna kammare skulle kommit ännu bättre till sin rätt om inte systemet fordrat den starka disciplin som utmärker vårt partiväsen.

Vi möts nu för sista gången i denna sal, som visserligen mätt med historiens mått är relativt ung men som be- vittnat så många fascinerande debatter. Här har kammaren lyssnat till sådana stora politiker som Lindman och Tryg- ger, Staaff och Edén, Branting och Møl- ler i gångna tider, Bohman och Virgin, Helén och Dahln, Bengtson, Erlander, Sträng och Palme, för att bara nämna några få av dem som väckt särskild uppmärksamhet när de talat i detta rum som kammarledamöter eller regerings- medlemmar. Någon gång har väggarna väl också genljudit av återklängen av mera entoniga talarprov från maskin- skrivna blad som fått kammarledamö- terna att kämpa med sömnen eller dri- vit ut dem till lugnare platser där den på senaste tiden verksamma televisio- nens vakande öga icke kunnat nå dem.

Jag tror att alla vi som arbetat och verkat i detta rum i dag känner något av saknadens vemod. Vi kommer inte att återse denna sal, åtminstone inte i oförändrat skick. Ett kamratskap har upplösts, en välkänd miljö kommer att försvinna. Personligen vill jag uttryc- ka en förhoppning om att detta hus måtte kunna byggas om så att det åter kan hysa även nutidens pretentiösa riksdagsledamöter. Det temporära hu- sets yttre tillfredsställer åtminstone in-

te min kanske omoderna uppfattning om skönhet och det må vara aldrig så praktiskt och aldrig så funktionellt, men jag tror inte det kommer att skapa det intryck av värme som vi dock upp- levit i denna omgivning.

Jag vill tacka de båda vice talmän- nen för all den hjälp de med städse befintlig beredvillighet lämnat mig och kammaren. Jag tackar hela kammarens personal, som var och en i sin stad med sällsynt hängivenhet fullgjort sina åligganden, kanslipersonal, vaktmästa- re, stenografer och deras medhjälpare som förvandlat våra anföranden till be- griplig högsvenska. Jag vänder mig till kammarens mångårige sekreterare, en av vår tids främste konstitutionella ex- perter, som troget stått vid min sida och givit mig ovärderliga råd.

Till Er som nu definitivt lämnar riksdagsarbetet önskar jag långa och lyckliga slutår efter framgångsrik kar- riär.

Till dem som till äventyrs hoppas på ett bättre valresultat i framtiden må dessa förhoppningar infrias.

Till dem som inträder i den nya en- kammaren lycka till.

Alla kan vi väl med en viss stolthet införa i meritförteckningen att vi en gång tillhört riksdagens första kam- mare.

Till sist, ärade ledamöter, kära kam- rater, vill jag uttala allas vår önskan att riksdagen i sin nya form måtte väl och framgångsrikt vårda det demokra- tiska arv som den gamla riksdagen lämnat efter sig, att dess överväganden och beslut måtte lända till fäderneslan- dets bästa, till dess andliga och mate- riella förkovran i full insikt om Sve- riges begränsade men icke betydelse- lösa roll i internationella sammanhang och om det ansvar som åvilar den för allas vår och våra efterlevandes fram- tid.

Innan jag slår klubban i bordet för att avsluta första kammarens sista sam- mankomst överlämnar jag ordet till kammarens ålderspresident herr John Ericsson.

Herr ERICSSON, JOHN:

Herr talman! I sin lysande exposé över den tidsperiod som denna kammare verkat uttalade herr talmannen sin tillfredsställelse över sin uppgift att leda kammarens förhandlingar. För att lyckas med ett sådant uppdrag erfordras speciella personliga kvalifikationer. Första kammaren har haft förmånen att finna förnämliga kandidater till talmanskapet. Gestalten i talmansstolen under Johan Nilssons tid utstrålade kraft och värdighet. Hans efterträdare, John Bergvall, började med oddsen emot sig. Mycket snabbt förvandlades emellertid den otåligt cigarrettrökande riksdagsmannen till den lugne och filosofiske talmannen. Efter Bergvall kom bonden och folkrörelsemannen Gustaf Sundelin. Han tillvann sig från början av talmanskarriären tillgivenhet och aktning.

När vår nuvarande talman trädde till kom en man av annan typ och med en annan bakgrund. Efter en lysande diplomatisk karriär följde ledamotskap i riksdagen. Efter ett fåtal riksdagsår kom upphöjelsen till talman. Vår talman har i dag sagt oss att det känns svårt med den stumhet som åligger kammarens talman. Dräpande repliker har formulerats men han har hindrats att uttala dem i en debatt. För alla de ledamöter som tillhört annan politisk fälla än talmannen kanske det var en bra sak att välja nuvarande talmannen till talman. Det är emellertid känt att vår talman har en tankeskärpa och en formuleringskicklighet, det vet alla om både inom och utom denna församling.

I denna stund skulle jag önska att jag förmått att företräda ledamöterna med en talekonst som en tidigare ålderspresident hade förmåga till, nämligen Rickard Sandler. Han var mäktig att hålla ett tal värdigt en talman. Nu är detta emellertid ingenting att göra åt.

I sin briljanta exposé gav talmannen oss en stark känsla av att vi är med vid ett historiskt tillfälle i vårt parlamentariska liv. Vår talman har på ett värdigt och skickligt sätt utfört sitt uppdrag som den främste talesmannen för denna kammare. Kammarens ledamöter känner stor tacksamhet mot sin talman för det utomordentliga arbete han nedlagt genom att planera och leda våra förhandlingar. Vi önskar vår talman att få behålla förmånen av god hälsa för framtida värv!

Herr talmannen får sista gången slå sin klubba i bordet. Våra förhandlingar är definitivt avslutade. Men innan så sker tar jag mig friheten att bryta mot våra traditionella ordningsregler genom att rikta en uppmaning till kammarens alla ledamöter att ge uttryck för vår tacksamhet till första kammarens siste talman, herr Erik Boheman, och hylla honom med en applåd.

Efter det kammarens ledamöter hyllat herr talmannen med långvariga applåder, anförde herr TALMANNEN:

Jag ber att få uttala mitt varma och djupt kända tack för de ord som kammarens ålderspresident yttrat och inte minst för den osedvanliga applåd som, jag tror för första gången, återskallat från dessa väggar.

Med dessa ord, ärade kammarledamöter, kära kamrater, förklarar jag första kammarens höstsession 1970 och därmed första kammarens sista sammanträde avslutat.

Kammaren åtskildes kl. 15.32.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert